Ազգ
Azg
9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2008 ՇԱԲԱԹ 25 (3919)

Այսօր՝ մինչեւ ժամը 18.00

Ընտրությունների օրենքի համաձայն, այսօր՝ փետրվարի 9-ին, ժամը 18.00-ին լրանում է ՀՀ նախագահի ընտրություններին գրանցված թեկնածուների ինքնաբացարկ հայտնելու վերջնաժամկետը: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նույն օրվա երեկոյան հրավիրվելիք նիստում կհաստատվի փետրվարի 19-ի ընտրությունների քվեաթերթիկի ձեւը: Համաձայն ընտրությունների նախապատրաստման եւ անցկացման հիմնական միջոցառումների ժամանակացույցի, փետրվարի 10-ից կսկսվի քվեաթերթիկների տպագրումը:

Հարուցվել է 8 քրեական գործ

2008 թվականի փետրվարի 7-ի դրությամբ՝ ընտրախախտումների վերաբերյալ ստացվել է 34 հաղորդում, որոնցից 17-ը՝ մամուլի հրապարակումներում: Դրանց քննարկման արդյունքներով հարուցվել է 8 քրեական գործ, կայացվել է քրեական գործ հարուցելը մերժելու 17 որոշում, տրվել է 5 պարզաբանում, 9 հաղորդումների քննարկումն ընթացքի մեջ է:

Նախընտրական վերջին տասնօրյակի դուռը բացեցինք

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Նախընտրական քարոզչության այս հանգրվանը, երբ քարոզչական մարաթոնը մտավ որոշիչ վերջին տասնօրյակ, ու քարոզչության արդյունք- տոկոսային չնչին տատանումները նույնիսկ կարող են ինչ-որ բան վճռել, ունի իր մի քանի խութերը, որոնք, այնուամենայնիվ, ընտրության մասնակիցները ուզեն, թե չուզեն, պետք է հաղթահարվեն: Առանձնացնենք երեքն այդպիսի պահերից:

Առաջինը վերաբերում է Րաֆֆի Հովհաննիսյանին եւ նրա ղեկավարած «Ժառանգություն» կուսակցությանը: Տարբեր ճամբարներից նրան ուղղված մեսիջները համարյա նույն բովանդակությունն ունեն, որոնք ավելի եւ ավելի են խտանում նախագահական ընտրություններին թեկնածու առաջադրել չկարողացած, բայց այնուամենայնիվ իր ընտրազանգվածն ունեցող այս ուժին, եւ որի աջակցությունը դեռ չեն ստացել ՀՅԴ-ի թեկնածուն, Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, Վազգեն Մանուկյանը: Ըստ որոշ տեղեկությունների՝ «Ժառանգություն» կուսակցության ներսում այս երեք թեկնածուների համակիրներն էլ համարյա հավասար թվով առկա են: Եվ երեւի շատ բան կախված է լինելու հենց կուսակցության առաջնորդ Րաֆֆի Հովհաննիսյանի կողմնորոշումից, որը կարող է ազդել նաեւ ժառանգականների կողմնորոշումների վրա: Սակայն դատելով մամուլ սպրդող տարբեր լուրերից ու հայտարարություններից՝ Րաֆֆին դեռ ինքն էլ չի կարողանում կողմնորոշվել, քանի որ իր դեմքում դա այնքան էլ հեշտ բան չէ: Արեւմտյան արժեքների դավանող Տեր-Պետրոսյանին հակվելն իր ամերիկյան կրթության, արեւմտյան քաղաքական մշակույթի կրողի դեմքում գուցե ընդունելի է, սակայն չպետք է մոռանալ ընտանիքից ստացած նրա ազգային դաստիարակությունը, որն 90-ականների սկզբին հենց խանգարեց համաձայնել նրան Տեր-Պետրոսյանի մոտեցումներին եւ հրաժարվեց արտգործնախարարի պորտֆելից: Ր. Հովհաննիսյանը հազիվ թե դա մոռացել է: Բացի այդ էլ՝ Հովհաննիսյանը գուցե եւ չուզենա դեռ դրսում իսկ չտուժած իր քաղաքական վարկը կապել մի թեկնածուի հետ, որի հաղթանակը նախագահական ընտրություններում խիստ մշուշոտ է: Նույն կերպ հավասար պլյուսներ ու մինուսներ կան Դաշնակցության թեկնածուի կամ Վազգեն Մանուկյանի հետ համագործակցության հեռանկարներում:

Տես էջ 3

ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ

Սահմանադրական դատարան է դիմել Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը

Երեկ Հայաստանի սահմանադրական դատարանի մամուլի ծառայությունը տեղեկացրել է, որ Սահմանադրական դատարան է դիմել նախագահի թեկնածու Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, խնդրելով 2008 թվականի ՀՀ նախագահի ընտրություններում իր՝ որպես նախագահի թեկնածուի համար առաջացած խոչընդոտները ճանաչել անհաղթահարելի: Տեր-Պետրոսյանն իր դիմումում նշել է, որ իրենից անկախ պատճառներով արդեն իսկ առաջացած խոչընդոտներն անհնարին են դարձնում նրա մասնակցությունը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված ընտրական գործընթացներին: Պատճառ է նշվում այն, որ Հանրային հեռուստառադիոընկերությունը, Հ1-ի «Հայլուր» եթերի միջոցով, ՀՀ օրենսդրության կոպիտ խախտումներով երեք ամիս շարունակ հակաքարոզչական զանգվածային հաղորդումներ է հեռարձակել Տեր-Պետրոսյանի նկատմամբ: Դիմումում ընդգծվում է նաեւ, որ Հանրային հեռուստատեսությամբ քարոզչության համար տրամադրված անհավասար ժամանակը նույնպես հնարավորություն չի տալիս մեղմացնելու «Հայլուր»-ի հակաքարոզչությունը. «Մեր երկրի ընտրություններում առաջին անգամ թեկնածուներից մեկը հայտնվել է այնպիսի իրավիճակում, որ իրենից անկախ պատճառներով չի կարողանում մյուս թեկնածուների հետ հավասար պայմաններով նախընտրական քարոզչություն իրականացնել, այն է՝ հաղթահարել իր նկատմամբ կիրառված նախադեպը չունեցող պետական հակաքարոզչության հետեւանքները եւ մասնակցել ՀՀ ընտրական օրենսդրությամբ սահմանված ընտրական գործընթացներին»:

Դիմումի նախնական ուսումնասիրությունն ավարտվել է, դատաքննությունը նախապատրաստվում է: Քննությունը կկայանա առաջիկա երկուշաբթի օրը:

Հանելո՞ւ է թեկնածությունը

Այսօր ժամը 18.00-ին լրանում է վերջնաժամկետը, երբ նախագահի թեկնածուները կարող են ինքնաբացարկ հայտարարել: Երեկ ուշ երեկոյան հայտնի դարձավ, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի շտաբում քննարկում են իրենց թեկնածուի ինքնաբացարկ հայտարարելու հարցը: Երեկ օրվա երկրորդ կեսին Տեր-Պետրոսյանը դիմել է ՍԴ (տեսնել վերեւում), խնդրելով անհաղթահարելի ճանաչել ընտրական գործընթացներում իր համար առաջացած խոչընդոտները: Իսկ սահմանադրության 52-րդ հոդվածի համաձայն, թեկնածուներից որեւէ մեկի համար անհաղթահարելի խոչընդոտներ առաջանալու դեպքում ընտրությունները հետաձգվում են երկու շաբաթով: ՍԴ-ն դիմումն ընդունել է քննության: Եվ սակայն, մեր տեղեկություններով, Տեր-Պետրոսյանի շտաբում երեկ ողջ երեկո քննարկվել է Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի ինքնաբացարկի հարցն ու շտաբի անդամների մի մասը դեմ է, որ Տեր-Պետրոսյանի ինքնաբացարկ հայտարարելը հարցի լավագույն լուծումը կլինի: ՀԿՇ աղբյուրներից մեզ չհաջողվեց ավելի ստույգ տեղեկություն ստանալ այս մասին:

Ա. Բաղդասարյանը չի դիմել

Ըստ «Նոյյան տապանի», ՀՀ նախագահի թեկնածու Արթուր Բաղդասարյանին սպառնալու սպառնալիքների մասին վերջինիս հայտարարության հետեւանքով որոնողական աշխատանքներ կատարելու համար անհրաժեշտ են նյութեր, ինչը կարող էր անել միայն հայտարարություն՝ տվող անձը: Այս մասին լրագրողների հետ զրույցում փետրվարի 8-ին նշել է ՀՀ գլխավոր դատախազ Աղվան Հովսեփյանը՝ հավելելով, որ առ այսօր իրավապահ մարմիններին այդ հնարավորությունը չի տրվել:

ԳԱԼԱ-ի վարչական գործի քննությունը ժամանակավորապես կասեցվեց

Դատարանը հարկայինի ակտի տեխնիկական փորձաքննություն նշանակեց

ՀՀ վարչական դատարանի դատավոր Էդ. Նահապետյանը, երեկ շարունակելով Գյումրու հարկային տեսչության եւ ԳԱԼԱ ՀԸ սեփականատեր «ՉԱՊ» ՍՊԸ-ի փոխադարձ հայցով նախօրյակին սկսված ու ընդմիջված դատավարությունը, ընթերցեց դատարանի կայացրած որոշումները ՍՊԸ-ի փաստաբանի երկու միջնորդությունների վերաբերյալ: Փաստաբանը, ելնելով վարչական գործի համակողմանի քննության շահերից, նախորդ նիստում դատարանին միջնորդել էր նշանակել առաջին հայցի հիմքում ընկած հարկային ստուգման ակտի դատահաշվապահական եւ տնտեսագիտական համալիր փորձաքննություն, ինչպես նաեւ նույնի դատատեխնիկական փորձաքննություն: Դատարանը որոշեց հարկային ստուգման ակտի դատատեխնիկական փորձաքննություն նշանակելու միջնորդությունը բավարարել, իսկ դատահաշվապահական եւ տնտեսագիտական համալիր փորձաքննության միջնորդությունը մերժել: Երկրորդ դեպքում հիմք էր ընդունվել հիմնական հայցվոր կողմ հարկային տեսչության ներկայացուցիչների ներկայացրած փաստարկումն առ այն, որ «ՉԱՊ» ՍՊԸ-ի դեմ հարուցված քրեական գործով նախաքննական մարմինն այդպիսի փորձաքննություն արդեն կատարել է:

Գործի քննությունը կասեցվեց մինչեւ նշանակված դատատեխնիկական փորձաքննության ավարտը:

Գ. Մ.

ԵՊՀ դասախոսները մտահոգված են

Երեւանի պետական համալսարանի դասախոսները հայտարարություն են տարածել, որում իրենց մտահոգությունն են հայտնում նախագահի թեկնածու, ՀՀ առաջին նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի փետրվարի 6-ին Արտաշատում ընտրողների հետ հանդիպման ժամանակ տեղի ունեցած միջադեպի առթիվ: «Խուլիգանների մի խմբի կատարած գործողությունները, ըստ էության, եղել են կյանքի համար վտանգավոր արարքներ ինչպես հրապարակում հավաքվածների, այնպես էլ նախագահի թեկնածուի ու նրա համախոհների համար», ասված է հայտարարության մեջ:

«Արտահայտելով մեր վրդովմունքը ստեղծված իրավիճակի կապակցությամբ, իշխանություններից պահանջում ենք խստագույնս պատժել նման սադրանքների կազմակերպիչներին ու կատարողներին», ասված է հայտարարության վերջում:

Հայտարարությունը ստորագրել են 38 դասախոսներ:

Անձնական վիրավորանքներին գումարած շանտաժ նաեւ ընտրողների նկատմամբ

Քարոզչության անընդունելի միջոցները, սակայն էապես չեն ազդում ընտրողների տրամադրության վրա

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Նախագահական ընտրությունների քարոզարշավն արդեն մոտենում է ավարտին եւ որոշ նախնական եզրահանգումներ դրա ընթացքի ու թեկնածուների գործելակերպի վերաբերյալ կարելի է անել: Նախորդ հրապարակմամբ («Ազգ», 31 հունվարի, 2008 թ.), քարոզարշավի առաջին տասնօրյակի արդյունքներով, անդրադարձել էինք այս ընտրությունների առանձնահատկություններին, նշել այն դրականն ու բացասականը, որ յուրահատուկ էին այս ընտրարշավի համար: Ավարտվեց նաեւ երկրորդ տասնօրյակը եւ մնաց ընդամենը 10 օր նախագահական թեկնածուներին՝ չկողմնորոշված ընտրողներին իրենց կողմը գրավելու համար: Կասկած չի հարուցում, որ վերջին տասնօրյակում պայքարը գնալու է միայն չկողմնորոշվածների ձայների համար, քանի որ կողմնորոշվածներին վերակողմնորոշելն այլեւս անհնար է: Այժմ որոշ դիտարկումներ արդեն կատարվածի առնչությամբ:

Քարոզարշավի երկրորդ տասնօրյակում, ի տարբերություն առաջինի, որտեղ ընդամենը մեկ թեկնածու էր իրեն «արդեն հաղթած» համարում, դրանց թիվը ավելացավ: Ներկայումս իրենց հաղթանակի մեջ չկասկածողների թիվը 6-ն է: Նրանք կամ ասում են իրենց հաղթած լինելու, կամ երկրորդ փուլում հայտնվելու իրական հավանականության մասին: Բոլորն էլ հասկանում են, հնարավոր չէ, որ վերոնշյալ 6-ն էլ դառնան հաղթող եւ Հայաստանն ունենա միանգամից 6 նախագահ: Թեեւ հայերիցս յուրաքանչյուրն իրեն ոչնչով պակաս արժանի չի համարում նախագահի 9 թեկնածուներից: Սակայն հաղթող ներկայանալու ռազմավարությունն արդեն դարձել է այս ընտրությունների եւս մեկ առանձնահատկություն, որը գուցե արդարացված է սեփական կողմնակիցներին ոգեւորելու համար, բայց ընտրողների մեծ մասը հասկանում է, որ դա ընդամենը վերոնշյալ նպատակի համար արված նախընտրական հնարք է:

Տես էջ 2

Ակնհայտ թերությունները կոծկելով երկրում վիճակը չի լավանա

Հանրայինը պետք է ստեղծի բազմակարծության մթնոլորտ

Մարդու իրավունքների պաշտպան Արմեն Հարությունյանի համոզմունքն է, որ նախագահական ընտրությունների այս փուլն անցնի հնարավորինս քիչ խախտումներով, որովհետև ընտրությունները ճշմարիտ արտացոլումն են մեր ներքին համախմբության, փոխհարաբերությունների, հանդուրժողականության: «Ցավով պետք է նշեմ, որ այս ամենից շատ հեռու ենք ու մեզանում գերակշռող է անհանդուրժողականությունը: Այդ մասին են խոսում տարբեր թեկնածուների շտաբների վրա կրակոցները, ծեծկռտուքները, նաև որոշ թեկնածուների նկատմամբ սպառնալիքները», ասաց պաշտպանը «Հայելի» ակումբում լրագրողների հետ երեկվա հանդիպման ժամանակ: Քարոզարշավի ընթացքում տեղի ունեցած բոլոր դեպքերը՝ հատկապես Թալինում և Արտաշատում, նա համարեց անթույլատրելի ու դատապարտելի, միաժամանակ նշելով, որ դրանց վերաբերյալ հասարակության մեջ կան չափազանցված տեղեկություններ: Դրա պատճառը, ըստ նրա, բազմակարծության մթնոլորտի պակասն է, որի պատասխանատվությունն ամենից առաջ կրում է Հանրային հեռուստատեսությունը. «Բոլոր երկրներում բազմակարծության մթնոլորտ ստեղծողը հենց Հանրային հեռուստատեսությունն է: Մինչդեռ մեզանում քարոզարշավը լուսաբանելու փոխարեն Հանրայինը կարծես պատասխան է տալիս այս կամ այն քաղաքական գործչին: Հասարակությունը պետք է որոշի թեկնածուների արժանի կամ թերի կողմերը, այլ ոչ թե Հանրայինը: Այդ առումով կողմնակալություն նկատել եմ, հիմա փորձում են որոշակի հավասարակշռություն մտցնել, բայց դեռ անելիքներ կան: Այդ կողմնակալությունը ոչ մի օ-

գուտ չի տալիս, ոչ մեկին պետք չէ: Հասարակությունը Հանրայինից ակնկալում է բազմակարծություն, պետք է բոլոր թերությունների մասին բարձրաձայնենք, որպեսզի երկրում նորմալ վիճակ ստեղծվի: Եթե ուզում ենք կառուցել այն պետությունը, որտեղ ուզում ենք ապրել, պետք է մի քիչ էլ անկեղծ խոսենք», ասաց նա:

Արտասահմանում բնակվող հայաստանցիներին քվեարկության իրավունք տալու պահանջով Սահմանադրական դատարան դիմած ու նախագահի թեկնածու լինելու պատճառով մերժված Արման Մելիքյանի հետ Հարությունյանի հանդիպումը նախատեսված էր երեկ: Նա հիշեցրեց, որ այդ հարցը դրվել էր նաև խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ, իսկ վերջին շրջանում իրենց գրասենյակը բազում նամակներ է ստանում նաև Մ. Նահանգներում ապրող հայաստանցիներից, սակայն հարցին դրական պատասխան տվողը Սահմանադրական դատարանի նախագահն է, այլ ոչ ինքը. «Եթե Մելիքյանն ուզում է, որ մենք դիմենք ՍԴ, նախ պետք է հասկանանք՝ ինչ հարցով դիմենք, որից հետո մեր իրավաբանների հետ կորոշենք՝ ինչ անել»:

Մեր խաղաղացիներից պաշտպանի գրասենյակն այս օրերին ստանում է հիմնականում բանավոր բողոքներ՝ ընտրակաշառքների և նախընտրական շտաբների գործունեությանը խոչընդոտելու վերաբերյալ: Հարությունյանը կարծում է, որ ամենավտանգավորն ընտրակաշառքն է. «Շատ դեպքերում մեզ զանգահարում ու հարցնում են՝ ինչ անել, փողի կարիք ունեն, բայց չեն ուզում իրենց ձայնը տալ նրան, ում համար գումարն առաջարկվում է: Այդ մարդկանց երբեք չի կարելի ասել, գումարը վերցրեք ու ձեր ուզած թեկնածուին ձայն տվեք: Երբ որևէ քաղաքական ուժ ընտրակաշառքի միջոցով է իշխանության գալիս, նա չի կարող ժողովրդավարական համակարգ ձևավորել, այլ փորձելու է ժողովրդին մշտապես չքավոր պահել, որպեսզի նրա ձայնը առնելով պահպանի իշխանությունը»:

Քարոզարշավի ընթացքում մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմը հայտնվել է անհախանձելի վիճակում՝ մի կողմից չի կարող անտարբեր կամ չեզոք կեցվածքով դիտել քարոզարշավի ընթացքում տեղի ունեցող դեպքերը, մյուս կողմից չի ձգտում չափից ավելի խորանալ այդ ամենի մեջ՝ նախընտրելով դրանք թողնել իրավապահներին, քանի որ այդ ամենը հաճախ կիրառվում են որպես նախընտրական տեխնոլոգիաներ: «Ցավոք, մենք տեսնում ենք, որ այդ ամենը կա: Իսկ մեր միջամտությունը կարող է այլ բարդություններ առաջացնել»:

ՌՈՒԶԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՔԱՐՈԶԱՐՇԱՎ ԼՈՌՈՒՄ

«Մեր կյանքը դանդաղ, բայց բարելավվում է»

Ի՞նչ է խոստանում Սերժ Սարգսյանը ընտրվելու դեպքում

«Ուժեղ տնտեսությունը արդար տնտեսությունն է, ուժեղ տնտեսությունը գործարարի կողքին կանգնած և իր ուժեղ գործարարով ժողովրդի կողքին կանգնած տնտեսությունն է»: Լոռու մարզ կատարած քարոզարշավային հանդիպումների շրջանակներում երեկ այս մասին ասաց նախագահի թեկնածու Սերժ Սարգսյանը՝ Ալավերդու Սբ. Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցուն հարող հրապարակում ալավերդցիների հետ կայացած հանդիպման ժամանակ:

Ալավերդու տեղանքին և խաղաղի մշակողության անմիջական առնչվող էր Սերժ Սարգսյանի ասելիքը, նշելով, որ բնությունը շռայլ է եղել երկրի այս հատվածի նկատմամբ՝ պարգևելով հարուստ ընդերք: Սերժ Սարգսյանն ընդգծեց, որ ինքը կողմնակից է ի շահ ժողովրդի երկրի ընդերքի օգտագործմանը. «Այս տրամաբանությամբ ենք թույլ տվել Թեղուտի շահագործումը, որը կարևոր և սկզբունքային ծրագիր է մեզ համար, բայց չի կարելի մինչև վերջ մսխել երկրի ընդերքը»:

Նախագահի թեկնածուն համոզված է, որ երկրի ընդերքի ճիշտ և անվնաս օգտագործման համար տնտեսությունը պետք է սահմանի շահագործման կանոններ, ընդերքը շահագործող գործարարը պետք է պահպանի դրանք, իսկ հասարակական կազմակերպություններն ու մարդիկ էլ պետք է հսկեն գործընթացն ու խնդիրների դեպքում բարձրաձայնեն: Նախագահի թեկնածուն ընդգծեց երկրի ընդերքի շահագործման պարագայում բացվող նոր աշխատատեղերի կարևորությունը:

Սոցիալական ծրագրերին Սերժ Սարգսյանն անդրադարձավ, վստահեցնելով, թե առանց ամրագրված խոստումների իրենք արդեն կարող են լուծել սոցիալական խնդիրները:

Սերժ Սարգսյանը ալավերդցիների ուշադրությունը հրավիրեց փետրվարի 19-ի նախագահական ընտրության կարևորության վրա, ասելով, թե այդ օրվա ընտրությամբ կոնկրետ պետք է երկիր կառուցելու օգտին քվեարկել, ուստի պետք է ուշադիր լինել առաջարկվող ծրագրերի և անձանց նկատմամբ: «Ես մտադիր եմ աշխատել ուժեղ Հայաստանի համար: Մենք տեսնում ենք, որ մեր կյանքը դանդաղ, բայց բարելավվում է: Եթե ես ընտրվեմ, ապա ավելի շատ եմ աշխատելու, ավելի շատ ջանք ու եռանդ եմ թափելու, որ մենք ապրենք ավելի հպարտ, ավելի բարեկեցիկ Հայաստանում», ասաց Սերժ Սարգսյանը:

Նախագահի թեկնածուի հաջորդ հանդիպումը Ախթալայի բնակիչների հետ էր: Լեռնահարստացուցիչ կոմբինատում աշխատող ախթալացիների խնդիրների մասին վարչապետը խոսովանեց, որ տեղյակ է, բայց այսօր Ախթալայում աշխատանքի լուրջ խնդիր չկա, քանի որ մարդիկ աշխատանք ունեն կոմբինատում: «Մեր ժողովուրդն իրավունք ունի լավ ապրելու, մենք էլ պարտավոր ենք յուրաքանչյուրի հնարավորությունն օգտագործել», նշեց նախագահի ՀՀԿ-ական թեկնածուն ու հավելեց, որ 2012-ին մենք երկու անգամ ավելի լավ ենք ապրելու. «4-5 տարի հետո մենք ավելի լավ Հայաստան ենք կառուցելու, մենք դրա բոլոր հնարավորությունները ունենք»:

Սերժ Սարգսյանի հաջորդ կանգառը սահմանամերձ Նոյեմբերյան քաղաքն էր, որտեղ վարչապետը հիշեց, թե որքան հաճախ է եղել սահմանամերձ այդ վայրում բանակի խնդիրներին և հոգսերին ծանոթանալու համար: Մոտակա տարիներին, նախագահի թեկնածուի խոսքով, կավելանան նվազագույն աշխատավարձերն ու թոշակները, ինչպես նաև գիտության ու կրթության, առողջապահության ոլորտներին ուղղվող գումարները: «Դժվարությունները անցել են, եկել են լավ ապրելու ժամանակները», ասաց Սերժ Սարգսյանը նոյեմբերյանցիներին ու ընդգծեց, որ նրանք են որոշողը, թե ինչպիսին կլինի մեր երկրի վաղվա ապագան: «Սթափ և հավասարակշռված քվեարկեք այն մարդու օգտին, ով կկարողանա առաջ տանել երկիրը»:

Տավուշի մարզի Դիլիջան քաղաքի բնակիչների հետ հանդիպումը ևս Սերժ Սարգսյանի քարոզարշավի ծրագրում էր: Երեք տարի առաջ 300 միլիոն դրամ ունեցող Դիլիջանի բյուջեն այս տարի 2 մլրդ 300 մլն դրամ է: Նախագահի թեկնածուն դիլիջանցիներին խոստացավ քաղաքը դարձնել առողջարանային և ֆինանսական կենտրոն, իսկ ներդրումներն էլ քաղաքում կարվեն զարգացման՝ մեծածավալ շինարարության տեսքով: Նախագահի թեկնածուն համոզված է, որ Հայաստանը տարածաշրջանի լավագույն երկիրը դառնալու ներուժ ունի:

ԳԱՅԱՆԵ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ,
Լոռի, Տավուշ

Անձնական վիրավորանքներին գումարած շանտաժ նաև ընտրողների նկատմամբ

1-ին էջից

Առանձին թեկնածուներ այս ընտրարշավ ներմուծեցին այլ նոր տեխնոլոգիաներ ևս: Վահան Հովհաննիսյանի դեմ հաճախ ձայնամարգերն էին ընտրողների հետ, Վազգեն Մանուկյանի դեմ՝ իր ղեկավարած կուսակցությունից տարանջատված կուսակցությունների միավորումը, Լևոն Տեր-Պետրոսյանի դեմ՝ երեկվա հանրահավաքները մարզերում, որոնց հիմնական մասնակիցները նրա կողմնակիցներն են, Սերժ Սարգսյանի դեմ՝ կուսակցական դրոշակները ակտիվիստների պաստառներին առաջինը և նրան ընտրելու կոչերով բանկոմները, Արտաշես Գեղամյանի դեմ՝ հարցում ընդունվածությունը միաժամանակ ուղղված գործող և, առավել չափով, առաջին նախագահներին և այլն: Սրանք բոլորն էլ ընդունելի մոտեցումներ են և տեղավորվում են քաղաքական ընտրարշավի շրջանակներում:

Սակայն, ցավոք, 2008-ի նախագահական ընտրությունները առանձնանում են նաև անառողջ լարվածությամբ: Այդ լարվածության հետևանք առաջին միջադեպը գրանցվեց Լևոն Տեր-Պետրոսյանի՝ Թալինում տեղի ունեցած հանրահավաքի ժամանակ, երբ նրա կողմնակիցները ուղղակի ծեծի ենթարկեցին արցախյան պատերազմում մի քանի անգամ վիրավորված պատերազմի մասնակցին, ով ընդդեմ բարձրաձայն իր անհամաձայնությունն էր հայտնել պատասխաններից մեկին գոլածին: Դրան հաջորդեց Արտաշատում տեղի ունեցած միջադեպը, երբ առաջին նախագահի և նրա կողմնակիցների գրգռիչ արտահայտություններին ի պատասխան, ծեծկռտուքի մեջ ընդհանրացին այս կառավարության թերևս ամենահավակնոտ անձնավորության՝ տարածքային կառավարման նախարարի կողմնակիցները կամ հարազատները: Եթե Թալինի միջադեպի ժամանակ իրենց բնույթ անհանդուրժողականությունը դրսևորեցին Լևոն Տեր-Պետրոսյանի կողմնակիցները, ապա Արտաշատում արդեն նույն գործելակերպով այլ ընկան բախված երկու կողմերն էլ: Սակայն հարկ է խոսել նաև Արտաշատում տեղի ունեցած ևս մեկ միջադեպի մասին, որը մի տեսակ աննկատ մնաց: Մինչդեռ արժանի էր ուշադրության:

Երբ արտաշատցիներից մեկն արտահայտեց իր հիասթափությունը իր կողքից երկու անգամ ձայն տված Լևոն Տեր-Պետրոսյանից, վերջինս անմիջապես նրան մեղադրեց Հովիկ Աբրահամյանի բարեկամը լինելու մեջ և ավելացրեց, որ նրա ձայնն իրեն պետք չէ: Բարեբախտաբար, այս անգամ միջադեպը և հիշյալ խաղախաղը «թալիշյան» տարբերակից փրկեց Արամ Սարգսյանը: Սակայն սա թերևս հեռավոր արդյունքն է, թե ինչպիսին է Լևոն Տեր-Պետրոսյանի մոտեցումը բոլոր այն մարդկանց նկատմամբ, որոնք չեն մտնում իր ոգևորված շրջապատի մեջ: Եթե նման վերաբերմունքի է արժանանում առաջին նախագահին նաև իր ձայնի տնօրինման նախագահի պաշտոնում ընտրողը, ապա կարելի է ենթադրել, թե ինչպիսին կլինի ձայն չտվողների նկատմամբ վերաբերմունքը: Այսինքն, թերևս ենթադրել պետք չէ, քանի որ այդ դրսևորումը ականատես ենք եղել ոչ միայն նրա նախագահության տարիներին, այլև հենց նույն Թալինի հանրահավաքի ժամանակ:

Այն, որ քաղաքական բանավեճի կուլտուրան այս ընտրությունների ժամանակ ետանիս իջել է մինչև անձնական վիրավորանքների մակարդակի և դրա նախաձեռնողն ու հիմնական իրականացնողը դարձյալ Լևոն Տեր-Պետրոսյանն է, անդրադարձել ենք վերը հիշատակված մեր թերթի համարում: Ընտրարշավի երկրորդ սանդղակի ավարտին, ցավոք, ստիպված ենք արձանագրել, որ այդ գործելակերպը ոչ միայն փոփոխություններ չի կրել, այլև ընդհակառակը՝ լրացվել է այլ անընդունելի մեթոդներով:

Առաջին նախագահին արդեն անցել է ընտրողներին շանտաժի ենթարկելուն: Արեւմայան մ՞ր երկրում նախագահի որևէ թեկնածու կարող է հայտարարել, որ իրեն աջակից մարդ համարողը պետք է ընտրի իր հակառակորդին: Դա կոչհասկանալի որպես վիրավորանք ոչ միայն և ոչ այնքան այդ թեկնածուի նկատմամբ, որքան ընտրողների նկատմամբ: Նախագահի 9 թեկնածուներից ոչ մի և հատկապես իր իշխանության տարիների դառն հիշողություններ թողած Լևոն Տեր-Պետրոսյանն իրավունք չունի իրեն վերին ճշմարտություն համարել և պարտադրել ընտրողին: Դա, ի վերջո, շրջվելու է այդպես վարվողի դեմ, ինչն արդեն մեկ անգամ տեղի ունեցավ 1996-ին:

Առջևում ընտրությունների վերջին՝ երրորդ տասնօրյակն է: Դժվար է ենթադրել, որ լուրջ փոփոխություններ կարձանագրվեն թեկնածուների նախընտրական քարոզարշավի մեթոդների մեջ: Համենայն դեպս, այսօր կարող ենք արձանագրել, որ դրանք էական փոփոխություններ ընտրողների տրամադրության մեջ քարոզարշավի երկրորդ տասնօրյակում չբերեցին, ինչն արձանագրվեց ինչպես միջազգային ճանաչում ունեցող կազմակերպությունների, այնպես էլ տեղի սոցիոլոգների՝ նախկինում և վերջերս անցկացված հետազոտությունների արդյունքներում: Հնարավոր են ընտրողների տրամադրությունների կտրուկ փոփոխություններ վերջին 10 օրվա ընթացքում: Սովորաբար հաղթողի հիմնական հավակնորդի և նրա մրցակիցների միջև սոցհարցումների արձանագրած ձայների նման մեծ տարբերության դեպքում դրանք գործնականում անհնար են լինում: Այլ բան է, եթե այդ երկու կամ երեք թեկնածուները միմյանց հավասար ընթանային:

Ինչ վերաբերում է թեկնածուների միավորմանը, որն, ամենայն հավանականությամբ, Լևոն Տեր-Պետրոսյանի և Արթուր Բաղդասարյանի դեմքով կարելի է կայացած համարել, ապա դա առվում է այլ, արդեն հետընտրական գործողությունների հիմքեր ստեղծելու համար: Սակայն դա արդեն այլ խոսակցության թեմա է:

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակության 18-րդ տարի
Գրանցող և հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երևան 375010 Հանրապետության 47
Ֆաքս 374 10 562863
e-mail: azg@azg.am
azg2@arminco.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՀԱԿՈԲ ԱՎԵՏԻՔՅԱՆ / հեռ 521635
Խմբագիր
ԹԱԹՈՒԼ ՀԱԿՈԲՅԱՆ / հեռ 529221
Հաշվապահություն (գովազդ) / հեռ 582960
Լրագրողների սենյակ / հեռ 581841
Համակարգչային ծառայություն / հեռ 582483
Ճշգրտման լուսանկար ծառայություն / հեռ 529353
Համակարգչային ձևավորումը «Ազգ» թերթի
Թերթի նյութերի անթույլատրելի է մասնակի արտատպումները տպագիր մամուլի միջոցով կամ ռադիոհեռուստատեսությամբ առանց խմբագրության գրավոր համաձայնության խախտ. արգելվում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի
Նյութերը չեն գրախոսվում ու չեն վերադարձվում
Գ տառով լույս տեսնող գովազդային են, որոնց բովանդակության համար խմբագրությունը պատասխանատվություն չի կրում:
"AZG" Daily NEWSPAPER
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 10 521635
47 Hanrapetutian st.,
Yerevan, Armenia, 0010

Բաղդասարյան-Տեր-Պետրոսյան միությունը ՕԵԿ-ին կզրկի ընտրազանգվածի կեսից

Քոչարյանական գնահատականներ Խարզարշավին

Նախընտրական շրջանում հան-րահավաքները կազմակերպված անցկացնելու պատասխանատվու-թյունը երկրի առաջին հերթին մերն է կրեն հենց կազմակերպիչները: Որպես լրագրողի հարցի պատաս-խան անդրադառնալով Առաջա-տում Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հան-րահավաքի ժամանակ տեղի ունե-ցած միջադեպին՝ նման կերպ մեկ-նաբանեց իրավիճակը երկրի նա-խագահ Ռոբերտ Քոչարյանը:

Ըստ Քոչարյանի, մեղադրանքնե-րը, թե ոստիկանությունը չի միջամ-տել, իրականությանը չեն համա-պատասխանում: Սանձարձակորեն իրավապահ կառույցների հետ հան-դիպումից հետո ասուլիս տվող նա-խագահն ընդգծեց, որ միջամտել է ոչ միայն ոստիկանությունը, այլեւ Արարատի նախկին միլիտեն մարզ-պետը եւ իրավիճակը կարգավորվել է, իսկ պատահածի առնչությամբ հարուցվել է քրեական գործ:

Իրավիճակներում, երբ հնարավոր է նաեւ անկարգությունների սադ-րանք, ըստ Քոչարյանի, շատ եւ շատ բան կախված է թեկնածուներից: «Չի կարելի գնալ որեւէ պատերազ-մի ծննդավայր եւ փորձել նրան վի-րավորել, վարկաբեկել», - գտնում է Հայաստանի նախագահը: «Անձ-նական վիրավորանքները մի թեկ-նածուի կողմից կիրառվում են ա-մեն օր», նշեց նախագահը, ավե-լացնելով, որ իր տպավորությունն այդ ամենից այն է, որ այդ թեկնա-ծուն ոչ թե հաղթում է իր օգտին, այլ ընդդեմ վարչապետի:

Այնն դեպքում, նախագահ Քո-չարյանը գտնում է, որ այսօր խնդիր է փոխադարձ անձնական վիրավո-րանքներից հրաժարվելը, ինչը խոր-հուրդը կարող է օրինակելի դառնալ: «Երբ դու պատրաստ ես անձնական վիրավորանքներ հասց-նել, որեւէ մեկը կարող է հակադա-րձել եւ դա չի նշանակում, թե հա-կառակորդին կարող ես ծեծել»:

Այս առնչությամբ նախագահն օ-րինակ բերեց Ջուխտակին դպրո-ցի բացման ժամանակ մար-կանց ոռնաշին խմբի ոգեւորության հանգամանքը, որոնց, ըստ նախա-գահի, լսեցին: Եվ այդ ճշակույթն, ըստ Քոչարյանի, դեռ ծնավորման ընթացքում է, որի ժամանակ հայտն-վում են թեկնածուներ, «որոնց նպատակը, իրենց իսկ խոսքերով, ընտրությունները հաղթել անելն է»:

Չաջորդ հարցը վերաբերում էր թեկնածու Արթուր Բաղդասարյանի այն հայտարարությանը, թե իրեն սպառնացել են: Քոչարյանը տեղե-կացրեց, որ ոստիկանությունն ար-դեն հանդիպել է Արթուր Բաղդա-սարյանին, բայց միայն փետրվարի 7-ին, բաղդասարյանականների ներկայացմամբ, թեկնածուի զբաղ-վածության պատճառով: Ազգային անվտանգության ծառայությունն էլ առաջարկել է ապահովել անվտան-գությունը, դատախազությունը եւս վերահսկում է գործընթացը:

Այնն դեպքում, երկրի նախագա-հին ոստիկանությունից տեղեկաց-րել են, որ Արթուր Բաղդասարյանին զգուշացրել է ոմն ամերիկահայ՝ նամակով: Բացի այդ, «Օրինաց եր-կիր» կուսակցության փոխնախա-գահ Մհեր Շահգելդյանի հոր բջջա-յին հեռախոսին զանգահարել է անծանոթ մեկն ու ասել, որ Բաղ-դասարյանը պետք է զգույշ լինի:

Քոչարյանի տպավորությամբ, Ար-թուր Բաղդասարյանը կիրակնօրյա հանրահավաքին, տեսնելով բազ-մությանը, հուզվել է եւ օրիգինալ լի-նելու համար սպառնալիքի մասին արտահայտությունն արել, «որի ետ-կից դժվար է դուրս գալ»: Հայաստա-նի նախագահը այսօրինակ վար-քագծի իր բացատրությունն ունի, մարդիկ, որոնք կրիտիկական վիճա-կում չեն եղել, նյարդայնանում են, նրանց նյարդերը տեղի են տալիս: Եվ դա չի վերաբերում միայն Արթուր Բաղդասարյանին: «Լավված ժա-մանակ մարդկանց մոտ, այդպես ա-սած, արտահոսքերը գցում են», եզրակացրեց Քոչարյանը:

Ինչ վերաբերում է Արթուր Բաղ-դասարյան-Լեւոն Տեր-Պետրոսյան հնարավոր միությանը, ապա Ռո-բերտ Քոչարյանը դրան շատ դրա-կան է նայում: Քոչարյանը համոզ-ված է, որ Արթուր Բաղդասա-րյանը «միավորման դեպքում կկորց-նի իր կայունության ծգտող, չչառա-ցած ընտրազանգվածի կեսը», որն, ի դեպ, նախագահի խոսքերով, հա-մարելի չէ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի չառացած ընտրազանգվածի հետ:

Նախագահը հիշեցրեց, որ Արթուր Բաղդասարյանի կարգախոսն է «Նոր Հայաստան»: Ըստ Քոչարյանի, Հայաստանում դժվար է գտնել մարդ-կանց, որոնք Նոր Հայաստանը կապակերտացնեն Լեւոն Տեր-Պետրո-սյանի դեմքում, վարկաբեկված վարչակարգի տեսակով: Անդրադառ-նալով Տեր-Պետրոսյան-Բաղդասարյան հնարավոր միության դեպքում վե-ծարկվող վարչապետի պաշտոնը, Քոչարյանն ընդգծեց, որ խորհրդա-րանական ընտրություններից ելնե-լով, այդ պաշտոնը զբաղեցնելու է Հանրապետական կուսակցությունը:

Իշխանություններին ուղղված տերտերոսյանական մեղադրանք-ների թվում «տնտեսական հանցա-գործությունների» վկայությունների լինելիության առնչությամբ նա-խագահ Քոչարյանը նշեց, որ այդ-կերպ եւս մեկ անգամ փաստվում է, որ Հայաստանի առաջին նախա-գահը չի տիրապետում տնտեսական հարցերին, որոնց չի տիրապետել նաեւ իր նախագահության օրոք, երբ Քոչարյանը վարչապետ էր:

Նախընտրական շրջանում տար-բեր անձանց կողմից 1999 թվակա-նի հոկտեմբերի 27-ին Ազգային ժո-ղովում տեղի ունեցած իրադարձու-թյուններին անդրադառնալու կա-պակցությամբ Քոչարյանն ընդգ-ծեց, որ «հոկտեմբերի 27-ի» գործի բոլոր մասնակիցները դատապարտ-ված են, հիմնական կազմակերպի-չը՝ եւս, մինչեւ հիմա էլ բանտում է: «Անբարոյական եմ համարում մեր հերոսների, ընկերների, բարեկամ-ների հիշատակը շահագործել նա-խընտրական պայքարի ժամանակ: Հատկապես գոնե Վազգեն Սարգ-սյանի անունը չտան, որ մեծ դերա-կատարում ունեցավ 98-ի իշխանա-փոխության ժամանակ»:

Ինչեւէ, ընտրական գործընթացը նախագահը բավականին դրական գնահատեց՝ բացառությամբ անձ-նական վիրավորանքների առատու-թյան, որը բերում է լարվածության: Իսկ ամենակոպիտ խարզարշավ-ներից մեկն, ըստ Քոչարյանի, իրա-կանացնում է վարչապետ Սերժ Սարգսյանը:

Իսկ ընդհանուր առմամբ, բոլոր տեսական կառույցներն էլ, նախա-գահի խոսքով, աշխատում են ավե-լի արդյունավետ, ինչն էլ երեկ բարձ-րացրել էր Հայաստանի երկրորդ նա-խագահի տրամադրությունը:

ՄԱՆԱՍԵ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Գուցե Սուքիասյանը խոսի Տեր-Պետրոսյանի փոխարեն

Նախընտրական շրջանում թեկ-նածու անվանվող հաղորդումները բավականին յուրօրինակ դեմքա-բավականին յուրօրինակ դրսեւո-րումներ ունեն: Աշխարհի շատ երկր-ներում, բայց մեզանում դեռեւ այ-նորինակ հաղորդումները չունեն, ըստ էության, որեւէ դրսեւորում: Եվ երբ խոսում են թեկնածուների բանավիճային հաղորդումներից, թերահավատություն է ի հայտ գալիս, հատկապես երբ թեկնած մեկ նա-խանցով հաղորդումը ոչ մի բանի նման չէ:

Փետրվարի 7-ին ԱԼՄ հեռուս-տաընկերության եթերում հյուր էր Ազ-գային ժողովի պատգամավոր Խաչատուր Սուքիա-սյանը: Հաղորդումը կոչվում էր «90 րոպե Հերինեի հետ», թեեւ եւ «Հե-րինեի ներկայությամբ» կանվանեին: Անհայտ էրեն շահեկան վիճակում էր գտնվում Սուքիասյանը, որի հա-մեմատությամբ հաղորդումը վարող Հերինեն սրամտաբանված ոչ մի բան չասաց:

Բայց դա այնման էլ կարեւոր չէ, հաշվի առնելով, որ Հերինեն քա-ղաքագետ չէ, այլ հար եւ նման է շատ լրագրողների: Ավելի հետաքրքիր էր, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյա-նի եւ Խաչատուր Սուքիասյանի խոսքերի ակամա համեմատությու-նը ցցում էր դարձնում առաջինի քաղաքական սպառվածությունն ու երկրորդի խոսքի առավել համոզիչ մատուցումը: Ու թեեւ Սուքիասյանն էլ ԱԼՄ-ի եթերում այնքան իրեն կու-տակ չէր զգում, որ ճշմարտանիկորեն եւ անընդհատ շտրխեր ոտերը, այ-նուամենայնիվ, ԼՏՊ-ի թիմում տրամաբանորեն խոսել կարողացող Սուքիասյանը առնվազն հանգստու-թյամբ կարող է փոխարինել քաղա-քական ինտրիգների գնացող Տեր-Պետրոսյանին:

Ա. Հ.

Այսօր

- ժամը 11.45-ին ոստիկանության կոլեգիայի նիստերի դահլիճում ոստիկանության պետի տեղակալ Հովհաննես Հունանյանը կներկա-յացնի 2007 թվականի ընթացքում ՀՀ-ում հանցավորության եւ դրա դեմ տարվող պայքարի վիճակը:
- ժամը 12.00-ին «Թեքեյան» կենտ-րոնում տեղի կունենա «Ինտերակ-տիվ մարդու իրավունքներ» (ԻՄԻ) եվրոպական իրավունքի դասա-խաղ-մրցույթ ծրագրի շրջանակնե-րում իրականացվող մարդու իրա-վունքների եվրոպական դատարա-նի ընթացակարգին համապա-տասխան դատավարության եզրա-փակիչ խաղը:
- ժամը 13.00 Երեւանի խուլերի մշակույթի եւ սպորտի հանրա-պետական պալատի դահլիճում (Ե. Կողբացի 69) տեղի կունենա «Սահմանադրական իրավունք միություն» կուսակցության (Հ. Բաբուխանյանի կողմնակից-ներ) 19-րդ՝ արտահերթ համաժո-ղովը:
- ժամը 14.00-ին «Մոսկվա» կինո-թատրոնում տեղի կունենա «Հա-յաստան-Ռուսաստան. թեեւ հեռու, բայց միասին» ֆիլմի ցուցադրու-մը:
- ժամը 15.00-ին Ազատության հրա-պարակում տեղի կունենա Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հանրահավաքը:
- ժամը 17.00-ին «Մետրո» թատրո-նում տեղի կունենա Վահան Հով-հաննիսյանի հանդիպումը ընտ-րողների հետ:

Երկուշաբթի

- ժամը 11.00-ին Սահմանադրա-կան դատարանում տեղի կունենա Լեւոն՝ Տեր-Պետրոսյանի դիմումի քննությունը:
- ժամը 11.00-ին ՄԻՄ կուսակցու-թյան «Աղդակ» ակումբում տեղի կունենա ՄԻՄ նախագահ Հրանտ Խաչատրյանի մամուլի ասուլիսը:
- ժամը 11.30-ին «Ուրբաթ» ակում-բը հրավիրում է քննարկում-հան-դիպման, որին մասնակցելու են «Ազգի» խմբագիր Հակոբ Ավետի-քյանը, «Երկիր»-ի խմբագիր Սպար-տակ Սեյրանյանը, «Հայքի» խմբա-գիր Վաչագան Դարբինյանը, «Իրա-վունքի» քաղաքական խմբագիր Վահան Վարդանյանը, «ՀՀ» օրա-թերթի խմբագիր Տիգրան Ֆարմա-նյանը:
- ժամը 11.00-ին ՄԱԿ-ի գրասենյա-կում տեղի կունենա ցուցահանդես՝ նվիրված Հայաստանի եւ Վրաստա-նի տնտեսական հարաբերություն-ների ուսումնասիրությանը:
- ժամը 13.00-ին «Փաստարկ» ա-կումբի հյուրը կլինի Արամ Հարու-թյունյանը:
- ժամը 18.00-ին «Առնենիա-Մարիոթ» հյուրանոցում ԻԻՀ դեսպանատունը կազմակերպում է ընդունելություն՝ նվիրված Իրանի Իսլամական հե-ղափոխության տարեդարձին:

Նախընտրական վերջին տասնօրյակի դուռը բացեցինք

1-ին էջից

Գուցե Ր. Հովհաննիսյանին մնա՞ ՄԱԿ-ի տարբերակը՝ կուսակցության ներսում հեռակայությամբ որոշելու այս կամ այն թեկնածուին սատարե-լու ճակատագիրը, կամ գուցե շուտով հայտարարի իր կուսակիցներին ա-զատ թողնելու մասին՝ սեփական համակրանքներով քվեարկություն ի-րականացնելու: Այնն դեպքում նա-խագահի թեկնածուները եւ ընտրողը սպասում են «ժառանգության» ո-րոշմանը, անկախ նրանից, որ «Ժա-ռանգությունն» էլ իր հայտարարու-թյամբ պահանջել է այս պահին անհնարը՝ միավորումներ, ասենք, Տեր-Պետրոսյանի եւ Արթուր Բաղդա-սարյանի կամ Վազգեն Մանուկյանի եւ Վահան Հովհաննիսյանի միջեւ. ով շուտ միավորվեց՝ նրան էլ կսա-տարեն իրե:

Ընդհանրապես միավորումներ ստեղծել-չստեղծելու խնդիրն այս պահին խիստ արդիական էր եւ մեր հրապարակային երկրորդ թեման, ո-րը թեկնածություն հանելու այս վեր-ջին օրվա մոտենալուն զուգահեռ՝ չորսակիրացավ, ընդհակառակը, ավելի մշուշոտ դարձավ, քանի որ միավորման սպասելի սեկտորնե-րում, այնուամենայնիվ, թեկնածու-ներից ոչ մեկն իր հավակնություն-ները մի կողմ չդրեց եւ մյուսին էր հրավիրում իր հետ միանալու՝ ծեւաց-նելով, թե չի հիշում խորհրդարանա-կան ընտրություններին իր վարկանի-շը, առհասարակ քաղաքական դաշ-տում իր թիկունքում կանգնած ուժի զրաված տեղը: Մեր թեկնածուներից ամեն մեկն իր ներկուսակցական հարցումներում առնվազն երկրորդ տեղում է (նույնիսկ առաջին), ան-գամ անցկացվող հանրահավաքնե-րի չափերն օգտագործվում են որ-պես ուլտիմատումների մահակներ՝ դիմացինսե թեկնածուներից մի բան պոկելու կամ իր հետ միավորվել հրավիրելու համար: Բայց, կարծես այսօր այդ հարցը կսպառվի եւ հա-զիվ թե որեւէ մեկն իր թեկնածությու-նը զոհի հանուն միավորման: Մինչ-դեռ, օրինակ, բազմիցս փորձված ա-մերիկյան փրայմըրիզներն իրակա-նացվում են, որ թեկնածուներից յու-րաքանչյուրին ցույց տան հենց իր ի-րական վարկանիշը: Երեւում է, մեր դեպքում փրայմըրիզի դերը սատան-նելու է ընտրությունների առաջին փուլը, քանի որ նրանց կարծիքով երկրորդ փուլն անխուսափելի է եւ այս պահին ոչ ոք 50 +1 տոկոս չունի:

Նաեւ՝ հիմա չկայացած միավորում-ների պարագան հուշում է, որ երկ-րորդ փուլից խուսափել հնարավոր չի լինի, ու պատկերացնո՞ւմ եք՝ մի քանի թեկնածու երբ տասնամ 3 տո-կոսից մի փոքր այս ու այն կողմ են-ներ, էլի կռվելու են, թե՝ «ինչո՞ւ պիտի ես հանեմ իմ թեկնածությու-նը, հենա դու հանիր՝ իմ տասից գա՞ծր է հանելը»: Այնն դեպքում, ա-մեն ինչ պարզ կլինի այսօր, ժամը 18-ին, երբ իհարկե որեւէ անակնկալ տեղի չունենա:

Երրորդ պահը վերաբերում է խոր-զարշավի ընթացքում աղմուկ բարձ-րացրած միջադեպերին, որոնց բո-ղած հուշեր արձագանքից հավասա-րապես օգտվում են եւ իշխանա-կան թեկնածուն, եւ Տեր-Պետրոսյա-նի կողմնակիցները՝ մյուսին փնո-վելու համար: Սակայն կռվի հետ խաղ անելն, ինչպես գիտեք, նույ-նիսկ մեծահասակներին խորհուրդ չի տրվում, եւ այդպիսի խաղերը միշտ չէ, որ անվնաս են ավարտվում: Միջադեպերն ու սադրանքները շատ արագ կարող են վերածվել արյու-նահեղության, որի համար նախ եւ առաջ պատասխանատու կլինի գոր-ծող իշխանությունը՝ ՀՀԿ-ի առա-ջադրած նախագահի թեկնածու-գործող վարչապետով հանդերձ, պատասխանատու կլինի այն թեկ-նածուն նաեւ, ում քարոզչության ընթացքում պատահած կլինի այդ-պիսի բան, նրանց խղճին կլինի տե-ղի ունեցածը: Մինչդեռ որեւէ ընտ-րություն, նույնիսկ Հայաստանի նա-խագահի, չարժե, որ անգամ մեկ հայ մարդու մազից արյուն հոսի: Մի խոսքով՝ հասարակությունն ու ընտրող զանգվածը նախ՝ իշխա-նությունից ակնկալում են սադ-րանքների դեմն առնել եւ զանա-զան թափթփուկների ու քուր դյեր-րողների բույլ չտալ հարամություն-ներով այս կամ թեկնածուի վարկա-նիշը բարձրացնելու փորձ անել: Մեզ հանգիստ ու նորմալ խարզարշավ ու նույնքան հանգիստ ու նորմալ ընտ-րություններ են պետք: Ինչո՞ւ պիտի ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ-ի դիտորդական առա-քելության ներկայացուցիչը մեզ վրա մատ թափ տա, թե սեփական հեռանկարություն է անցկացնելու ու ով էլ լինի մեղավորը (Առաջարկի դեպքերի), պատասխան է տալու: Ինչ է, պետությունը չի՞ կարող մի երկու թափթփուկի իր տեղը ցույց տալ, որ իրենց գլխից վեր չթռնեն ու նախընտրական իրավիճակը չարեն:

ԱԶԳ

Նախընտրական

Անվստահությունը մի հիվանդություն է, որը միայն սոցիոլոգիայով չի լինի բուժել

Հարցազրույց Հայկական սոցիոլոգիական ասոցիացիայի նախագահի Գեորգ Պողոսյանի հետ

- Միջազգային երկու հեղինակավոր կազմակերպություններ՝ «Gallup»-ը և «Populus»-ը Հայաստանում հարցումներ անցկացնելիս նախընտրում են աշխատել հենց ձեր կազմակերպության հետ: Ինչու են նրանք հատկապես ընտրում ձեր ասոցիացիան:

- Այդ երկրում ուղղակի հայտնի ենք, բայց մենք շատ-շատերի հետ ենք համագործակցում, միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների, որոնք քաղաքական հարցումներ ուղղակի չեն անցկացնում, դրա համար էլ հայտնի չեն, բայց մեր կապերը շատ լայն են դեռ 1992-ից: Դե, ընտրությունն իրենք են կատարում, ես չեմ կատարում:

- Այսինքն՝ այդ կազմակերպությունների հետ նման աշխատանքի փորձ ունեցե՞լ եք նախկինում:

- 92-ից մենք աշխատել ենք բազմաթիվ միջազգային կազմակերպությունների հետ: Նախ ասեմ, որ իրենք են ընտրում իրենց գործընկերներին: Ծանոթանում են գործող բոլոր սոցիոլոգիական կազմակերպությունների հետ և հետո ընտրություն են կատարում: Եվ ամեն մեկի հետ հանդիպելիս նայում են նրա հնարավորությունները, միջոցները, խնդրում են, որ ամեն մեկն իր առաջարկը ներկայացնի և հետո ընտրում են այն կազմակերպությանը, որի առաջարկները համապատասխանում են միջազգային ստանդարտներին: Այսինքն՝ ընտրությունը կատարվում է իրենց մշակած ինչ-որ սխեմայով: Երկրորդ՝ Հայկական սոցիոլոգիական ասոցիացիան միակն է Հայաստանում, որը Միջազգային սոցիոլոգիական ասոցիացիայի, ինչպես նաև Եվրոպայի սոցիոլոգիական և մարկետինգային ասոցիացիայի անդամ է: Այսինքն՝ կան նաև օբյեկտիվ ինչ-որ չափանիշներ, որոնցով մարդիկ ղեկավարվում են՝ ընտրելով իրենց տեղական գործընկերոջը:

- Երբ հրապարակվում են սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքները, ապա Հայաստանի ներքաղաքական դաշտում այն ուժերը, որոնք ցածր ձայներ են ստանում, հայտարարում են, որ չեն վստահում հատկապես այն պատճառով, որ հարցումն անցկացնում է Հայկական սոցիոլոգիական ասոցիացիան:

- Իսկ իրենք ասո՞ւմ են, թե ում են վստահում:

- Ոչ, չեն ասում: Բայց հստակ նշում են, որ չեն վստահում ձեր կազմակերպությանը, օրինակ՝ ՕԵԿ-ը ասում է, որ անձամբ Գեորգ Պողոսյանին չի վստահում:

- Այո, ես կարդացել եմ, չնայած գերադասում եմ չկարդալ նման տպագրություններ: Իրենք ոչ միայն մեզ չեն վստահում, չեն էլ ասում, թե ում են վստահում: Եթե իրենք ունեն ավելի վստահելի սոցիոլոգիական կազմակերպություն, ինչո՞ւ նրանց հետ չեն անցկացնում հետազոտություններ և տպագրում իրենց արդյունքները, հետո ասեն, որ իրենց արդյունքներն էականորեն տարբերվում են մեր արդյունքներից, և այդ հարցումը արել է այսինչ սոցիոլոգիական կազմակերպությունը, այսինչ մասնագիտացված կենտրոնի հետ: Իրենք մեզ չէին վստահում նաև անցած խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ, երբ մենք ասում էինք, որ «Բարգավաճ Հայաստանը» և «Հանրապետականը» ամենից շատ ձայներ կհավաքեն, տոկոսները տալիս էինք: Էլի չէին վստահում, ասում էին, որ բոլորից շատ ձայներ իրենց կուսակցությունը կհավաքի: Հետո ընտրությունները եղան, ավարտվեցին, չհրաժարվեցին: Հիմա էլ չեն վստահում, կարծում եմ, 40 տարի հետո էլ չեն վստահի, բայց դա իրենց իրավունքն է, իրենք կարող են վստահել նրան, ում ուզում են վստահել: Բայց այդ մերժողական վերաբերմունքը միայն իմ նկատմամբ չէ, իրենք «Gallup»-ին և «Populus»-ին էլ չեն վստահի, միջազգային այլ հեղինակավոր կազմակերպության էլ չեն վստահի, իրենք վստահում են միայն իրենց: Ու ոչ թե իրենց սոցիոլոգիական կազմակերպությանը, այլ միայն իրենց աչքերին, երբ տեսնում են, որ հանրահավաքին եկել է այսքան հազար մարդ, ենթադրում են, որ իրենց ձայն պետք է տա հանրապետության 80 տոկոսը: Օրինակ, շատ երկրներում, հատկապես հետխորհրդային երկրներում, անվստահություն կար սոցիոլոգների նկատմամբ, դեռ ԽՍՀՄ-ից մնացած անվստահություն, երբ կոմունիստների ժամանակ ասում էին, որ սոցիոլոգիան գիտություն չէ: Դա ինչ-որ մնացորդային ժառանգություն է, որ մնացել է: Մերձբալթյան երկրներում նույնպես չէին վստահում հարցումներին, Exit poll-երին, սակայն կամաց-կամաց, երբ ընտրությունների արդյունքները գալիս էին և ապացուցում, որ սոցիոլոգները ճիշտ են, ուզած-չուզած սկսեցին վստահել: Ես հասկանում եմ, իրենց դուր չի գալիս, որ վարկանիշները ցածր են: Բայց, որպեսզի ինչ-որ ձևով դրան հակադարձեն, ասում են, որ սոցիոլոգները կաշառված են, որ սոցիոլոգներին առել են, վախեցրել են, իշխանության կողմից կաշառված են և այլն: Ի դեպ, «Gallup» բառը լրագրողներն են դրել շրջանառության մեջ, մենք նման բան երբեք չենք ասել: Արդեն մեկուկես տարի է, որ այդ կազմակերպությունը հարցումներ է անցկացնում Հայաստանում, և երբեք չեն ասում, որ դա «Gallup»-ի կազմակերպություն է: Բացեք փաստաթղթերը, դա նաև կայքէջում է տեղադրված, գրված է, որ աշխատանքը կատարել են երեք կազմակերպություն՝ Միջազգային հանրապետական ինստիտուտը (IRI), որը պատվիրատուն է, «Baltic Surveys»-ը, որը «Global Gallup»-ի անդամ է, և Հայկական սոցիոլոգիական ասոցիացիան: Հիմա այս հետազոտությունները կարճ անվանելով, քանի որ «Gallup»-ի անունը հայտնի է լրագրողներին, շրջանառության մեջ է դրվել այդ անվանումը: Իրականում դա Հայաստանում IRI-ի հարցումներն են, որում ընդգրկված են «Baltic Surveys»-ի մասնագետները որպես փորձագետներ: Այսինքն, անվստահության մոլուցքը ոչ միայն մեզ է վերաբերում, այլև միջազգային մասնագետներին: Իրենք ընտրողին էլ չեն վստահում, ասում են, որ ընտրողը կաշառք է վերցնում և իր ձայնը վաճառում, ծախում է, իրենք հաշվիչ հանձնաժողովներին էլ չեն վստահում և, ի վերջո, ընտրության արդյունքներին էլ չեն վստահի: Այսինքն, սա մի հիվանդություն է, որ միայն սոցիոլոգիայով կամ միայն լրատվամիջոցների օգնությամբ բուժել չի լինի: Երևի ինչ-որ ժամանակ է պետք: Այսինքն, քաղաքական մշակույթը վերջապես կենտրոնանա քաղաքական դաշտ, Սերբիայի օրինակով, երբ 51 տոկոսով Տադիչը հաղթում է և չի սկսում հիստերիա, թե իբր այդ 1 տոկոսը լցոնվել է, և նրա հաղթանակն ընդունում են: Իսկ մեզ մոտ այդպես չէ, մեզ մոտ նույնիսկ 1 տոկոս ձայն ունեցողը հայտարարում է, որ ինքը հաղթելու է, և եթե մենք նրանց լսենք, այլ ոչ թե սոցիոլոգներին, ապա փետրվարի 19-ին պետք է ունենանք 9 նախագահ:

- «Populus»-ի տնօրեն Էնդրյու Կուպերը, որի հետ ես հանդիպել եմ, ասել է, որ իրենք այն հարցումները, որ դուք անցկացրել եք, լրացուցիչ ստուգել են: Ինչո՞ւ են ստուգում, եթե վստահում են:

- Ստուգման գործընթացը պարտադիր է: Ամեն մի ուսումնասիրության դեպքում դաշտի 15 տոկոսը պետք է ստուգվի: Ստուգվում է կամ լրացուցիչ այցով, կամ զանգով: Մենք ունենք ստուգողների խումբ, որոնք այցելում են և ստուգում, թե հարցումը եղե՞լ է, թե՞ ոչ, քայլը պահպանվե՞լ է, թե՞ ոչ, այսինքն՝ ամեն տասներորդը կամ հինգերորդն է հարցվել, թե՞ ոչ, և այլն: Քանի որ ամեն մի խախտման դեպքում այլ արդյունք կստանանք: Դա լինում է նաև ուրիշ երկրներում: Որպեսզի խուսափենք նման սխալներից, անպայման ստուգումն արվում է, արվում է ոչ միայն մեր կողմից, այլև այն կազմակերպության, որը պատվիրատուն է: Ընդ որում, ստուգումներն անում են անկախ խմբերը, մենք հետո ենք միայն իմանում, որ ստուգումներ են անցկացվել: Սա պարտադիր գործընթաց է, որը նաև մեզ է զգաստացնում:

- Ձեր կարծիքով՝ ի՞նչ է պետք անել, որ սոցիոլոգիական ինստիտուտի, ընդհանրապես այդ մշակույթի նկատմամբ վստահությունը վերականգնվի:

- Դա ընդամենը «սև փիար» է, որը կիրառում են որոշ քաղաքական գործիչներ և կուսակցություններ: Բայց ուշադրություն դարձրեք, հենց իրենք էլ շատ հաճախ կատարված ուսումնասիրությունների վրա հենվում են, ասում են, որ ըստ սոցիոլոգիական տվյալների, բնակչության այսքան տոկոսը վախենում է արտահայտվելուց: Այսինքն, այդ ժամանակ իրենք վստահում են այդ տվյալներին, կամ ինչ-որ մեկի վարկանիշն աճում է, և իրենք իսկույն նշում են, որ դեկտեմբերի համեմատ իրենց տվյալներն այսքանով աճում են: Հարց է առաջանում, այդ դեպքում ինչո՞ւ են վստահում ծախված, գնված, իշխանամետ սոցիոլոգներին: Հենց տեսնում են բարենպաստ տվյալներ, որոնք իրենց ձեռք են տալիս, վստահում են, հենց հակառակն են տեսնում, չեն վստահում: Այս հարցումներում [illegible] այլ տվյալներ կան, որոնք վերաբերում են Ռուսաստանին, Թուրքիային, Ադրբեջանին, Ղարաբաղին, ինչու այս տվյալների նկատմամբ անվստահություն չկա: Օրինակ, Ղարաբաղի հարցում մեր բնակչության 90 տոկոսից ավելին միանշանակ դեմ է, որ լինի Ադրբեջանի կազմում, ինչո՞ւ չեն ասում, որ չեն վստահում: Միայն այն դեպքում, երբ հարցը վերաբերում է իրենց վարկանիշներին, հայտարարում են, որ չեն վստահում: Կարող եմ ասել, որ բնակչությունը շատ լավ էլ վստահում է, իսկ սոցիոլոգիան ոչ թե առանձին քաղաքական գործիչների համար է, այլ՝ բնակչության: Հանրությունն իրավունք ունի իրազեկ լինելու իր հավաքական կարծիքի մասին, դրա ընտրությունից առաջ իրավունք ունենք իմանալու, թե մյուսներն ինչ են մտածում: Հարցումները կատարվում են բնակչության համար, այլ ոչ թե այս կամ այն պարոնի: Դա իր գործն է՝ կհավատա, թե չի հավատա, ընտրության արդյունքները ցույց կտան՝ ով էր ճիշտ: Իսկ հարցականի տակ դնել այս հարցումները, հանրությանը զրկել այս տվյալներից, ընդամենը «սև փիար» է, ընդ որում ամենացածր մակարդակի:

- Ըստ ձեր հարցումների, որտեղ անդրադարձ կար նաև մամուլին, «Ազգը» երեք ամենաընթերցվող թերթերից է: Հայաստանում տպագիր մամուլը, ցավոք, տեխնիկական պատճառներով մեծ տարածում չունի, այդ թվում նաև մեր թերթը: Սակայն բոլոր հարցումները ցույց են տվել, որ «Ազգը» կայուն կերպով երեք ամենաընթերցվող թերթերի շարքում է:

- Ավելին ասեմ, եթե դուք վերցնեք ձեր տպաքանակը, մոտ 3 հազար է, ապա կտեսնեք, որ ձեր ընթերցողների թիվը մի քանի անգամ ավելի շատ է, քան տպաքանակը: Որովհետև ձեր թերթը կարդում են ոչ միայն նրանք, ովքեր գնում են, այլև ընկերները, հարևանները, ընտանիքի անդամները և այլն: Այսինքն, մոտեցումը, որ թերթի տպաքանակով է որոշվում ընթերցողների քանակը, ճիշտ չէ: Ինչ վերաբերում է «Ազգին», ապա թերթը շատ կայուն է գործում արդեն 17 տարի, իր կայուն ընթերցողն ունի, ոչ մի կուսակցության կամակատարը կամ գործիքը չէ: Այս կարգի թերթերն ընթերցողը գնահատում է: Որովհետև մեր թերթերը կամ պատվերաթերթեր են, կամ կուսակցություններին են ծառայում, նշանակում է, որ բացարձակապես ոչ օբյեկտիվ են: Այս երկու ծայրահեղություններից խուսափելու համար ընթերցողը նախընտրում է կշռադատված, հավաստի ու օբյեկտիվ տեղեկատվություն մատուցող մամուլը:

ԱՐՄԻՆԵ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ

ԳՅՈՒՄՐԻ

«ՀԿ-ները միայն քաղաքացիական մասնակցություն պետք է ունենան»

Դիտորդի աշխատանքն է, որ ամենից շատ է ուղղված հետագային

Հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությունը ընտրական գործընթացներին պետք է լինի միայն քաղաքացիական մասնակցություն, համոզված է Սախարովի անվան մարդու իրավունքների պաշտպանության հայկական կենտրոնի Շիրակի տարածաշրջանային մասնաճյուղի ղեկավար **Սեյրան Մարտիրոսյանը:** Ցավոք սրտի, ինչպես նշեց նա **«Ազգի»** թղթակցի հետ զրույցում, այս հարցում առկա է օրենսդրական բաց, հակասություն. չնայած ՀԿ-ների մասին օրենքը նրանց արգելում է զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ, ընտրական օրենսգիրքն այն կառույցների թվում, որոնք չեն կարող զբաղվել նախընտրական քարոզչությամբ՝ ուղղակիորեն չի նշում ՀԿ-ներին: Դա հնարավորություն է ստեղծում, որ տարբեր հասարակական կազմակերպություններ ու կազմակերպությունների խմբեր հանդես գան այս կամ այն թեկնածուին կամ կուսակցությանը պաշտպանելու հայտարարություններով, մինչդեռ ՀԿ-ների առաքելությունն այլ է:

Այստեղ հիմնական առաքելություններից մեկի՝ դիտորդական առաքելության մասին իրավապաշտպան մասնաճյուղի ղեկավարը նշեց, թե քանի որ յուրաքանչյուր ընտրություն բաղկացած է երեք մասից՝ նախընտրական քարոզարշավ, բուն քվեարկություն ընտրությունների օրը և ընտրությունների արդյունքների ամփոփում, լավագույն տարբերակը այդ երեք փուլերն ընդգրկելն է՝ ավելի ամբողջական պատկերացում ստանալու, ավելի շատ փաստական նյութ ունենալու և վերլուծելու համար: Որովհետև դիտորդի աշխատանքն այն աշխատանքն է, որն ամենից ավելի շատ է ուղղված հետագային, դիտարկման ընթացքում բացահայտված թերությունների, խախտումների, օրենսդրական բացերի ու հակասությունների, տարբեր իրավիճակների բացահայտմանը՝ հետագայում ուղղելու, չկրկնելու նպատակով: Ասվածը վերաբերում է այն հասարակական կազմակերպություններին, որոնք իրենց կանոնադրության մեջ ունեն մարդու իրավունքներին ու ժողովրդավարությանը վերաբերող խնդիրներ, իսկ որոնք չունեն՝ կարող են պարզապես քաղաքացիական պարտքը կատարելու հարցում ակտիվացնել սոցիալական այն խմբերին, որոնց հետ գործ ունեն: Ըստ Ս. Մարտիրոսյանի՝ նույնիսկ դիտորդության դեպքում հնարավոր չէ բոլոր գործընթացներին հետևել, և լավ է, եթե ամեն մեկը զբաղվում է իր գործով, ասենք՝ ՉԼՄ ոլորտի ՀԿ-երը՝ նախընտրական քարոզարշավի լուսաբանման մոնիտորինգով, հաշմանդամների խնդիրներով զբաղվողները՝ վերջիններիս համար ընտրական տեղամասերի մատչելիության խնդրով, զինվորների հարցերովը՝ թե որքանով է զինվորն ազատ իր ընտրությունը կատարելու հարցում և այլն: Մի խոսքով՝ շատ գնահատելի կլինի, եթե հասարակության տարբեր շերտեր ու խմբեր ընտրական ողջ գործընթացում լինեն համապատասխան հասարակական կառույցների տեսադաշտում:

Սախարովի անվան իրավապաշտպան կազմակերպության Շիրակի տարածաշրջանային մասնաճյուղը իր դիտորդական առաքելությունը կիրականացնի 20 դիտորդների միջոցով: Այս քանակով կարելի է դիտարկում իրականացնել 10-12 ընտրական տեղամասերում, սակայն Գյումրու տարբեր բնութագրիչներով թաղամասերում և մարզի տարբեր համայնքներում նրանց տեղաշարժմամբ թերևս կարելի կլինի ընդհանուր օրինաչափությունների պատկերը ստանալ:

ԳԵՂԱՄ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

ԱԶԳ
9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2008 ԷՋ Ա
Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ծ
ՄՇԱԿՈՒՅԹ
Պարբերականությունը՝ երկշաբաթյա
Թիվ 3(46)

Ռոդեն. «Մտածողը»

ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԵՆՅԱՆ

ՄԱՐԴ, ԱՇԽԱՐՀ, ԺԱՄԱՆԱԿ – ԻՄԱ՞ՍՏԸ...

Էջեր օրագրից

Տասներեք տարի առաջ, 1994-ին, մեկ ամսով հրավիրվել էի Լոս Անջելես՝ դասախոսություն-հանդիպումների: Ապրում էի Ռենայի տանը, ուր վաղօրոք որպես հյուր գնացել էր աղջիկս նրա քույր իմ դրկիցը: Քենուս տնօրինմամբ՝ մի ամիս մնացինք այնտեղ: Տունը՝ մի բարձունքում Հոլիվուդից վեր, բլրակողին, ծաղկազարդ առանձնատներով, մանրանկար փողոցներով, բարեկարգ, անդորրավետ, բայց գրեթե ամայի թաղամասում: Հաճախ իջնում էի եւ Լոս Ֆելիս երկար փողոցով քայլում այս կամ այն կողմ՝ գնալու ավելի վար, մեր Պարոնյանի խոսքով ասած հեչիրեն «դասով մը կատարելու Հոլիվուդի թաղերուն մեջ» ժամերով: Երբեմն էլ մեր ջահել ազգականները, իրենց շաբաթավերջին, մեզ ավելի հեռուներն էին տանում մեքենայով՝ տեսարժան վայրեր: Տպավորություններս՝ բազում եւ այլազան: Այստեղ ուզում եմ առանձնացնել մի քանի դրվագ այդ օրերից...

1.

Իջել էի Լոս Ֆելիս փողոց, ուր մեքենաների անդադրում երթեւեկություն է միայն, մայթերին գրեթե ոչ ոք չի լինում. ամերիկացին ինչ գործ ունի ոչ-կենտրոնական փողոցի մայթին, անցնում է իր մեքենայում նստած: Աջ դարձա՝ գնալու Հոլիվուդի կենտրոնական թաղը, գրեթե դրդելու այնտեղ՝ բուկինիստական մեծ գրախանութում: Մեն-մենակ քայլում եմ մայթով, ձախիս՝ զմրուխտ կանաչ մարգերի երիզ, աջիս՝ կարմիր երկար պատ:

Հանկարծ թվաց՝ հայերեն երգ եմ լսում: Կանգ առա, նայում եմ առաջ, նայում ետ, նայում մյուս մայթին՝ ոչ ոք: Հայերեն երգ, այն էլ Անդրանիկի մասին «Իբրեւ արծիվ» երգն է, որը վաղուց, մանկուց ի վեր չեմ լսել: Աստված իմ, սա ինչ բան է: Զգայախաբությո՞ւն: Երբեք չի եղել ինձ: Մի վայրկյան վախ զգացի նույնիսկ: Շարունակում եմ քայլել, երգն ավելի է մոտենում: Ձայնն էլ ուժգին, հոգով-սրտով երգում է մարդը, բայց ո՞ւր է, ո՞վ է մարդը...

Մի, այո, ահա մարդը. նստել է կարմիր պատի ծայրին մի խորշում, երգում է կրծքից հորդող ամբողջ ուժով, սպիտակահեր գլուխը ետ թեքած, հայացքը վեր, աջ ձեռքը վեր, խոշոր դեմքը հրճվագին: Միջահասակ, մարմնեղ, երեւում է՝ տարիքն առած, մուգ դեղնավուն լայնեզր, հնամաշ հագուստով: Կանգ առած նայում եմ իրեն, շարունակում է երգել հայացքն ու ձեռքը վեր: Ու երբ վերջացավ երգը, նոր տեսնելու պես նայեց ինձ, լուռ, ժպտում, դեռ նույն հրճվանքով: Ասես մի անսովոր երանության մեջ լիներ մարդը, եւ դա մի ինչ զարմանալի թվաց:

- Ձայնդ դալար, հայրենակից,- ժպտացի ես էլ: -Ինչ ուժեղ էլ ձայն...

- Իրավ ասացիր,- խուլ հնչեց խոսքը կոկորդից: -Ուրիշ ինչ մնաց որ ինծի... է՜, ժամանակին ինչե՜ր, ինչե՜ր կերգեի: Այն ատեն որիշ լսեիր... ժամանակին կըսեին ես... Քու ալ մազերդ ճերմկեր են, քանի՞ տարեկան ես...

- Վաթսունինը:

- Էհե՜, ջահիլ ես դուն դեռ, ջահիլ:

- Դո՞ւն քանի տարեկան ես որ...

- Ե՞ս: Իննսունը անցեր եմ, բայց չեմ գիտեր: Թերեւս հարյուրի մոտ ալ ըլլամ, ինչ գիտնամ...

- Օ՜, Աստված ավելի երկարցնե կյանքդ... Բնիկ ուրկե՞ ես...

- Ինչ բնիկ... Բնիկ բնի՞ր: Հե-հե-հե՜...

Գլուխը վար ծռեց, ժպիտը դարձավ կես-ժպիտ, ուսերը բարձրացան, իջան:

- Բնիկ, հա՞... Ծնած եմ Խարբերդ: Համիդին այն 1895-ի ջարդերեն հետո գացեր ենք Եգիպտոս, դեռ մը երեխա եմ եղած, չեմ հիշեր Խարբերդը: Եգիպտոսեն ալ՝ Դամասկոս, երբ պատանի էի: Երբ որ եղան Քեմալի ջարդերը՝ Իզմիր-միզմիր, ահագին գաղթականություն լեցվեցավ Դամասկոս, հույներ ըսես, հայեր ըսես: Հայդե՜, գացինք աշխարհի մյուս ծայրը՝ նախ Ուրուգվայ, հետո Արժանթին, հոն ալ ահագին հայություն եղավ: Տարիներ անցան, ազգականներեն մեկը կանչեց Ֆրանսա, գործերնիս հոն լավ կանցնի ըսեր: Ելանք եկանք Ֆրանսա: Եկած չեկած՝ Պատերազմը հասավ, գրավվեցավ Ֆրանսան, ալ երեւակայե՝ գերմանացիներ, ֆաշիստ-մաշիստ, ինչե՞ր ըսես: Պատերազմը վերջացավ, ներգաղթը սկսավ: Էհ, ըսինք՝ ալ վերջապես Հայաստան, հայրենիք, ալ գաղթականությունը լմնցավ: Հը՞, հայրենի՞ք... Աչքերնիս բացած-չբացած՝ հայդե՜ Սիբիր ղրկեցին, այդ Ալտայի կողմ ըսվածը: Կինս ու երեխայքս՝ ցեխին մեջ: Հետո այդ Ստալին ըսված ճանավարն ալ իր ցեխեններին տակը անցավ, մեզի ալ բերին Հայաստան: Մեծերնիս ըսին՝ ալ չենք մնար հոս, մերոնց երթալն է: Ես ըսի՝ ես տարիքս նայեցեք, ալ չեմ ուզեր տեղես շարժվիլ: Մեկ չըրին: Հայդե՜, ինծի բերին հոս՝ Լոս Անջելես: Քանի՞ տարի եղավ արդեն: Հիմակ ալ անոնցի դես բան մը դարձա, մերինները ինծի խնամքի տեղ կղրկեն: Ամբողջ օրը կբաժանեն, առանձ-զարմանք կնայիմ աշխարհին, սիրտս նեղվեցավ նե՝ կերգեմ հոս...

Լռեց, ինձ նայելով մի տարօրինակ, տարօրինակ ժպիտով:

- Հիմա դու՞ն ըսե, ախպարս, բնիկ ուրկե՞ եմ ես, հը՞... Էհ, լավ, հիմակ ալ դուն մտածե նայինք, դուն բնիկ ուրկե ես, հը՞...

2.

Լոս Ֆելիս փողոցում, այս անգամ, սովորականին հակառակ, գնում եմ ձախ՝ մյուս մայթով, որի եզրին մի շարք հսկա դեկորատիվ արմավենիներ կան բարձր սյուների նման, գագաթներին փետրաձեւ ճյուղեր: Հենց այն փողոցով բարձրանալու եմ՝ իջնելու հայկական դպրոցը, ուր ժամադրվել եմ մի ուսուցչի հետ, ցույց է տալու իրենց դպրոցի «բարեմասնությունները»: Կեսօր է, շոգ արեւ: Դիմացից գալիս է մի մարդ միայն, մենակ, դանդաղաքայլ, սպիտակահեր գլուխը կախ, ձեռքերը մեջքին, զիրուկ, վերնաշապիկը կարմրավուն, տաբատը մոխրավուն: Երբ մոտեցանք իրար, գլուխը վեր առավ, կանգնեց: Անծանոթ: Հայերեն ասաց.

- Մի րոպե կայնի, ախպեր ջան, ցավդ տանեմ, մի դարդ ասեմ քեզ, խորհուրդ տաս, չգիտեմ ինչ անեմ...

- Ասա տեսնենք: Ի՞նչ է եղել, ինչ է դարդդ:

- Չէ՛, ասելու բան էլ չի, ո՞նց ասեմ,- հայացքը թեքեց անցուդարձող մեքենաներին:

- Որ սկսեցիր, ասա՛: Գոնե սիրտդ կթեթեւանա, գուցե մի կերպ օգնեմ էլ...

Հանկարծ ուղիղ նայեց աչքերիս:

- Իմ լոռր տղեն ինձ բերել ա էստեղ, ինքը գործ չի անում, իմ թոշակով ապրում ա, բայց ես...

- Կներես, ոչ թե իր թոշակով, քեզ հատկացված նպաստով, հա՞, ուելֆեր:

- Հա՛, էդ ա, վելֆեր ա, ինչ ա, էս ամերիկյան օրենքներին էլ զարմանում եմ, ախպեր: Ի՞նչ եմ արել Ամերիկայի համար, որ էնքան դոլար իմ գլխին, ընդհի՞, չեմ հասկանում... Դե մի խոսքով, էդ իմ թոշակով ապրում ենք, վայ էն ապրելուն: Ասում եմ՝ վեր կաց, գործ արա, ինձ հետ ուղարկի, չեմ ուզում էստեղ, կարոտել եմ աղջիկներիս, թոռներիս: Հե՛չ, ոնց որ պատին ասես...

- Գուցե խոսեմ տղայիդ հետ: Մի պատճառ ունի երեւի, որ...

- Չէ-չէ-չէ, ախպեր ջան, դու չգիտես բնավորությունը, հետո իմ գլխին կգա, որ ասել եմ ուրիշին... Պատճառ: Ինչ պատճառ: Ասում ա՝ իրեն համար գործ չի գտնում: Դե ուրիշ գործ արա: Չէ՜, իբր ծեփի-փեփի գործ չի անի... Պատճառը իմ թոշակն է, հա՛, էդ վելֆերը: Հիմի հասկանում եմ ինչի՞ համար, երբ կինս մահացավ, որդիս հոգուն, ինձ իր մոտը տարավ Երեւան, հետո էլ բերեց էստեղ, ես էլ թե՝ մի աչք գցեմ, տեսնեմ էդ Ամերիկաները ինչ ա: Խե՛ղճ էս...

- Երեւանցի չե՞ս ուրեմն...

- Ապարանից եմ, ախպեր, հողով-ջրով Ապարանից: Ո՞ւր է մեր գյուղը, ո՞ւր մեր սարերը, ծաղկունքը, ո՞ւր մեր աղբյուրները, ո՞ւր մեր օդը: Ինչ եմ կորցրել, ինչ եմ ման գալի էստեղ: Երկիրը օտար, մարդիկը օտար, լեզու չգիտեմ, բան չգիտեմ, ինչի՞ս ա պետք: Աղջիկներս, թոռներս էլ էնտեղ, նրանց կարոտո՞վ եմ էստեղ մեռնելու... Էս ինչ ա էստեղ, էս մաշինների վռզ-վռզ, էս էլ ծա՞ռ ա,- ձեռքն ու հայացքը բարձրացրեց արմավենիների գագաթին,- էս շոգին մի ստվեր էլ չի տալի...

3.

Քենուս դուստր Սեդան մեզ տարավ Հոլիվուդի նշանավոր կինոստուդիան, որ կոչվում է Ստուդիո-սիթի եւ տուրիզմի ու զվարճության, երեւի մեծ եկամուտ բերող «տուր-բիզնեսի» վայր էլ է դարձել, մուտքի տոմսը էժան չէ: Կերած-խմած անհաշիվ բազմություն ամեն կողմ: Տեսնելու այնքան բան կա, որ մի օրում չես կարող սպառել: Ամեն ինչ տեխնիկայի վերջին խոսքով սարքված: Վիթխարի ապակեպատ էսկալատորով իջնում ես բազմության հետ դեպի կինոնկարահանման պավիլիոնները՝ ասես մի առանձին «աշխարհ» ներքեւում տարածված: Նստում ես մի շարք փակ վագոններով գնացքը, որ «ուղեւորներին» մեկուկես ժամ ման է ածում «հրաշքների» աշխարհում: Զանազան դարերի ոճով բուտաֆորային շենքեր ու փողոցներ, ծառուղիներ, ջրվեժներ, ծովեր ու օվկիանոսներ, զանազան բաներ, արագ խավարի մեջ սարսափներ՝ ցնցող ահավոր երկրաշարժ, վրադ շենքեր են փուլ գալիս, անցնում ես հրդեհների ու հեղեղների միջով, հրեշներ են մոտենում քեզ, գլորվում ես սառցադաշտեն ի վար եւ այլն, եւ այլն:

Էհ, վերջապես ողջ-առողջ դուրս ես գալիս գնացքից, կրկին վեր բարձրանում այն էսկալատորով, գնում դիտելու, բացօթյա այս կամ այն ամֆիթատրոնում նստած, 15-20 րոպե տեւող «շոուն»: Տեսա կովբոյական վայրենի կռիվ՝ կրակոցներով, բռնցքներով, պայթյուններով, հրդեհներով, ակրոբատիկ ցատկերով եւ այլն: Մի ուրիշ տեղ՝ գերեզմանից ելածների պարը, խենթուխելառ դիմակներով ու կրկին հրախաղային էֆեկտներով: Ու մի երկու այլ նման վառվռուն, սրընթաց բաներ: Դիտում էի, չէ, նայում պարզապես, խելական հետաքրքրություն չէի զգում: Իսկ «սարսափազդու» բաները նույնիսկ ծիծաղ էին հարուցում մեջս, ծուռ ծիծաղ: Տեխնիկա, որով ինչ ասես կարելի է սարքել իրականի նման ու անվտանգ: Մի՞թե արվեստ կա դրա մեջ: Բայց ինչո՞ւ մանավանդ սարսափ ազդելու այս մոլուցքը: Նայում եմ շուրջս մարդկանց, գրեթե անտարբեր դեմքեր, չկա կենդանի արտասում, ինչպես կլիներ թատերական արվեստի երկ ներկայացնելիս ու դիտելիս: Շոուից շոու անցնելիս մի լավ ուտում, ուտում են ինքնասպասարկման բացօթյա ճաշարաններում: Կրկին ու կրկին գալիս է այն տպավորությունը, այն միտքը, թե մեր օրերում մեծագույն դարձող տեխնիկան մի տեսակ նսեմացնում է մարդկային հոգին, ցրում է հոգեկան ջերմությունը, բուն մարդկայնությունը:

Եվ ահա ինձ մարդկայնորեն (հենց մարդկայնորեն) հուզեց վարժեցրած կենդանիների շոուն միայն՝ շներ, կատուներ, կապիկներ, թռչուններ: Սիրտս ժպտաց: Բայց ժպիտի խորքում էլ մի տխրություն դարձյալ: Այդ կենդանիներն իրենց վարժեցնողների եւ իրար նկատմամբ, ու վարժեցնողներն էլ նրանց նկատմամբ ավելի «մարդկային» թվացին, քան ամֆիթատրոնից նայող կերած-խմած մարդկանց, տեխնիկայի նսեմացրած հոգիների այդ ներկայությունը, բացի երեխաներից թերեւս, որոնք դեռ միաժամանակ մնում են բնական, մինչեւ նրանց հոգին էլ սկսի աղավաղվել, նսեմանալ համատարած դարձող տեխնիկայի այս դարում, առօրյա կյանքում անհաշվելի եւ շատ բան «հեռացնող» միջոցներով: Եվ հատկապես դարի արդեն դարձող հեռուստացույցի միջոցով, որ ոչ միայն ընտանիքում էլ նսեմացնում, գռեհկացնում է ավանդական քնքշությունը, առավել ռեկլամներով եւ «ուղեղալվացման» հաղորդումներով մեծ մասամբ, այլեւ, մանավանդ, երիտասարդության մեջ նախնական հոգի կրեր է գցում՝ հենց տեխնիկայով սարքված, սրամտություններով եւ ամեն տեսակ դաժանություններով լի վայրենի ֆիլմերով,- ո՞ւր են այն բարձրարվեստ ֆիլմերը, որ ժամանակին ստեղծվում էին Հոլիվուդում: Ինչո՞ւ այժմ այս ֆիլմերում, ոռնոցով ողողում են աշխարհը, այնքան ատելություններ, դավեր, սպանություններ, այլեւայլ դաժանություններ: Ո՞ւմ է դա ձեռնտու, ինչի՞ համար...

4.

Ասում էին, որ «անհետաքրքիր» է չորս ժամ տեւող ճանապարհը մինչեւ Լաս Վեգաս, անապատ, չհիասթափվեմ: Իսկ այնտե՞ղ՝ Լաս Վեգասում: Կտեսնեմ հրաշալի բաներ, դե՛հ, բախտս էլ կփորձեմ: Մի օրինակ՝ Երեւանից եկած մի ծանոթ այդ 6000 դոլար է շահել առաջին իսկ րոպեին, բախտ...

Արդեն երկու թե երեք ամիս Լոս Անջելեսում եմ, եւ ահա ուրբաթ երեկո, շաբաթավերջին, ճամփա ելանք դեպի Լաս Վեգաս: Ես նստել եմ առջեւում, Նուրայի կողքին, ետեւում՝ նրա մայրը, մորաքույրը եւ քույրը: Քաղաքից դուրս զգալիորեն բարձրանում ենք կարծես, եւ ահա՝ անապատը: Հրաշալի է, նախ, անապատի միջով հայտնվելը՝ մեծ մայրուղի, մեքենան սլանում էր հանգստավետ, չէիր զգում դողդն իսկ ցնցում: Եվ առհասարակ ճանապարհները, նաեւ քաղաքում սովորական փողոցները նախանձելիորեն օրինակելի են Ամերիկայում իրենց բարեկարգությամբ եւ կարգուկանոնով: Մեր հայերեն երգեր էինք լսում կասետներից, աշխույժ զրուցում էին կանայք, եւ կրկին էլ, ինչպես հաճախ, վերհիշելով Հայաստանում իրենց օրերը արդեն հեռավոր դարձած անցյալում, երբ ամբողջ իրենց հարազատ գերդաստանով միասին էին այնտեղ: Մեր ծնողներն էլ հաճախ այդպես չէին խոսում իրենց անցյալի մասին...

Իսկ ես, գրեթե լուռ, դիտում էի անապատը...

Տես էջ Բ

Օրագրություն

Ա էջից

Առեցի երկու օր Լաս Վեգասում, տեսա նշանավոր խաղատան-խաղատների «հրաշալի բաները»: Մանավանդ ընդհանրապես զունավառ լուսավորված գիշերը, և այդ հսկայական լույսերի մեջ զարմանազան շոուները, ինչպես օրինակ, «Կեսարի պալատ» կոչված ընդարձակույն հսկայի հյուրանոց-խաղատան ճեմասրահում, որին հանդեսացողների արձանները «կենդանանում» են հանկարծ, գլուխ ու ձեռք շարժելով խոսում իրար հետ, ասես իրենց սենյակում: Կամ մի ուրիշ տեղ՝ փոքր մի «ծովում» երկու ռազմական առագաստանավերի «ծովամարտը» նույնիսկ՝ հրացայտ ռռացող թնդանոթներով, նավաստիների գոռոցներով ու ճարտկություններով, մինչև նավերից մեկի «խորտակվելը» ու «սուզվելը», թեպետ այդ նույն նավը, չգիտես որտեղից, վերակենդանացած գալիս է հաջորդ շոուին, և կրկնվում է «ծովամարտը»: Իսկ ազարտ խաղի զանազան միջոցներով լի ընդարձակ խաղասրահներում, ուր վխտում է բազմությունը գիշեր-ցերեկ, նկատեցի նաև ուրիշ բաներ մարդկային հոգեբանության վերիվայրումներով: Միլիարդներով փողի խաղարկիչներ «հրաշալի բաների» այդ քաղաքում, և ասացին, որ միլիարդատերերից մեկը հայազգի Քըրք Գրիգորյանն է, տեսնես նա «բնիկ ո՞րն» է՝ ինքը կամ ծնողները: Այդ բոլորը, սակայն, առանձին նյութ է նկարագրելու և վերլուծելու...

Իսկ անապատը: Թե՛ գնալիս, թե՛ վերադառնալիս՝ դիտում ու դիտում էի անծայրածիրը, հմայված-կախարդվածի նման: Ինչո՞ւ մարդիկ, մեծ մասամբ, աչք չունեն տեսնելու բնությունը լայն առումով: Ծառ ու ծաղի՞կ է միայն անպայման, որ «գեղեցիկ» լինի բնությունը, շենքեր ու խանութներ, զվարճավայրե՞ր են միայն նաև, որ «անհետաքրքիր» չլինի:

Բայց սա հենց Mohave desert-ն է՝ «Մոհավի անապատը»: Չէ՞ որ հիսուն տարի առաջ ինքս իմ ձեռքով եմ գծել այդ անունը Հյուսիսային Ամերիկայի մեծադիր քարտեզի վրա, երբ Կիպրոսում ուսանում էի Մելգոնյանում, և շատ սիրելով աշխարհագրությունը՝ քարտեզագրությամբ էլ էի զբաղվում, պատերազմի այդ տարիներին մեր դպրոցի համար նոր քարտեզներ պատրաստում մաշվածների փոխարեն: Հետագայում, այլաշխարհային թվացող երկրներում տեղանունները նշելիս, երևակայությունս փորձում էր, ասես քարտեզի վրա ճամփորդելով, պատկերացնել ինչպիսի վայրեր են դրանք, ահա այս Մոհավի անապատն էլ, օրինակ:

Այժմ ես տեսնում իրեն, և նման չէ անապատի մեր սովորական պատկերացմանը: Ոչ միայն աշխարհագրականորեն հետաքրքրություն է շարժել, այլև գեղագիտականորեն, այո, հմայել-կախարդել է ինձ: Ճանապարհի մոտ կարճլիկ կակտուսներ եմ տեսնում և այլ անծանոթ բույսեր՝ իմ աչքին տարաշխարհիկ բուսականություն, որով ծածկված են քարքարոտ հարթավայրերը, գուցե հեռու տարածքներում էլ, ինչպես երևում է զույգից: Ոչ միայն հարթավայրեր, բլրաձև գորշ-դեղնավուն դարափուլեր էլ հաջորդում են իրար: Նաև այս կողմ, այն կողմ ձորեր, կիրճեր ժայռոտ, ավելի գորշավուն, մերթ փոքր ու կարճ, մերթ լայնահուն ու երկար, դեպի հեռուները բացվող: Իսկ հորիզոններին, հեռու-հեռու, երկարում են լեռնաշղթաներ: Հյուսիսում ավելի միգխառն ու լերկ են թվում՝ մոխրա-դեղնավուն, դեղնա-ծանուսակավուն, ավելի հեռու՝ կապտավուն: Սիերա Նևադա լեռնագագաթների ձյունոտներն են երևում, որոնց ստորոտներին մոտ է լինելու նաև ծովի մակերևույթից վար ընկած, քարտեզի վրա երկարավուն այն ցածրավայրը՝ «Մահու հովիտ» կոչված, ինչպես «Մեռյալ ծովի» ցածրավայրն է Պաղեստինում, և գուցե այդ «Մահու հովիտ» այս ծայրո՞վ էլ է անցնում ճանապարհը դեպի Լաս Վեգաս:

Լայնարձակ, նախնական, ոչ այնքան գեղեցիկ սովորական իմաստով, ինչքան վեհաստիկ համայնապատկեր, որ տիեզերականության զգացողություն է տալիս: Դա նորություն չէ ինձ համար, հաճախ եմ ունեցել տիեզերականության զգացողությունը Հայոց մեր լեռնաշխարհում, որ սակայն գեղեցկորեն է վեհաստիկ իր Արարատով ու Արագածով, իր լերկ սարերով ու անտառոտ ձորերով, անգամ փոքր անապատներով էլ, բայց մանավանդ մեծերոեն, հարազատորեն վեհաստիկ՝ մեր բազմադարյան պատմության ու մշակույթի շնչով, տաճարներով և այլ հուշարձաններով, հնավանդ անուններով: Իսկ ավելի նախնականորեն խստաշունչ, ահալիորեն վեհաստիկ այս համայնապատկերի առաջ տիեզերականությունն զգում եմ իբրև ընդհանրական մարդ էակ այս երկրագնդի վրա...

Վերադարձին կանգ առանք ճանապարհին մոտիկ փոքր մի ռեստորանում, որի անունը մեկեն հայացքս գրավեց՝ The Mad Greek. «Խենթ հույնը»: Մի քիչ բա՞ն: Խոշոր կարմիր տառերից կարծես ժպտում էլ էր այդ հույնը, թե իր «խենթությամբ» եկել ռեստորան է հիմնել անապատում: Նայում էի շեմահի նման ու տեսա՝ Նորայրն էլ, ինձ նայելով կողքից կանգնած, մեղմ ժպտում է:

- Էստեղ ամեն ինչ հունական է, ֆռռայր,- ասաց ակնոցի տակ այդ ժպիտով:

- Հասկացա միստր,- ձեռքս դրի ուսին,- հուզեցիր ինձ նույնիսկ...

Իր մայրն էլ՝ [illegible], հայրն էլ փայլում էին ուրախ-ուրախ՝ ինձ մատուցված այս surprise-ի համար (մի լավ «անակնկալ» անել, ընդունված սովորույթ Ամերիկայում): Նստեցինք մի բացօթյա սեղանի շուրջ: Քիչ անդին՝ ցանցապատ, որից այն կողմ՝ անապատն իր տարաշխարհիկ բույսերով: Իմ ընտրությամբ՝ սկսեցինք ճաշակել հունական սուվլակի: Եվ հանկարծ՝ հունական երաժշտություն էլ միացրին: Այնեւու լցվեցին մեկեն մանկությունս իմ ծննդավայր Աթենում: Ասված իմ, ո՞ւր Աթենքը, ո՞ւր այս անապատը Ամերիկայում, և ինձ ո՞ւր այս պահին: «Էհ, հիմակ ալ դուն պատմե նայինք, ախպարս, դո՞ւն բնիկ ուրկե ես, հը՞»: Զվարթացա զարթել, մի հեկեկոց դուրս թռավ կրծքիցս, ամաչելու նման մի ժպիտի հետ այս յուրահատուկ ընծային: Մոտ կես դար հայաստանցի արդեն, հիմա հյուր այստեղ, բայց ինչ անեմ՝ Աթենքն է ճակատագրովս իմ անձնական ծննդավայրը...

Ճաշից հետո ցանցապատին էի մոտեցել մի պահ, նայելու անապատի այն բույսերին: Ետևումս, քիչ հեռու, քույր ու եղբայր աշխույժ խոսում էին վիճելու նման: Հանկարծ լսեցի, որ քույրն ասաց.

- Այ, որ գնանք Երևան, էդ բանը քեզ ցույց կտամ, կտեսնես:

- Երևա՞ն,- ես նայեցի զարմացած: - Գնալու եք Երևա՞ն: Ե՞րբ եք գնալու:

Իրենք ավելի զարմացած նայեցին ինձ, և հանկարծ քույրը գլխի ընկավ:

- Ախ, չէ, ֆռռայր,- մի փոքր տրտում ծիծաղեց: - Երևան ասացի՞: Գիտե՞ս, քաղաքից երբ դուրս ենք լինում, մեկ էլ հանկարծ, տուն ասելու տեղ, Երևան ենք ասում Լոս Անջելեսին: Հենց ինքնիրեն է ստացվում...

Իրենք ծնվել, մանկություն, պատանեկություն ապրել են Երևանում:

Մոհավի անապատում

5.

Օվկիանոսի վերեւ ընդարձակ տախտակամած հրապարակ, քարամուխ սյուների վրա բարձր կառուցված: Մենակ նստել եմ եզրի ճաղերի մոտ ամենահեռու նստարանին, օվկիանոսից զեփյուռ է փչում, և հաճելի է արևի տակ: Վիթխարի մեգալոպոլիս Լոս Անջելեսի առափնյա մի մասն է միայն դիմացս Սանտա Մոնիկայի կողմից, բայց ինչ լայնատարած կորագիծ համայնապատկեր: Խաղաղ օվկիանոսը չունի Միջերկրական ծովի կամ նույնիսկ Սև ծովի այն, ինչպես ասեմ, մեծանիկությո՞ւնը թե ինչ, ահռելիության զգացողությունն է տալիս: Մանավանդ հսկա-հսկա, կատաղակնաչ երկար ալիքները, որ իրար ետևից, շարք-շարք, անդադրում գալիս են դեպի լայնածիր ափը, փրփրում սպիտակ-սպիտակ, բաշեր արձակած նետվում առաջ, գլորվում, փոխ գալիս ավազուտին: Ավելի դրանք են գրավում հայացքս հենց իմ ներսում, ուր նայում եմ՝ թեւերս ճաղերին, գրավում են նաև ականջներս իրենց անդադրում մռնչյունով, ասես երգեհոնային հարահոլով, հզորահունչ ֆուգայի նման:

Վերջերս բացում եմ Վահրամ Փափազյանի «Համլետը ինչպես տեսա» գիրքը, որ աչքիս ընկավ ընկերոջս տանը Սանտա Մոնիկայում, ուր հրավիրվել եմ մի շաբաթ մնալու: Փափազյանի այս գիրքը չեմ կարդացել, չունեմ էլ տանը Երևանում: Երբ լույս է տեսել 1968-ին, լրիվ տարված էի Դոստոևսկու «Կարամազով եղբայրների» թարգմանությունս ավարտին հասցնելով, երեւի այդ պատճառով էլ վրիպել է աչքիցս, ձեռք չեմ բերել: Եվ ահա հիմա սկսում եմ կարդալ այստեղ, ի վերջո հայացքս կտրելով ալիքներից, թեեւ դրանց հզոր ֆուգան հնչում է շարունակ ականջներիս:

Առաջին իսկ տողերից գրավեց ծավալուն նախաբանը՝ «Խոսք ընթերցողիս ի խորոց սրտի» վերնագրված: Տողեր չեն, մեծ Վարպետի կենդանի ձայնն է, հենց սկզբից էլ մարդկային հոգու մեջ խորանալ սկսող նրա կենդանի խոսքն իր «մեծին ընթերցողին», որ ինքս եմ այս պահին՝ այս օվկիանոսի վերեւում նստած: Երեսուն տարիների խորքից, երբ կողքին նստած լսում էի նրան Երեւանում իր տանը մինչև ուշ գիշեր, ահա նորից վերակենդանանում է ականջիս բեմական երկար տարիներից խռպոտած, բայց խորհրդավորությամբ հզոր, արտահայտիչ այդ ձայնը, ասես կոնտրապունկտորեն միահյուսվելով դուրսի օվկիանական ալիքների մռնչյունին: Ու էջ առ էջ ավելի տիրական է դառնում, խլացնելով ալիքների ձայնը, մոռացնելով օվկիանոսը նույնիսկ, թվում է՝ դարձյալ կողքին նստած լսում եմ նրա խոսքը իր «մեծամական» շեշտով...

Եվ հանկարծ կանգ առա 27-րդ էջի վրա, ուր նա «կայծակը կայծակին զարնելով կրակ ստեղծելու օրենքով» սկսել է Շեքսպիրին համեմատել Էսքիլեսի հետ: «...Իրար խփելով է միայն, որ երկու հսկաների հոգում ամբողջված կայծը հուրի է դառնում ներկա ժամանակների մարդու համար ու թվում է, թե նախորդը մարգարեանում է գալիքի առաջ կամ ետևորդը հասնում է նախորդին: Իսկ այդ երկուսի մեջ եղող կապը բոլոր ժամանակների մարդն է միայն և այդ հանգամանքով էլ բացատրում եմ ես թատերահայր Էսքիլեսի վերաբերմունքը իր գործերի ճակատին. «Օ՜, խոռնոս», որ թարգմանի՝ «Օ՜, ժամանակ» »: ... Եվ սակայն ժամանակը «չկարողացավ պահել ո՛չ գումարը նրա ողբերգությունների, ո՛չ դրանց բոլորի արժանիքը, ոչ էլ հետագա հեղինակին իր ամբողջ մեծությամբ: Հեղինակ, որը կյանք կոչվող այս հեղհեղուկ ու անցողական աղմուկի մեջ ժամանակը գտավ միակ վստահելի պահապանը իր գործերի»:

Հենց այս խոսքերն էլ, որով դեռ միայն սկսում է Շեքսպիրի համեմատությունը Էսքիլեսի հետ, հայացքս վերացնում, ուղղում են օվկիանոսի անհուն տարածությանը, գիրքը ծնկիս մնում է բաց: Ալիքների մռնչյունն է սաստկանում ականջներիս: Շեքսպիրն իր կյանքի ժամանակն ապրել է 400 տարի առաջ: Էսքիլեսը՝ 2500 տարի առաջ: Նրանք էլ անցել են այնպես, ինչպես անցել են մարդկային ցեղի գիտակցված պատմության, այդ «հեղհեղուկ ու անցողական աղմուկի» հինգ-վեց հազարամյակները, որոնցից ժամանակը ինչ բան է պահպանել, այն էլ գերեզմաններ, ավերակներ կամ բեկոր-բեկորներ մարդկային մտքի ստեղծածից: Եվ ահա այս ավարտվող դարն էլ անցնելու մոտ է՝ 1994 թվականն: Մե՞ծ ժամանակն է սա, որի մեջ եմ ինքս էլ, և իմ կյանքի ժամանակն էլ մոտենում է ավարտին... Առափնյա լայնալիր կորագծի այն հեռու անկյունից հաճախ օդանավ է բարձրանում, թռչում երկրագնդի այս կամ այն կողմը: Դեռ ինձ հրաշքի նման թվացող բան, որ եղավ, զարգացավ, սովորական դարձավ իմ կյանքի ընթացքում: Ինքս էլ մի օր այդ անկյունից թռչելու եմ այդպես մինչեւ Փարիզի օդակայանը, այնտեղից էլ խոկումն՝ Երեւան:

Մարդկային պատմության մի հազարամյակն էլ ահա անցավ: Ի՞նչ է մնալու այդ անցածից, մեր այս ապրած ժամանակից էլ ինչ է մնալու, մի երկու հազարամյակ հետո ինչ է լինելու, ո՞վ գիտե: Իսկ այս ալիքները միլիոնավո՞ր տարիներ թավալել են իրենց նույն մռնչյունը, դեռ քանի՞ միլիոն տարի էլ թավալելու են, ո՞վ գիտե: Ի՞նչ է իմաստը սրանց մեծատունյն ֆուգայանման մռնչյունի: Ի՞նչ է նաև մարդկային կյանք կոչվող իրոք հեղհեղուկ ու անցողիկ աղմուկի իմաստը, թեկուզ Շեքսպիրով ու Էսքիլեսով էլ հանդերձ: Եվ տիեզերական ընդհանուր գոյի բուն իմաստն էլ ինչ է վերջիվերջո: Անսահմանական հարց, որ հուզել է մտածող մարդուն, մերթ տանջալի, զի մահկանացու է մարդը, մերթ էլ սակայն...

Ու հանկարծ՝ օվկիանոսի առաջ էլ այն խորհրդավոր ապրումը, որ մերթ ունեցել եմ, երբ այս կամ այն բարձունքից, մենացած, նայում էի աշխարհին, Աթենում՝ Պենտելի լեռից, Կիպրոսում՝ Կիրինիայի դիտարանից, Հայաստանում էլ՝ Արագածից, Թեղենիսից կամ գիշերը բյուրակնյուր աստղերով երկնքին՝ Սեւանա կղզու կատարից: Ներքին կարծես աներևույթ պայթառացման մի վայրկյան միայն, գուցե վայրկյան էլ չէ, ժամանակազանց անհուն, երբ մահը թվում է պատրանք, թափանցիկ պատնեշ, անցում՝ այսաշխարհային գոյությունից այլաշխարհային մի գոյության, որի կանխազգացումն է արդյոք խորհրդավոր ապրումը: Ճշմարի՞տ է այդ կանխազգացումը սակայն, դա էլ պատրանք չէ՞, երբ վայրկենական ապրումին հաջորդող հայեցումը մարդու լույսի նման իջնում, իջնում, հանգում, վերադառնում է իրականության:

Սա զգայելի իրականությունն այստեղ, աչքիս առաջ հիմա, պատրանք չէ համենայն դեպս: Եթե՝ ինքս պատրանք չեմ ինձ համար, ինչպես թվում է երբեմն մի ակնթարթ, իսկ դա, հե՛, անհեթեթություն է անշուշտ: Եվ ինչ: Կարո՞ղ է անիմաստ լինել այս ամբողջը: Գուցե բուն իմաստը՝ հասկանալու նշաննե՞րն են այս ալիքներն էլ, մեր կյանքն էլ, Շեքսպիրն ու Էսքիլեսն էլ ու ամեն ինչ, ճանաչելով իմացման նշաններ, ինչպես տառը, բառը, խոսքը մարդկայնական իմաստի նշաններ են մեզ համար:

Էհ, ինչքան էլ բաներ երևակայենք, գեղեցկաբանենք, հռետորաբանենք, ցնորաբանենք, իմաստաբանենք, գոյաբանենք, գիտաբանենք, տեսաբանենք իմաստասիրելով, հայտնաշետելով՝ աշխարհի, մշակույթի, կյանքի ու մահվան, բարու և չարի, հոգու և մարմնի, ոգեկանի և նյութականի, նույնիսկ հետմահու չգիտես ինչի մասին և այլն, գոնե անցողիկ մեր ժամանակում արժեւորվելու, գուցե մեզանով էլ տիեզերքն արժեւորելու մարդկայնորեն բանական և հոգեւոր սրտագին մղումով, այնուամենայնիվ կա՞ իրոք էական իմաստ: Ո՞վ ստուգապես գիտե...

Տես էջ 9

Օրագրություն

Բ էջից

Բայց հեյ, հեյ՜: Ձէ՞ որ վաղուց ասել ես ինքդ քեզ, որ կյանքի իմաստը հենց ինքը կյանքն է՝ սիրտդ ջերմացնող կամ դառնացնող, լավով էլ, վատով էլ անցողիկ կյանքը, ու... վարագույր::

6.

Անեւորդոս ոտքի Յակոբը, սրտի վիրաբույժ ու նաեւ արվեստասեր տղա, իր ազատ օրը նվել Սան Բեռնարդինո քաղաքից, ինչպես խոստացել էր, ինձ Նորթըն Սայմըն թանգարանը տանելու: Ասել ու հետաքրքրությունս էր շարժել, թե պետք է անպայման տեսնել այդ բավական ճոխ թանգարանը, որ կոչված է մեծահամբավ հավաքորդ հիմնադրի անունով: Իր մեծ մեքենայում վերցրեց նաեւ իր ծնողներին ու երկու հորաքույրերին, ավելի զբոսաշրջիկ, առաջ արդեն նրանց տարել էր այնտեղ:

Նախ դրսից հրապուրիչ էր՝ մաքուր մարգագետին, ծառեր թանգարանի շուրջը, ռոդենյան արձաններ պատվանդանների վրա, ընդ որում **Մտածողը, Բալզակը, Կալեի քաղաքացիները,** պատճեններ անշուշտ: Իսկ ներսում, այո, բավական ճոխ, կերպարվեստի պատմության գրեթե բոլոր շրջաններից երկեր, նույնիսկ մի կիսամութ դահլիճում հին հնդկական արձաններ, ամեն մեկը հատուկ լուսավորված: Իմպրեսիոնիստներից՝ մանավանդ Էդգար Դըգային, որին մասնավորապես սիրել է հավաքորդ մեծահարուստը, մի առանձին դահլիճ էր հատկացված գետնահարկում:

Միշտ էլ ուզում եմ ինքս իմ գլխին դիտել արվեստի երկերը, եւ անջատվել էի մեր խմբից: Յակոբը մանավանդ հասկացավ ինձ ու մենակ թողեց, թեպետ մոտենում էր մերթ ընդ մերթ, երբ կանգնած էի լինում իր սիրած մի երկի առջեւ...

Երբ մենակ հեջել էի Դըգայի դահլիճը, կանգ առա մեկեն, առաջին իսկ հայացքից ուշադրությունս գրավել էր արտասովոր մի բան: Բազկաթոռ-սայլակ, որի մեջ փլվածի նման մի մարդ, անդամալույծ: Մոխրագույն տաբատով ծնկները սուր-սուր ցցված, սեւ բաճկոնը պարկի նման կախված ուսերից: Միայն դեմքն ու ձեռքերն են կենդանի թվում: Երեւի կոճակներ սեղմելով, նկարից նկար էր շարժում սայլակը, որ հագեցված էր տեխնիկայի զանազան միջոցներով, առջեւում մի էկրանով էլ, որի վրա տողեր էին շարժվում, դա իր գրելու կամ նույնիսկ խոսելու միջո՞ցն էր: Դեմքը, երկարուն, ակնոցավոր, ասես մի ինչ անբնական վարդագույն, մի կողմ էր թեքված անշարժ, վարի շուրթը կախ, բերանը կիսաբաց: Իսկ աչքերը՜: Սուր, զվարթ, կարծես հումորի մի կայծով էլ հայացք՝ խուզող ակնոցի ետեւից: Սայլակի կողքին միջահասակ թխադեմ մի կին էր շարժվում նրա հետ նկարից նկար ու կանգնում, բացատրություններ տալիս:

Զմայլվածի նման նայում էի ինչ հեռվից, զգուշանալով, որ չերեւամ այդքան, թեպետ զգացվում էր, որ նա բոլորովին կարեւորություն չի տալիս՝ դիտում են իրեն թե ոչ: Զարմանքիս հետ հիացմունք, թե որքան արվեստասեր պետք է լինի մարդ, որ այդ վիճակում անգամ ելել է արվեստ ըմբոշխնելու, եւ այնպիսի հետաքրքրությամբ, որ սայլակը մոտեցնում կանգնեցնում է նույնիսկ ամենափոքր գծանկարի առջեւ: Ու մեկ էլ տեսա՝ Յակոբը ցատկ-ցատկ իջնում է մոտս:

- Քեռա՜յր,- շշնջաց նույնիսկ հուզված,- գիտե՞ս ով է: Սթիվ Հոքինգը...

Երեւի կարծում էր՝ գիտեմ այդ անունը, որ սակայն, միշտ ասեմ, այդ պահին անծանոթ հնչեց ականջիս, թեպետ Յակոբի հուզված շշուկից զգացի, որ արտակարգ մեկը պետք է լինի: Եվ հայացքիս մեջ մի բան փոխվեց, լուռ նայելով կրկին այդ անդամալույծ մարդուն:

- Ի՜նչ անակնկալ հանդիպում,- ասում էր Յակոբը: - Լսել էի, որ դարձյալ եկել է Անգլիայից: Երեւի եկել է Կալտեք: Ձեզ տարել եմ այնտեղ, հիշո՞ւմ ես:

Կալտեքը California Institute of Technology-ն է, ուր մի երեկո, այո, տարել էր ինձ Յակոբը: Նշանավոր գիտական կենտրոն՝ ընդարձակ բարեկարգ, կանաչազարդ, ծառերի տարածքում, տաս ու անդ առանձին շենքեր, ուր գիտական հետազոտություններ են կատարվում: Ի դեպ, ամենահաճելին, որ տեսա այնտեղ, շոտլանդական ազգային տարազով մի խմբի (երեւի ծագումով շոտլանդացի գիտաշխատողներ) մի տեսակ բացօթյա համերգն էր պարկապզուկներով, մայր երկրի ավանդական մի տոնակատարություն ապրել: Իսկ ամենաշահավորը, ինձ համար, այն էր, որ երբ անցնում էինք մի շենքի առջեւով, իմացա, որ գեներն են հետազոտում այնտեղ, այսպես կոչված «գենային ինժեներությամբ» զբաղվում, այսինքն, ինչպես լսել եմ, արհեստական մարդ ստեղծելու հեռանկարով, մեղա-մեղա...

- Զանմար է, քեռայր,- շարունակում էր Յակոբը: - Ժամանակակից ամենախոշոր տիեզերագետ ֆիզիկոսը: Նյուտոնի եւ Այնշտայնի կողքին են դնում նրան: Անգլիայում նա Նյուտոնի նշանավոր պաշտոնին է արժանացել՝ մաթեմատիկայի լուկասյան պրոֆեսոր Քեմբրիջում: Ասում են՝ աշխատում է այն «միացյալ տեսության» վրա, որ Այնշտայնի երազանքն էր մնացել: Վաղ երիտասարդությունը, խաղ խաղի տարեկան, հիվանդացել է Amyotrophic Lateral Sclerosis-ով: Բայց գլուխ է, ուղեղ: Ասում են՝ կին ունի, երեխաներ, ասում են՝ հումորով էլ մարդ է, պատկերացու: Լեգենդ է դարձել անունը: Վերեւում որ իմացա թանգարան է եկել...

Ես չգիտեմ, անշուշտ, ինչ է վիրաբույժ Յակոբի ասած այդ հիվանդությունը, տեսնում եմ սայլակի մեջ անդամալույծ մարդուն, որ «ուղեղ» է ուրեմն, հանճարեղ գլուխ, անունը «լեգենդ» դարձած, առասպելացած: Հիշեցի՝ լսել էի մի այդպիսի գիտնականի մասին, որ իբր աշխատում է «միացյալ տեսությունն» ստեղծել, լսել էի հենց որպես առասպելի նման մի բան, իսկ առասպելացված բաներին, մեղքս ինչ պահեմ, շատ էլ հավատալս չի գալիս: Բայց ահա տեսնում եմ աչքիս առաջ, եւ այդ անունն էլ իմացա: Սթիվը փաղաքշական, երեւի առասպելի ջերմացրած ձեւն է Սթիֆընի անվան: Սթիֆըն Հոքինգ... Այդ արվեստասեր անդամալույծի հանդեպ ինչ առաջվա հիացիկ զարմանքս վերածվեց մի ուրիշ տարօրինակ զգացողության: Յակոբից լսածս եւ այդ սայլակում աչքով տեսածս, ահա դարձյալ ու դարձյալ, եւ այս դեպքում արդեն հույժ ակնբախորեն, հանելուկների մի ամբողջ կծիկ էր թվում՝ տիեզերքի գուցե ամենաբարդ մի առեղծվածի նկատմամբ, որ մարդ էակն է իր մարմնով ու հոգով: Ինչքան հրաշալի, նույնքան երկյուղալի առեղծված մարդ էակը, որ մտապես ձգտում է իմանալ հենց տիեզերքի բուն մեծ առեղծվածը իր այս երկրագունդ կոչված, տիեզերքում «չնչին հյուլե» մոլորակից, եւ սակայն, միաժամանակ, իր Քաղաքակրթություն կոչված գործունեությամբ, այս մոլորակի վրա իր գոյությունն իսկ հասցրել է կործանման եզրին: Հենց գիտությունն ու տեխնիկան շարունակելով: Ամբողջ այդ օրը, մինչեւ գիշեր, մտքիս համախմբում էր սայլակում անդամալույծ հանճարի պատկերը՝ իմպրեսիոնիստ նշանավոր նկարիչ Էդգար Դըգայի դահլիճում, հուզալի ու երկյուղալի այն տարօրինակ զգացողության հետ...

Բալզակի արձանի մոտ

... Ի դեպ, մեր անկախացած իրավիճակում տագնապների, հոգսերի ծանրության տակ մտքիցս վար ընկած այդ պահը հանկարծ վերջերս, տասնհինգ տարի հետո, իր լրումն ունեցավ: Մի առավոտ, երբ դուրս էի գալիս տնից, տեսա հարեւան Արմեն Սարգսյանին՝ վաղուց լոնդոնաբնակ գիտնական, մի ժամանակ Հայաստանի դեսպանը Անգլիայում, որը շրջան էլ այստեղ վարչապետ, որի հանգուցյալ հոր՝ հայրենադարձ ճարտարապետ Վարդանի հետ հողամաս ենք ստացել 1947-ին, իրար կից տուն ենք շինել: Արմենը մերթ-մերթ գալիս է Լոնդոնից: Եվ ահա՝ բարեւ, բարի գալուստ, մեկ էլ հանկարծ հիշեցի Սթիֆըն Հոքինգին այն սայլակում, հարցրի, սուսյամ: Անակնկալ պատասխան՝ իր լավ ծանոթն է Հոքինգը: Եվ նրա մի գիրքը տվեց ինձ...

Հանրամատչելի գիրք տիեզերագիտության մասին, ռեկորդ խփած բեսթսելլեր, վերնագրված A Brief History of Time - «Ժամանակի հակիրճ պատմություն»: Գրքի երեսին, հեղինակի լուսանկարի հետ, մի գովազդող գնահատական կարծիք կարմիր տառերով. «Այս գիրքը զուգակցում է երեխայի զարմանքը հանճարի ինտելեկտի հետ: Ճամփորդում ենք Հոքինգի տիեզերքն ի մեջ, նրա մտքի վրա սքանչանալով հանդերձ»: Գրավեց խոսքը, տիեզերքի հանդեպ «երեխայի զարմանքը» ինձ էլ եմ ունեցել մանկուց եւ ընդմիշտ, տեսնենք «հանճարի ինտելեկտը» ինչ է ասում: Գրքի առաջին էջերում բերված բազում այլ հիացական կարծիքներ վկայում են, որ այդ «գրքեր կասաղալ ուղեղային էակը» իրոք դարձել է «առասպել»: Տիեզերագիտությունը միշտ էլ գրավել է ինձ, միտքս հուզել եմ ավելի բարդ գրքեր կարդալով: Այս գիրքը շատ լավ է գրված, վճիտ լեզվով, հստակ ու նաեւ սրամիտ, հանրամատչելի ու նաեւ հանգամանալից, կարդացի հարաճուն կլանող հետաքրքրությամբ, նույնիսկ մի հատուկ հաճույքով ասես տիեզերքի գաղտնիքին հետամուտ դետեկտիվ:

Ընթերցումս ավարտին էր մոտենում, անդրադարձա, որ մի ուշագրավ բան էր բախում միտքս: Գրեթե ամեն մի նախադասության մեջ, ամբողջ գրքում, կան if (եթե), seems (թվում է, կարծես, երեւի), maybe (գուցե, թերեւս) եւ նման թեական բառեր, երբ ներկայացվում են ինչպես ուրիշների, նույնպես իր էլ՝ հեղինակի տիեզերագիտական նորագույն հետազոտություններն այս դաշտում: Տեր-տեր էլ God (Աստված) բառը, բավական հաճախ, ասես մի թաքուն ժպիտով...

Բազմա-բազմամիլիարդ տարիների ժամանակ-տարածություն՝ բազմա-բազմամիլիարդ աստղերով, միգամածներով, անհայտ ոլորտներով տիեզերք, որի ծագման, բնույթի, կառուցվածքի, գոյության ընթացքի եւ հեռագայի մասին տեսություններ: Գրում ասվում է, որ այդ տեսությունները մարդկային մտքի կառուցած գիտական դիտումների վրա նորանոր կառուցվող մաթեմատիկական մոդելներ են, որոնք «գոյություն ունեն մեր մտքում միայն»: Վրադիր՝ նաեւ կվանտային մեխանիկայում Հայզենբերգի բանաձեւած նշանավոր «անորոշության սկզբունքը», որ «աշխարհի հիմնական, անխուսափելի մի հատկությունն է» երեւի, եւ որին ընդդիմացել է հարաբերականության տեսությունն ստեղծած Այնշտայնը իր այն նշանավոր խոսքով, թե «Աստված զառ չի խաղում»: Ըստ որոշ տեսությունների, սկիզբը «մեծ ճայթյունն» է եղել, որից վայրկենապես գոյացած տիեզերքը հա ընդարձակվել ու ընդարձակվում է, իսկ վերջը ինչ կլինի, ո՞վ կկեկի թե ինչ: Երբ տիեզերագիտական կոնֆերանս է հրավիրվել Վատիկանում՝ ասես ի չքմեղանք հնում Գալիլեյի դեմ գործված ախալի, Յոհան Պողոս հորդորել է գիտնականներին, թե «մեծ ճայթյունը» չպետք է խառնեն, որովհետեւ դա հենց Աստծո արարչագործությունն էր: Իսկ ըստ որոշ այլ տեսությունների էլ, սակայն, տիեզերքը երեւի լինելու ինքնակա, ինքնապարփակ, անսահման գոյություն է «պարզապես» իր ամեն ինչով, առանց սկզբի ու վերջի, եւ «ինչ դեր, ուրեմն, մի արարչի համար»...

Յույսը, ի վերջո, մի «կատարյալ միացյալ տեսության» վրա է: Ա՜խ եթե «հայտնաբերենք» հարաբերականության ընդհանուր տեսության եւ կվանտային մեխանիկայի «զուգակցումով» մի այդպիսի տեսություն, որ «ընդհանուր սկզբունքով» հասկանալի դառնա ամեն մեկին, այդ դեպքում բոլորս էլ, ուրեմն, փիլիսոփաները, գիտնականները եւ հենց հասարակ մարդիկ էլ, երեւի կկարողանանք քննարկել այն հարցը, թե ինչու է, որ գոյություն ունենք մենք եւ տիեզերքը: «Եթե դրա պատասխանը գտնենք,- ավարտում է Հոքինգը իր գիրքը,- դա կլինի վերջնական հաղթանակը մարդկային բանականության, քանզի հայնժամ կիմանայինք Աստծո միտքը»:

Չգիտեմ, թաքուն ժպի՞տ կա գրքի այդ վերջին նախադասության տակ, այն կայծը, որ անդամալույծ Սթիվ Հոքինգի աչքերում նկատեցի այն օրը թանգարանում, թե՞ «հանճարի ինտելեկտն» է գրել դա գիտնականի ամենայն լրջությամբ: Երեւի մեկն էլ, մյուսն էլ միացյալ: Բայց ուզում եմ, այնուամենայնիվ, հարց տալ. «Լավ, ենթադրենք, թե գտանք պատասխանը, վերջնական հաղթանակ, է՞, հետո՞...»: Ճիշտն ասեմ, այս երկրագնդի վրա ինձ հատկացված ժամանակում, որ ութսուն տարին էլ անցավ, նախընտրել եմ այն «երեխայի զարմանքը», որով մանկությանս, մի ամառային գիշեր, Աթենքում մեր տան տանիքին պառկած, նայում էի աստղազարդ երկնքին, եւ հանկարծ սիրտս հուզվեց մի նոր, անծանոթ զգացումով, որ դեռ չգիտակցված խորհրդավորության զգացողությունն էր: Եվ այդ զգացողությունը, արդեն գիտակցված, խորացած, եւ միշտ երեխայի զարմանքի հետ միացյալ, հետագայում հաճախ փորձել է, երբ տանջալի էր դառնում այն հարցը, թե ինչ է, ինչու է, ինչ իմաստ ունի տիեզերքը եւ իմ անցողիկ գոյությունը դրա մեջ: Յառաջաց եկավ, ուրախացրեց մեծագույն գիտնական Այնշտայնի էլ ասածը՝ «Իմ հավատամքը» վերնագրած իր խոսքում, թե հենց այդ «խորհրդավորության զգացողությունը ամենագեղեցիկն ու խորհուն ապրումն է, որ վիճակվում է մարդուն»: Եվ թե դա է հիմքը բուն կրոնի, արվեստի, գիտության: Կամ նրա մի այլ բանաձեւումով՝ այն «տիեզերական կրոնական զգացումը», որ վեր է դավանանքներից իբրեւ կրոնական, ինչպես նաեւ գաղափարախոսական դոգմաներից...

Իսկ մեր այս գեղեցիկ երկրագունդը ինչո՞ւ է «չնչին» որ: Վիթխարի օվկիանոսներ ու մայրցամաքներ, լեռներ ու անտառներ, երկնում էլ արեւ ու աստղեր, որոնք միշտ նույնն են ամեն մեկիս հատկացված կյանքի ժամանակում: Խորհուս մինչեւ այսօր էլ երեխայի զարմանքով եմ նայում այդ բոլորին, ինչպես ամենափոքր մի ծաղիկին անգամ, եւ դա, հեղինակ կյանքի լավ ու գեշ վերիվայրումներից անկախ, այն խորհրդին անեղծ, միամիտ զմայլանքն է, խորհրդավորության ամենագեղեցիկ ու խորունկ, ժպտուն-երկյուղած զգացողությունը, որ բարձրացնում է «տիեզերական կրոնական զգացման»...

Ա՜խ եթե մարդիկ «հայտնաբերեն» իրենց մեջ երեխայի այն զարմանքը՝ այն խորհրդավորության զգացողության հետ «միացյալ», երեւի թե ավելի շուտ, անմիջական ու խոր «կիմանան Աստծո միտքը» կամ գեթ կգան, ո՜ Սթիվ Հոքինգ եւ կործանման չեն հասցնի այս գեղեցիկ երկրագունդը, ավելի ու ավելի ապականելով բարոյապես ու ֆիզիկապես, միայն մարդ էակին հատուկ նյութական ու հոգեկան շահամոլության աղետաբեր կրքերից դրդված: Ու երեւի դա՞ կլինի, նախ եւ առաջ, մարդկային բանականության հաղթանակը: Այնպես չէ՞, դո՞ւն ըսե, հայրի՞կ, հարյուրամյա ախպարս, հը՞... ■

ԺԱՄԱՆԱԿԸ՝ ՀԱՎԵՐԺ ԲԱՑՈՒԹՅԱՆ ՆՈՒԽԱ՞Ը

Դժվար խորհրդածություններ դժվար ժամանակների մասին

Խորհրդային տոտալիտար մտածողության ուրվականը դեռ շարունակում է ապրել մեր գլխավերում: Փլատակված երկրի «հոգևոր» ժառանգները անեն գնով պահպանում են դրա վերջին բեկորները, նրանք շարունակում են իրենց մեր ժամանակների վրա՝ տարբեր անկյուններում նույն դիքնոլորտի ժամանակներ ստեղծելով: Եվ մենք դեռ կլինենք այդ գիտակցական ավերակների փլատակների տակ:

Եվ իրոք, մի՞թե 50-60 տարին կարող է շատ բան փոխել սերունդների՝ նույն մտայնության ու հոգեբանության այս կարծր իրականությունների պայմաններում: Ի՞նչ այլընտրանքի կամ ինչ ազատության մասին կարող է մտածել, օրինակ, մտավորականը, ինչ է թե գրականությունն ու արվեստն իրենց ազատ է գլավլիտային բռնությունից: Երբ ինքը՝ գրողը, մտավորականը սոցիալապես ու մտածողությամբ ձուլացված է: Դա որևէ բան չի հուշում արդյոք նախկին մենատիրական իրականությունից:

Այսօր արվեստն ու գրականությունը իրեցվել են համայնքին անհրաժեշտության պարտավորություններից, ռոմանտիկ այն դարպասը է տոտալիտար գաղափարախոսության հիմնական զենքը լինելուց (ուժի և համայնքին հեռացումից առարկա չէ), այսօր դրան փոխարինել է նյութական ուժը և ոչ այնքան կրքերի, որքան գալ կյանքի վրա կոռուպցիայի՝ ամենագոր դրամը:

Մտավորականն այսօր լուսանցքային վիճակում է: Այո, այսօրվա իրականությունից դժվար է անմաքուր հայացք նետել 37-ի մթնոլորտին և այնտեղ ծնված մարդկային հարաբերություններին: Ռոմանտիկ իշխող անձինք ստեղծել էին այնտեղի կառույցներ և կիրառում էին այնտեղի մեթոդներ, որի պայմաններում կարելի չէր լինում մարդկային բանականությունը և արժանանում էին ստոր բնազդները, դա մարդկային հոգու ողբերգական շրջան էր: Տիրող անձինք անհրաժեշտ էին հենց այդ ստոր բնազդները, և նա օգտագործում էր դրանք: Այո, կյանքը սեւ ու սպիտակի հակադրություն չէ, բայց այնուամենայնիվ, խորհում է: ժամանակի այս «տարրերբերումների մեջ» մի բան հստակ է. միտումները, որոնց հետեւում վտանգավոր անտեսանելի ուժեր կան: Շենց այդ ուժերի միջեւ է պայքարը, և մենք, այդքանվանդերձ, նրանց (որևէ կողմի) կամակատարն ենք: Մտավորական այդ մթնոլորտում եղել են մարդիկ (բոլոր ժամանակներում էլ կան), որոնք կարողացել են արդեն ինքնահաստատման սկզբունքով և պահպանել Աստծո տված մարդկային կերպարը, կյանքի կերպն ու խիղճը:

*Միանգամից այսօր մամուլի էջերում ծավալվում է մեծերի բախում 30-40-ական թվերի մթնոլորտի և այդ մթնոլորտում ապրող և ստեղծագործող մարդկանց ու նրանց պահվածքի մասին: Մենք էլ, ինչպես ասում է իմ այսօրվա զրուցակիցը՝ գրականության ինստիտուտի տնօրեն **Ազատ Եղիազարյանը**, դատավոր չենք, որ դատենք: Ռոմանտիկ ասված է՝ «Մի՛ դատիր, որ չդատվես»: Մենք ընդամենը արձանագրում ենք, որ գնահատականի ատավելյացումը, այնուամենայնիվ, տրվում է փորձության ամենադժվարին շրջանում: Մեզ տրված է ատավելյացումը՝ ընտրության հնարավորությունը:*

- Դուք եղիազարյան, մեր ոչ վաղ անցյալի գրական կյանքի վերարժեւորման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այն ժամանակներում առարկայական (օբյեկտիվ) գնահատականներ տալու անհնարինությամբ:

- Այո, 70 տարիների ընթացքում ստեղծվել էին կարծրատիպեր, որոնք ոչ միայն խանգարում էին գրականության զարգացմանը, այլեւ հնարավորություն չէին տալիս շատ թե ի՛չ անկողմնակալ գնահատել գրական իրողությունները:

- Ավելի որոշակի, ինչ երեւույթներ ու գործեր նկատի ունեք:

- Օրինակ, Ավետիք Իսահակյանի ստեղծագործությունը: Այդ մեծ բանաստեղծը հարգված ու սիրված էր խորհրդային Հայաստանում: Բայց անգամ մահվանից հետո տասնամյակներ շարունակ հնարավոր չէր նրա ժառանգությունը հրատարակել ամբողջությամբ, հնարավոր չէր վերլուծել նրա ստեղծագործության շատ հատվածներ, որոնք հակասում էին խորհրդային գաղափարախոսությանը: Գրականության ինստիտուտը սկսել է նրա ստեղծագործության ակադեմիական հրատարակությունը 14 հատորով, որտեղ պետք է ընդգրկվի նրա ողջ ստեղծագործությունը առանց բացթողումների եւ հիմնավոր գիտական մոտեցումով: Այստեղ կլինեն, օրինակ, Իսահակյանի նամակներն ուղղված Հայ հեղափոխական դաշնակցության ղեկավար գործիչներին, որոնց մեջ շատ կարեւոր բաներ կան նրա ստեղծագործությունը հասկանալու համար:

- Կարծես միայն խորհրդային շրջանի գրականությունը չէ, որ կարիք ունի վերանայման, վերաժեկնաբանության: Մեր միջնադարը նմանապես ներկայացել է մեկ ասպեկտով՝ զանց առնելով կրոնական, աստվածաբանական կողմը:

- Անշուշտ: Միջնադարյան գրականությունն ուսումնասիրելիս՝ շեշտը դրվել է աշխարհիկ գրականության վրա, հոգեւոր, դավանաբանական, եկեղեցական շատ հարուստ ժառանգությունն անտեսվել է:

Եվ ոչ միայն միջնադարը: Մեզանում տարիներ շարունակ միակողմանի են ներկայացվել եւ նախախորհրդային շրջանի շատ երկեր, եւ սփյուռքահայ գրականությունը: Մենք մեր հնարավորությունների սահմաններում աշխատում ենք լրացնել այդ բացը: Անցած տարիներին տպագրվել են գրքեր, հոդվածներ մեր գրականության պատմության տարբեր շրջանների վերաբերյալ, մասնավորապես, նորագույն շրջանի, որտեղ հեղինակները փորձում են նոր հայացքով նայել այդ շրջանի գրականությանը: Իմ գրքերում, օրինակ («XX դարի հայ գրականություն: Դեմքեր եւ խնդիրներ», «Հայոց նորագույն գրականություն: Պատմության ուրվագիծ») ես փորձել եմ տալ մեր նոր եւ նորագույն գրականության որոշ խնդիրների նոր մեկնաբանություններ: Ինստիտուտում գիտաժողովներ են անցկացվում, ատենախոսություններ են գրվում այդ թեմաների շուրջ: Հիմա ատենախոսություններ են գրվում Կոստան Զարյանի, Զահրատի մասին, պաշտպանվել են ատենախոսություններ՝ նվիրված Համաստեղի, Նիկողոս Սարաֆյանի, Գուրգեն Մահարու, Հակոբ Օշականի ստեղծագործություններին, գրողների, որոնց մասին խորհրդային շրջանում կամ ընդհանրապես չէր խոսվում, կամ խոսվում էր բացառապես վերապահումներով, կարեւոր երկերի շրջանցումով: Ուզում եմ հիշել Վահան Տերյանի թոռի՝ Գեւորգ Էմին-Տերյանի ատենախոսությունը եւ հոդվածները Տերյանի նամակների մասին, որոնք մինչ այդ ներկայացվել են միակողմանիորեն, համապատասխան կրճատումներով: Ուսումնասիրվում, հրատարակության են պատրաստվում Համաստեղի, Վազգեն Շուշանյանի, Շավարշ Նարդունու արխիվները, նամակներ: Պատրաստվել է մենագրություն Վազգեն Շուշանյանի ստեղծագործության մասին: Սրանք բոլորը փաստեր են, որոնք տանում են դեպի մեր գրականության զարգացման ավելի ամբողջական եւ անխաթար պատկերի ստեղծման: Այսօր ինստիտուտում գրվում է հայ գրականության պատմություն՝ վեց հատորով: Վաղ է խոսել այդ նոր պատմության արժանիքների ու թերությունների մասին: Բայց այդ պատմությունը պետք է առաջարկի այսօրվա մեր ըմբռնումները, ընդհանրացնի հիշանե եւ այլ գրքերում, հոդվածներում, ատենախոսություններում ներկայացված տեսակետները:

Գրականության գիտական պատմության ստեղծման համար շատ կարեւոր են ակադեմիական հրատարակությունները: Վերն արդեն խոսեցի Իսահակյանի երկերի գիտական հրատարակության մասին: Ավելացնեմ, որ մենք արդեն հրատարակել ենք Լեւոն Շանթի երկերի ակադեմիական հավաքածուի 4-րդ հատորը, որն ընդգրկում է նրա դրամաները: Շուտով կտպագրվեն կամ տպագրության կհանձնվեն մյուս հատորները: Ակզբունքը դարձյալ նույնն է՝ ներկայացնել գրողի ամբողջ ժառանգությունը՝ դրամատուրգիան, արձակը, պոեզիան, հրապարակախոսությունը, գիտական ուսումնասիրությունները, նամակները: Խորհրդային շրջանում, ինչպես գիտեք, հրատարակվել է միայն նրա գեղարվեստական երկերի միահատորյակը:

Պատրաստում ենք նաեւ Նիկոլ Աղբալյանի երկերի ակադեմիական հրատարակությունը: Բայց հայ գրականագետները այստեղ պարտքեր դեռ շատ ունեն տալու:

Հասունացել է Չարենցի ակադեմիական նոր հրատարակության անհրաժեշտությունը: Առաջին հրատարակությունից հետո հսկայական քանակությամբ նոր նյութեր են կուտակվել, փաստեր են ճշգրտվել եւ այդ բոլորը պետք է արտացոլվի ակադեմիական նոր հրատարակության մեջ: Հույս ունեմ, որ գրականության ինստիտուտը առաջիկա տարիներին կկարողանա սկսել այս կարեւորագույն աշխատանքը:

- Այնուամենայնիվ, գրական կրքերը շիկանում են 20-30-ականների մռայլ ժամանակների շուրջ:

- Իսկապես կրքերը շիկանում են, եւ չեմ կարծում որ շիկացած կրքերով հնարավոր է միշտ հայացք նետել այդ տարիների գրականության մասին: Ձեր թերթի 2007 թ. հունվարի 12-ի համարում տպագրված է Գրիգոր Անեմյանի «Ամպերը չի լվանում ձեռքերը» հոդվածը, որի նախաբանում ասված է. «Գրականության ինստիտուտը իր հրատարակումով համառորեն չի ուզում ոչինչ փոխել 40-60-ական թթ. պաշտոնական եւ գաղափարական դիրքերից արված գնահատականների մեջ»:

Չեմ կարծում, թե որն Անեմյանը հիմքեր ունի այդպիսի մեղադրանք հնչեցնելու համար: Նոր մոտեցումը չի նշանակում սպիտակի փոխարեն սեւ ներկ դնել կամ հակառակը՝ սեւի փոխարեն սպիտակ դնել: Եթե ամեն ինչ այդքան հեշտ լիներ, գիտության կարիք չէր լինի, առհասարակ մտածելու կարիք չէր լինի: Այս մոտեցումը մենք ժառանգել ենք խորհրդային շրջանից, երբ հեղափոխությունից հետո առաջիններն կիրառվում էր միմիայն-պայմանների համակարգը: Սրանով մենք ընդամենը գիտակցաբար կամ ենթագիտակցաբար հեռացնում ենք մեր գործը: Ի՞նչ է նշանակում, մեր ըմբռնմամբ, վերանայել հայ գրականության պատմությունը: Դա նշանակում է, նախ եւ առաջ, հրաժարվել ներկ-կուսակցական եւ խմբակային մոտեցումներից, գրողին եւ նրա գործը գնահատել միայն այդ գործի գեղարվեստական արժեքի, ժողովրդի պատմության այս կամ այն փուլը հարազատորեն արտացոլելու տեսանկյունից: Դաշնակցական, ռամկավար, կոմունիստ - այս բոլոր բնորոշումները անցնում են երկրորդ-երրորդ պլան, երբ մենք խոսում ենք գրականության մասին, Իսահակյանի, Շանթի, Սիամանթոյի, Աղբալյանի, Չարենցի, Բակունցի, Զորյանի, Թեքեյանի եւ մեր մյուս կուսակցական գործերի մասին: Ոչ թե հրաժարվել գործերի կուսակցական պատկանելությունը հիշելուց, այլ նրանց ստեղծագործությունը դիտել միայն ու միայն գրական երկի գեղարվեստական արժեքի չափանիշով, հայոց մշակույթի, պատմության լայն համատեքստում, ժողովրդի կենսագրության հետ սերտորեն կապված: Նաեւ փորձել դիտել այդ գրականությունը համաշխարհային գրական զարգացման համատեքստում:

Նոր մոտեցումը նշանակում է փորձել հայոց նոր գրականության երկու հատվածները՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրականությունը եւ սփյուռքահայ գրականությունը դիտել իբրեւ մեկ ազգային գրականության հատվածներ, փորձել համեմատել նրանց բարդ հարաբերությունները, ընդհանրությունները եւ տարբերությունները: Մեր աշխատանքները գրվում են այս ոգով:

Նոր մոտեցումը ենթադրում է նաեւ ճշգրտել կոնկրետ գրական երեւույթների մեկնաբանությամբ, հայ գրականության մեջ նրանց գրաված տեղի ճշգրտում կամ գոնե ճշգրտման փորձ: Օրինակ, Հակոբ Հակոբյանի դերում՝ նշել նրա գրաված իրական տեղը մեր գրականության մեջ

իբրեւ բանվորական լավ երգերի հեղինակի, հրաժարվելով նրա դերի չափազանցումից (որն ավել էր արդեն խորհրդային վերջին տարիներին): Մեկ ուրիշ՝ նախորդից շատ տարբեր օրինակ: Մենք հիշում ենք Մահարու «Այրվող այգեստաններ» շուրջ եղած վեճերը: Հիմա այդ վեպը պետք է գրավի իր իսկական տեղը նորագույն հայ գրականության պատմության մեջ, իր կրճատված հատվածներով, երկրորդ տարբերակով եւ այլն, իր բովանդակության անկողմնակալ մեկնաբանությամբ, որը պետք է բացահայտի այդ տարաձայնային գործի առնչությունները Չարենցի «Երկիր Նաիրիի» եւ այլ գործերի հետ:

Իմ կարծիքով, նոր հայացքը հայ գրականությանը, մասնավորապես նորագույն գրականությանը պետք է հենվի այս սկզբունքներին:

- Գրիգոր Անեմյանի հոդվածը որոշակի մարդու անվան հետ է կապված եւ որոշակի գործելակերպի, ըստ որում ինձ համար, օրինակ, կարեւորվում է որհան ժամանակը, մթնոլորտը, նույնիսկ էլ մասնիկի, մարդու այդ խեղճնելի տեսակի, որը բոլոր ժամանակներում էլ ներկա է:

Եթե գրականության ինստիտուտը ունի գրական արժեքները վերանայելու խնդիր, ապա պիտի որ մշակած լինի որոշակի մոտեցում: Ո՞րն է դա:

- Կարծես թե մոտեցման ամենաընդհանուր

կեսին: Ես էլ ձեզ նման եւ բոլոր նորմալ մարդկանց նման ատում եմ մարդկային արատները, մասնավորապես՝ «մասնիչ» լինելու խեղճնելի հակումը: Բայց գրականության ինստիտուտը դատարան չէ, որը մարդկանց արարքներին գնահատական տա, բեկանման ենթակա կամ անբեկանելի վճիռներ կայացնի: Ես կարծում եմ, գրականության ինստիտուտի եւ առհասարակ գրականագիտության խնդիրն ուրիշ է՝ ուսումնասիրել եւ հասկանալ ժամանակը, պատմությունը եւ անձնավորությունը՝ տվյալ շրջանում ստեղծված գրականությունը: Այդպիսի համատեքստում տրվող գնահատականները բոլորովին տարբեր են այսօր այնքան համախ հնչող դատավճիռներից:

Կա մեկ ուրիշ տագնապալի իրողություն. մարդկանց պիտակավորում ենք «դահիճ» եւ «զոհ» պիտակներով եւ հետո, ըստ այնմ, գնահատականներ ենք տալիս նրանց ժառանգությանը: Այսինքն, եթե որ Նաիրի Զարյանն ու Հրաչյա Քոչարը դահիճ են հռչակվում, ապա, գրեթե ինքնաբերաբար, մեջտեղից դուրս է գալիս նրանց ստեղծագործության արժեքի խնդիրը: Այդպիսի մոտեցումը անհայտ մնացող մարդը, իմ համոզմամբ, չի կարող ընդունել:

- Ստեղծագործության գեղարվեստական չափանիշը ինչո՞վ եք որոշում, սուբյեկտիվ մոտեցմամբ նաեւ:

- Իսկ ինչ է սուբյեկտիվ մոտեցումը: Եթե այն, ինչ նկարագրեցի վերեւում, այսինքն, եթե ես չեմ սիրում այս կամ այն գրողին իբրեւ մարդու, ուրեմն նրա ստեղծագործությունը չեմ ընդունում, այդպիսի մոտեցումը՝ ինձ համար, իբրեւ գիտության մարդու, մերժելի է: Իսկ եթե խոսքն այն մասին է, որ մենք իր անհատական ընկալումներն է դնում գրական երկի գնահատման հիմքում, սա ուրիշ խնդիր է: Առանց անհատական ընկալումների, գրական երկի գնահատում չի կարող լինել, բայց այդ ընկալումը ստուգվում է հասարակական վերաբերմունքով եւ ժամանակով: Այս դեպքում շատ դժվար պետք է լինի ապացուցել, որ «Սասունցի Դավիթը» կամ «Կարոտ» ու «Նահապետ» թույլ գործեր են:

- Սակայն տվյալ մարդկանց նկարագրի եւ ստեղծագործության միջեւ տարանջատում կատարվում է, այն հոգեբանությամբ նաեւ որ որեւէ մասնագրության հեղինակ բարձր գեղարվեստական մնայուն գործ չի կարող ստեղծել, միեւնույն է, դա վաղ թե ուշ պարզվելու է:

- Լավ, մի պահ ընդունենք ձեր տեսակետը, որ վաս արարքներ թույլ տված մարդը լավ գործ գրել չի կարող: Բայց դրա բավականաչափ ծանր՞թ եք ժամանակին ու փաստերին այս կամ այն մարդուն «մատնագրության հեղինակ» կամ նման մի բան ասելու համար: Միթե այդքան հեշտ է, այն էլ տասնամյակներ հետո, որեւէ մեկին այդպիսի անվերապահ գնահատականներ տալ: Չէ՞ որ մարդն այդպես պարզ էակ չէ, որ մեկ կամ մի քանի արարքներով բնութագրենք նրան: Դրա մասին այնքան վաս բաներ եք լսել ու կարդացել Նաիրի Զարյանի մասին: Բայց այդ մարդու մասին նաեւ շատ լավ բաներ կան գրված: Ձեզ խորհուրդ կտայի կարդալ, օրինակ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Ռուբեն Զարյանի հուշերը Նաիրի Զարյանի մասին, որոնք գրվել են 1975 թ. Ն. Զարյանի մահվանից տարիներ հետո («Սովետական գրականություն», 1975, թիվ 6, էջեր 81-95): Ձեր առջեւ բոլորովին ուրիշ մարդ է: Կան արխիվներում ծանոթացել եք նրա բոլոր երկերին զանազան ժողովներում: Չէ՞ որ նա ոչ միայն մեղադրել է, այլեւ պաշտպանել է մարդկանց, որոնք այդ օրերին պաշտպանության կարիք ունեին: Զարյանը գրել է Չարենցի ու Բակունցի դեմ, դա իրողություն է: Բայց դա իրողության միայն մի մասն է: Ծանոթացեք նրա մասին եւ նոր միայն փորձեք գնահատականներ տալ: Սա՝ խնդրի մի կողմը: Կարդացեք արխիվներում, թե ինչ են գրել Զարյանի մասին խմբակայնններից սկսած, ինչպես են անվանել դեռ 1925-ին «մեծչյան ինտելիգենտ նացիոնալիստ», «դաշնակցական խմբապետական էնտուզիազմով լցված երիտասարդ» (սրանք վերցված են «Նոյեմբեր» թերթում գրված հոդվածից): Քանի անգամ են նրան հիշեցրել փետրվարյան ապստամբությանը դաշնակցականների կողմից մասնակցելը, գնդապետ Մազմանյանի հիշատակին գրված բանաստեղծությունը,

Տես էջ 6

Բանավէճ

Դ էջից

ինչպես են դիմել Ստալինին նրան պատժելու պահանջով, ինչպես են փաստաթղթեր կեղծել նրան պատժել տալու համար: Չազար ու մի նման փաստ կայ արխիվներում: Այս մեղադրանքները ժամանակի լեզուն ու հոգեբանութիւնն էին:

- Ուզում եմ ընդգծել, որ ժամանակը եթե ինչ-որ տեղ ընդունենք որպես վերացական կատեգորիա՝ կարո՞ղ ենք ամեն ինչ նրա վրա բարդել՝ քաւութեան նոխազ սարքելով: Ես խոսում եմ ռեժիմի ստեղծած մթնոլորտի եւ այդ ռեժիմին ծառայողների եւ կամ դրանից թեկուզ ներքին բավարարում ստացող տեսակի մասին:

- Կրկնեմ անուրանալի ճշմարտութեան համար՝ այս փաստերը չեմ նսեմացնում, որ պէտք է մոռանալ միւս փաստերը՝ հոդվածներն ու ելույթները գրված գործերի դեմ: Բայց պէտք է հիշել ամեն ինչ, փորձել տեսնել այդ ճշմարտութեան հակառակ կողմն, ամբողջական կերպարները իրենց ամբողջութեամբ: Պէտք է հասկանալ ժամանակի հոգեբանութիւնը:

Ողբալիսաբար հիմա ընդունված է երեսնական թթ. գործիչների մասին խոսել առանց փաստերին ծանոթանալու, առանց ժամանակը պատկերացնելու փորձ գոնե անելու, միայն բերնեբերան անցնող անստույգ փաստերի հիման վրա: Ձեր թերթում Գ. Աճեմյանը գրել է, որ ընդամենը մի չոր հոգի էին իրենց պահում Չարենցի ու Քոչարի դեմ: Մի՞թե պրն Աճեմյանը այդքան անուրանալի է կարդացել արխիվային նյութերն ու մամուլի հրապարակումները: Քանի՜-քանի տխուր նյութեր կարելի է գտնել այնտեղ, գրված ամենատարբեր ճամբաների կողմից: Մի՞թե նրա աչքով չի ընկել, օրինակ, Վահան Թոթովենցի հուշեալ վիպակի («Կյանքը հին-հռովմեական ճանապարհի վրա») մասին գրված խիստ քաղաքական հոդվածը, որի հեղինակին նա շատ չանցած ներբողեցին Միքիր:

Կամ դարձյալ ձեր թերթում տպագրված՝ մեր ինստիտուտի աշխատակցուհու հոդվածը: Խոսում է նույնիսկ առանց 90-ական թթ. եւ հետո հրապարակված փաստերին ծանոթանալու: Ասում է, որ Քոչարը չէր կարող Շանթի հրատարակության խնդրով զբաղվել, քանի որ Շանթի հատորը լույս է տեսել Քոչարի մահից հետո: Բայց կա հայ մտավորականների հետ Անաստաս Միկոյանի 1961 թ. մարտի 14-ի հանդիպման սղագրությունը («Գրական թերթ» 1992, 14 փետրվարի), որտեղ Քոչարը Չրաչյա Չովհաննիսյանի եւ մյուսների հետ դնում է Շանթի միհատորյակի հրատարակության հարցը: Կամ Սարդարապատի հուշահամալիրի կառուցումը: Աշխատակցուհին ասում է, որ դա էլ կառուցվել է Քոչարի մահվանից հետո, այսինքն, Քոչարը որեւէ մասնակցություն չէր կարող ունենալ դրան: Բայց կարդացեք այն տարիներին ՀԿԿ Չոկտեմբերյան շրջկոմի քարտուղար Վ. Ղարիբյանի հուշերը (տես Կլարա Թեոդորյան, Բոլլ մեծաց, 2001, էջ 85): Նա ուղղակի ասում է, որ այդ հուշահամալիրի կառուցման մտահղացումը Քոչարինն է:

Քանի որ հիշեցի Ռ. Արիստակեսյանի հոդվածը, ասեմ, որ այնտեղ առնվազն մեկ փաստ գիտակցորեն աղավաղվել է՝ Քոչարի մեղքերի շարանը մեծացնելու համար. 1947 թ. «Սովետական գրականություն եւ արվեստ» հանդեսում տպագրվել է Քոչարի հոդվածը երիտասարդ գրողների մասին՝ «Գրական նոր սերունդը եւ նրա խնդիրները»: Քոչարը թվում է երիտասարդների արժանիքները եւ նրանց դիտողություններ անում: Դրանց մեջ է եւ Պարույր Սեւակը: Վերլուծությունը իր ժամանակինն է, Սեւակի ոճի առանձնահատկությունները ընդգծված չեն: Սակայն սովորական հոդված է, որի մեջ որեւէ մեղադրանք կամ նույնիսկ խիստ քննադատություն չկա: Բայց, ահա, ինչպես ողողում է, բառեր չխնայելով, Արիստակեսյանը. Քոչարը «ունեցել է կործանարար չարություն , մեծին սպանելու անասանձելի մտասեւեռում» Սեւակի հանդեպ...

Կրկնեմ նորից՝ շատ կարեւոր է ժամանակը հասկանալը (հատուկ իմ ընդդիմախոսների համար ընդգծում եմ՝ հասկանալը, բայց ոչ թե արդարացնելը): 20-30-ական թթ. խորհրդային հասարակության ամենաբարդ գծերից մեկը մոլեռանդությունն էր: Չիմա արդեն պարզ է, որ դա մարդու էության ամենահատկանշական, վտանգավոր կողմերից մեկն է: Մոլեռանդ մարդը պատրաստ է հանուն այս կամ այն գաղափարի, որն ինքն համարում է ամենաճշմարիտը, զոհել մեկի կամ շատերի կյանքը: Չեղափոխական եւ հետհեղափոխական առաջին տարիներին մոլեռանդությունը երիտասարդ մարդկանց մեծ մասի բնորոշ գծերից էր: Այդ ախտով տառապել են հեղափոխության հետ գրականություն մտած գրողներից շատերը, անգամ ամենատաղանդավորները: Չարենցն ու Քոչարը թերեւս ամենամոլեռանդներից էին: Գրեթե նույն մահկան սարսափը, որը հատկապես երեսնականների կեսերից ավելի ու ավելի էր պատում մարդկանց հոգիները: Մի անգամ ես կարդացի Չարենցի նամակը Մարիետա Շահինյանին, որտեղ բանաստեղծը խնդրում է Ստալինին բացատրել, որ իր «Ախպեր, թէ՞ "Պետրո"» ոչ թե Ստալինի դեմ է, այլ նրա փառաբանությունն է: Ի՞նչն է այստեղ ավելի ուժեղ՝ վախը, թե՞ հավատը...

Երբ գրում էին մեկը մյուսի դեմ, խոսում էին եւ գրական նախանձը, եւ մոլեռանդությունը, եւ սատանաչը, կյանքը մի կերպ փրկելու ձգտումը:

Այն ամենը, ինչ այստեղ ասվեց, կապ չունի Չարենցին կամ մեկ ուրիշին արդարացնելու կամ պաշտպանելու հետ: Առհասարակ այդ բառերն այստեղ ավելորդ են: Մեզանից ամեն մեկը կարող է սիրել կամ ատել երեսնականների մարդկանցից մեկին կամ մյուսին: Բայց առարկայական գնահատականները դրանցով չեն փոխվի:

- Ընթերցողական շրջանում շատ մռայլ տպավորություն թողեցին Ստ. Զորյանի հուշերը Չրաչյա Քոչարի գործունեության մասին, որն իր ազդեցությունն ունեցավ նաեւ

մեր հիշատակած այդ շատ թե քիչ ընդունելի գործերի («Արա Գեղեցիկի», «Նահապետի», «Կարոտի») ընկալման վրա՝ ոչ-դրական առումով:

- Ամեն հրապարակումից հետո գրական երկերի գնահատականները չեն կարող փոխվել: Եթե անգամ Զորյանի գրածները բոլորը ճիշտ լինեին (մի՛ մոռացեք, որ դրանք մի մարդու սուբյեկտիվ կարծիքներ են), դարձյալ դրանով այդ գործերի տեղը մեր նորագույն գրականության մեջ չէր կարող փոխվել: Ռուբեն Չովսեփյանը, ինչպես գիտեք, մի կրիտ հոդված գրեց Քոչարի դեմ, հերեւ մեր ինստիտուտի կողմից հրապարակված հայտարարության պատասխան: Բնականաբար, մեզ հետ միասին, մի լավ քանակ եւ Քոչարին, եւ խոր կասկած հայտնեց նրա գործերի արժեքի վերաբերյալ: Բայց մենք գիտենք, որ նա սցենար է գրել Քոչարի «Կարոտի» հիման վրա: Չորեթի հարցնենք՝ ինչու՞ էր գրում: Լավ է արել, որ գրել է, որովհետեւ «Կարոտը» լավ գործ է: Բայց ուրիշ բան է անհասկանալի մնում՝ ինչպե՞ս կարող էր այդքան կտրուկ փոխվել Չովսեփյանի կարծիքը Քոչարի եւ նրա գործի մասին:

- Ձեր մոտեցումներից այնպիսի տպավորություն է ստացվում, որ դու՛ք հավասարության նշան եք դնում երեսնական թթ. գործիչների միջեւ: Մինչդեռ կյանքից ողբերգականորեն հեռացան Չարենցը, Բակունցը, ուրիշները, շատերն էլ աքսորվեցին:

- Իմ վիճակը այս դեպքում շատ անշահավետ է: Շատ հեշտ է ամբողջ կյանքով հարձակվել այն մարդկանց վրա, որոնք այսօր ի վիճակի էլ չեն պատասխանելու, որովհետեւ վաղուց արդեն չկան: Ես զբաղվում եմ փորձել հասկանալ-հասկացնել իրականությունը, այդ իրականության գործիչներին: Չնարավոր է, եւ սխալվում եմ: Բայց ինձ ճշմարտությունն է հետաքրքրում, ամբողջ ճշմարտությունը, անկախ այն բանից, դառն է այն, թե քաղցր:

Չիմա ես մտածում եմ, որ ինձ կարող են նաեւ «հակաչարենցական» (Չարենցի թշնամի) համարել: Մեր այսօրվա մտածողությունը շատ հակված է այդպիսի սխեմաների: Եթե ես փորձում եմ նրա հակառակորդների մասին խոսել անկողմնակալորեն, ուրեմն Չարենցի դեմ եմ: Սակայն Չարենցն ինձ շատ է մեր մտածողության այդ առանձնահատկությունից: Նա XX դարի մեծագույն բանաստեղծներից մեկն է համաշխարհային համատեքստում: Բայց մենք ավելի շատ սարկած ենք նրա հետադրությունների, բանաստեղծական սառաջանքների, նրա հակառակորդների հետ մահու, նորից ու նորից նրան կյանքի կոչելու կրկով, քան թե մեծ բանաստեղծի գրական ժառանգության ըմբռնմամբ: Բոլորովին վերջերս տպագրվել է իմ գիրքը՝ «Պատմության երգահինը: Եղիշե Չարենց»: Այդ գրքի վրա աշխատելիս՝ ես նորից ու նորից բախվում էի նրա մտածողության զարմանալի առանձնահատկություններին, որոնք նրան կապում են ոչ միայն մեր դասական ավանդներին, այլեւ արեւմտյան գրական զարգացման միտումներին, մեր ազգային մտածողության նրա՝ սառնակցիդակից միանգամայն տարբեր ընկալմանը, որը երկար մտորումների, վեճերի առաջ նյութ է տալիս: Այս խնդիրները պետք է լինեն չարենցագիտության ուշադրության կենտրոնում:

Այո, հայ գրականության պատմության, առհասարակ հայոց պատմության մեջ միշտ կենա ցավը մեր մեծ գործերի ճակատագրի համար, միշտ կենա ցանկությունը նորից ու նորից փորձել հասկանալ կատարվածը: Բայց մի՞թե դրանից հետեւում է, որ կենդանի մնացածներին պետք է անվերապահորեն դատապարտել: Մենք պետք է փորձենք ազատվել 30-ական թթ. մթնոլորտի ճնշումից, նորից ու նորից դիպվածներ կոչելու, մեռածների ու ողջերի հաշվին մեղադրանքներ հնչեցնելու գայթակղությունից: Այդպես ճշմարտության չենք հասնի: Դու՛ք փորձել նայել այս վեճի առիթով տպագրված նյութերը: Մի զարմանալի անհանդուրժողականություն, մեկին ամբողջական դարձնել, մյուսին զոհ հռչակելու պահանջ՝ առանց քննող բոլոր հետեւանքներով (փորձողներն ու ասողները վերակենդանացվել), իրենցից տարբեր մտածողներին անարգանքի սյունին գամելու, մեղավորներ գտնելու (ո՞վ է գրել ստորել, ինչպե՞ս եւ ինչու՞ են սատարել մտավորականների նամակը) կիրք... Ինստիտուտն էլ հուսախաբարի կանչում սատանայացող բառերով՝ ինստիտուտ անցյալում «երկրորդական դեր չէր ստանձնել բռնատիրության ճանապարհային մեծացնող»: Ոչ մի ցանկություն՝ գոնե մի քիչ ուշադիր կարդալու հայտարարությունն ու նամակը, մի քիչ մտածելու նրանց ասածի մասին, մի քիչ կասկածելու... Մեր ժամանակներում որտեղի՞ց այս կիրքը, որոնք երբեմն, ինչպես մեր աշխատակցուհու հոդվածում, շատ են մանր, տգեղ ու անձնական:

- 30-ականները ծանր փորձության ժամանակներ էին: Բայց այդպիսի շրջաններ էլի են եղել: Մի՞թե այդպիսի պահերին բոլորն են դառնում անողոք մեքենայի հլու կամակատար, բայց ոմանք էլ ակտիվ գործիչներ էին, չէ՞: Մի՞թե ժամանակները մարդկային հորինվածք չեն: Ովքե՞ր են ի վերջո եղանակ ստեղծողները, ինչպե՞ս է առաջանում այդպիսի մթնոլորտը: Արդարացնե՞լ երեւույթները, մարդկանց միայն ժամանակի, մթնոլորտի գոյությամբ եւ անտեսե՞լ հենց այդպիսի դժվարին պայմաններում հերոսաբար ընտրություն անելու կամքը: Չէ՞ որ, բանաստեղծի բնորոշմամբ դա եւ փորձ, եւ փորձանքի բերող ճանապարհ է:

- Ես վերեւում արդեն փորձեցի բնութագրել երեսնական թվականների որոշ առանձնահատկություններ: Այո, ժամանակների բովանդակությունը մարդիկ են ստեղծում, բայց ոչ թե այս կամ այն անհատը կամ անհատները, այլ զանգվածները, որոնք առաջված գիծի ինչով են կառավարվում այդպիսի ժամանակներում: Եվ միշտ գտնվում են մարդիկ, որոնք հետորեն օգտագործում են զանգվածների, այս դեպքում խիստ անբարոյների բնազդները իրենց օգտին: Ստալինը հենց այդպես վարվեց 30-ականներին: Դու՛ք երեւի լսել եք երեսնական թթ. ցուցադրական դատավարությունների մասին, երբ բանվորները ու ամբողջ կոփված մարդիկ ընդունում էին իրենց չարած մեղքերը կուսակցության հանդեպ: Ստալինի ստեղծած մեքենան կարողանում էր կոտրել նույնիսկ շատ ուժեղ մարդկանց: Նա շատ բան կարողացավ օգտագործել, այդ թվում եւ մարդկանց հավատը այն բանի հանդեպ, որ նոր ու արդար կյանք է կառուցվում: Որոշ գրական ամենատաղանդ պատճառ մեխանիզմներից մեկը, որ երբեք եղել էր նոր ժամանակներում: Մարդիկ կարող էին եւ իմաստալիցություն գործել այդպիսի ժամանակներում, հանցագործություններին մասնակից չդառնալու համար: Օրինակ, Ստալինի շրջապատում այդպես վարվեց Օրջոնիկիձեն: Իսկ ահա մեր հայրենակիցը, մեր ժամանակների ամենատաղանդավոր պետական գործիչներից մեկը՝ Անաստաս Միկոյանը, կենդանի մնաց եւ մյուս ղեկավարների հետ միասին ստորագրեց բազմաթիվ մահավճիռներ անմեղ մարդկանց: Այդ մասին գալով խոսում է Միկոյանի կրտսեր որդին՝ Ստեփան Միկոյանը: Միկոյանն էլ անցավ էր մեքենայի դեմ եւ մարդկային քաղաքականության դեմ ծանր հանցանքներ գործեց: Բայց դու՛ք գիտեք, թե հետագայում ինչպես լավ բաներ կատարեց մեր հայրենակիցը: Ասենք, Չայաստանում միայն մեր թերթը նշեց նրա ծննդյան հարյուրամյակը: Ռուսական մի փաստագրական կինոնկարում ասում են, որ նա երկու թե երեք անգամ աշխարհը փրկեց միջուկային պատերազմից: Ասենք, Միկոյանը հիմնավորություն չգործեց... Կամ կարող հարցնենք, թե ինչու, օրինակ, Սոլժենիցինին սատարեցին, իսկ նրան՝ ոչ... Այսպիսի երեւույթները միայն անկողմնակալ, հեռավոր հայացքով կարելի է հասկանալ, այն էլ վախենալով, ոչ մինչեւ վերջ...

Այնպես որ բարոյական ընտրության խնդիրը այնքան էլ պարզ չէ: Չոգու շատ մեծ ուժ էր պահանջվում երեսնական թթ. պայմաններում մեխանիկական-կուսակցական մեքենայի թելադրանքը մերժելու համար: Բայց ամեն մարդ չի կարող նմանվել միջնադարյան սրբերին կամ նոր ժամանակների այն հերոսներին, որոնք սատանայի կտտանքներից՝ բարոյական եւ ֆիզիկական, չէին վախենում: Մենք հիացնում ենք այս սրբերով եւ հերոսներով, կուզեինք նմանվել նրանց: Բայց հոգու այդ անճկունությունը եզերին է տրված: Չիշեք Գալիլեյին... Վերջապես, այն իրականությունը, որը մարդուն ներքաշում է այդպիսի փորձությունների, աննորմալ իրականություն է. մարդը ծնվել է ոչ թե այդպիսի փորձությունների համար, այլ իր միակ կյանքը բնականոն պայմաններում ապրելու համար: Երբ մարդուն զրկում են այդ բնականոն կյանքից, արդեն դժվար է կանխագուշակել նրա արարքները:

Կուզեի նաեւ, որ մարդիկ փորձեին երեսնականների գործիչներին ներկայացվող պահանջներով դատել այսօրվա մարդկանց: Այսօր մահվան եւ բանտերում ու սիբիրյան տայգայում փտելու վտանգ չկա, բայց բարոյական ընտրության հնարավորությունից քանի՞սն են օգտվում, մտավորականության քանի՞ ակցիոնմանի ելույթ եք հիշում մեր օրերի անարդարությունների, անսահման կաշառակերության, ժողովրդի սեփականությունը յուրացող եւ մեր կողքին ապրող կրեզոսներ մարդկանց դեմ...

- Դու՛ք իրավացիորեն խոսում եք գիտնականի անկողմնակալ հայացքի մասին: Չամախոսականում ասվում է, որ Քոչարը նպաստել է ազգային զարթոնքին: Առհասարակ այդ համախոսականը շատ միակողմանի վերաբերմունք է:

- Դու՛ք հիմա հիշում եք երեւի Քոչարի ելույթը Չարենցի դեմ եւ ընդունում՝ մի՞թե այդպիսի մարդը կարող էր նպաստել ազգային զարթոնքին: Պատկերացրեք, որ կարող էր, կարող էր ուրիշ լավ բաներ էլ անել, ինչքան էլ դա անընդունելի թվա: Վերջապես, կա պատմությունը: Լավ նայեք այդ պատմությանը եւ կտեսնեք, որ Քոչարը հիմնականներից հետո շատ լավ բաներ է արել:

- Ի՞նչ կարծիք ունեք փողոցները կամ այլ հաստատություններ հիշյալ մարդկանց անուններով կոչելու վերաբերյալ:

- Թույլ տվեք հիշել մի փաստ ոչ հայկական իրականությունից, մեզ մոտ դա երեւի անհնար էր: Ասում են, Լոնդոնում դրված են անգլիական թագավորի եւ նրան գլխատել տված Օլիվեր Կրոմվելի կիսանդրիները: Անգլիացիներից ոչ մեկը, ինչքան գիտեմ, չի բողոքում: Այնինչ, Գ. Աճեմյանի տրամաբանությամբ, Կրոմվելը դահիճն է, իսկ թագավորը՝ զոհը: Իսկ անգլիացիների տրամաբանությամբ երկուսն էլ իրենց պատմությունն են, թեեւ, չեմ կասկածում, անգլիացիներից ոմանք համակրում են թագավորին, իսկ մյուսները՝ Կրոմվելին:

Այնպես որ այդ փողոցները վերակոչելու, դպրոցներին այլ անուններ տալու կոչերը, կարծում եմ, անտեղի են: Ես կարող եմ հասկանալ Գրիգոր Աճեմյանին: Բայց նույնիսկ ողջունելի զգացմունքները չպետք է այդքան մեծացնեն հայացքը պատմության հանդեպ:

Իսկ եթե որեւէ նշանավոր հայ գրողի հիշատակը հավերժացված չէ Չայաստանում, ապա դա նաեւ իմ, հերթը՝ գրականության ինստիտուտի տնօրենի մեղքն է, եւ դա պետք է ուղղվի...

- Չե՞ք կարծում, որ այդ ողբերգական ժամանակների վավերագրերի հրատարակության անհրաժեշտություն կա:

- Լավ հարց է, բայց մի քիչ ուշացած: Այդ անհրաժեշտությունը վաղուց արդեն հասունացել է: Երկու ամիս առաջ ինստիտուտի գիտխորհուրդը որոշում է կայացրել այդպիսի ժողովածու ստեղծելու մասին, ֆինանսավորումը կա, եւ համապատասխան խումբն արդեն աշխատանքի է անցել: Մենք աշխատելու ենք, հնարավորության սահմաններում, ամբողջականորեն ներկայացնել 20-30-ական թթ. այնպես, ինչպես դրանք արտացոլվել են փաստաթղթերում:

- Եվ մի այսպիսի «ժամանակավրեպ» հարց. այսօրվա մեր ժամանակը եւ մտավորականի խնդիրը ինչպե՞ս կբնութագրեք:

- Ողբալիսաբար, իմ տպավորությամբ, մտավորականությունը խճճվել է այսօրվա անհասկանալի հարաբերություններում: Բարոյական արժեքները առավորեն հողմահարվում են: Չարմա մի մասը՝ մենք սկսում ենք վարժվել այն բանին, որ կաշառակերությունը լայնորեն տարածվում է եւ կրթական հիմնարկներում: Եվ ուսանողներից կաշառք հավաքող դասախոսին կարող ենք մեդալներ ու պաշտոններ տալ, ոգեւորված ճառեր անել նրա ծառայությունների մասին: Եվ հետո էլ շարունակել խոսել բարձր սկզբունքներից ու գրականության դերից... Ես այսպիսի բաները չեմ հասկանում, չեմ հասկացել երբեք: Շատ վտանգավոր բան է, երբ հասարակությունը հաշտվում է բացարձակ արժեքների կորստի հետ: Բայց մենք հիմա այդպիսի ժամանակներում ենք ապրում:

Զրոյցը վարեց
ՄԵԼԱՆԵԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆԸ

Պիտեր Պաուլ Ռուբենս. «Նկարչության Հոմերոսը»

29 հատորանոց «Corpus Rubenianum» կատալոգի աննախադեպ հրատարակչական նախաձեռնության առիթով

Ստորեւ, չնչին կրճատումներով, թարգմանաբար ներկայացվող «ART news» ամերիկյան հանդեսի մադրիդյան թղթակից Ջորջ Ստոլցի հոդվածը (2007 թ. N6-ում) ընթերցողներին տեղեկացնում է մեծ արվեստագետի (տվյալ դեպքում ֆլամանդացի համարվող Պիտեր Ռուբենսի) կյանքի եւ ստեղծագործությունների վերլուծությանը նվիրված վիթխարի, չափազանց ընդգրկուն հրատարակչական մի ծրագրի մասին, որի կեսն է առայժմ իրագործված՝ սկզբնավորումից շուրջ 40 տարի անց:

Արվեստաբանների մի փոքր խումբ չորս տասնամյակ է, ինչ Անտվերպենում տքնաջան աշխատանքի է լծված՝ հատոր առ հատոր հրատարակելու 1960-ին վախճանված Լյուդվիգ Բուրշարդի մեկնաբանություններով հարուստ «Corpus Rubenianum» համապարփակ կատալոգը:

Արվեստի գործերի մեծ հեղինակություն՝ Բուրշարդը դեռ 1920-ականներից իր ծննդավայր Գերմանիայում էր սկսել Ռուբենսի վե-

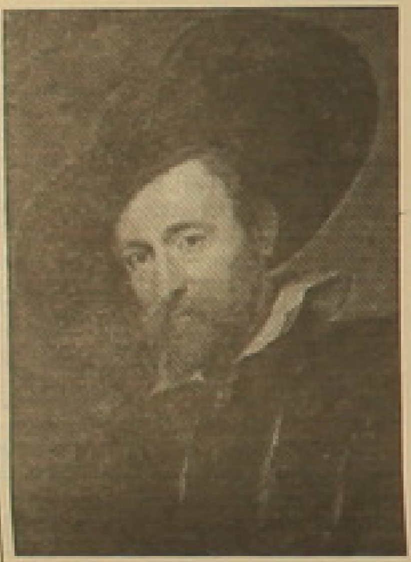

րաբերյալ նյութեր հավաքել: Հիտլերի իշխանության գալով, որպես նախկին հրեա (հակառակ արդեն քրիստոնեությունը ընդունած լինելուն) հալածանքների է ենթարկվում եւ ստիպված փախչում է Լոնդոն: Այնտեղ ծրագրում է հրատարակել «Պիտեր Ռուբենսի ստեղծագործությունները» վերնագրով նկարազարդ ալբոմ՝ 6 հատորով: Բայց համաշխարհային երկրորդ պատերազմը խանգարում է: Նրան կարճ ժամանակով բանտարկում են որպես «թշնամի օտարականի»: Իսկ հետագայում, Եվրոպայի արվեստի գործերի շուկայում տիրող խառնաշփոթը (թալան, վաճառք, կորուստ, քայքայում) ստիպում է նրան անորոշ ժամանակով հետաձգել նախաձեռնության իրագործումը, քանի որ կարիք էր զգացվում վերանայելու եւ թարմացնելու հավաքված նյութերը:

Պատերազմից հետո Լոնդոնում ավստրիացի հավաքորդ եւ բարերար կոմս Անտուան Սեյլերնի քաջալերանքով Բուրշարդը շարունակում է իր ուսումնասիրությունները եւ հակառակ որ քիչ հոդվածներ է տպագրում, միջազգային ճանաչում է ձեռք բերում որպես Ռուբենսի արվեստի մեծ եւ առաջավոր հեղինակություն: Նրա արխիվը «առասպելական» է հռչակվել:

«Ռուբենսը հավանաբար ամենաազատագրված արվեստագետն էր, որ երբեւէ ապրել է», ասել է Նյու Յորքի Մետրոպոլիտեն Արվեստի թանգարանի եվրոպական կտավների բաժնի կուրատոր Ուոլտեր Լիդկեն: «Նրան կարելի է համեմատել «Բրիտանական հանրագիտարանի» 11-րդ հրատարակության հետ, որը ժամանակակիցների կարծիքով, գիտելիքներ մեկտեղելու մարդկության ամենահաջողված փորձն է: Գուցե սա չափազանցություն թվա, բայց զգացվում է, որ Ռուբենսը առնվազն փորձել է դրան հասնել»:

Ռուբենսի գլխավոր ձեռքբերումը իր արվեստն էր: Նա իր դարաշրջանի ամենաազդեցիկ եւ ամենապահանջված նկարիչն էր՝ հետաքրքրությունների եւ ընդունակությունների ամենալայն դրսեւորումներով: 1621-ին նրան այցելած դանիացի Օտտո Սպերլինգ անունով բժշկական մի ուսանող հետեւյալ հիացական խոսքերով է բնութագրել նրա կազմակերպվածությունն ու ձեռնահասությունը. «Նա մի կողմից նկարում էր, մյուս կողմից՝ նամակ թելադրում: Դրա ընթացքում էլ խնդրել էր իր համար բարձրաձայն կարդալ Տեսիտոսի[1] պատմական գրություններից հատվածներ: Երբ լուռ կանգնած էինք նրա կողքին, չհամարձակվելով խանգարել նրան, նա ինքը մեզ հետ սկսեց խոսել, պատասխանել մեր հարցերին՝ միաժամանակ շարունակելով նկարել, նամակ թելադրել եւ լսել բարձրաձայն կարդացվածը՝ դրսեւորելով իր զարմանալիորեն արտակարգ ընդունակությունները»:

Ինչպես տեսնում ենք, գերբնական մի բան կա Ռուբենս (1577-1640) մարդու եւ արվեստագետի մեջ: Նա տիրապետում էր առնվազն 5 լեզուների, երկու անգամ արժանացել էր ասպետի կոչումին եւ եվրոպացի միապետների համաձայնությամբ կատարել մի շարք դիվանագիտական առաքելություններ: Մտերիմ լինելով փիլիսոփաների եւ աստվածաբանների շրջանակում՝ մեծապես նպաստել է եկեղեցական կրթական համակարգի կազմավորմանը, տարածմանը եւ առաջխաղացմանը: Նվիրյալ կաթոլիկ լինելով՝ նա ամեն առավոտ ժամը 4-ին ներկա էր գտնվել եկեղեցական ժամերգությանը: Եղել է նաեւ նվիրված ամուսին (երկու անգամ) նախ՝ Իզաբել Բրանտի, հետո՝ Հելեն Ֆուրմենի եւ հայր՝ ութ երեխաների:

Զարմանալի վարպետությամբ կարողացել է մեկնաբանել դասական դիցաբանության այլաբանական նրբերանգները: Դելակրուան նրան անվանել է «Նկարչության Հոմերոսը»:

Ռուբենսը հարուստ ժառանգություն է թողել արվեստաբանների համար, որոնցից սակայն քչերին է հաջողվել մինչեւ վերջ հասցնել նրա բազմաժանր գործունեությունը ուսումնասիրելու եւ դասակարգելու տքնաջան աշխատանքը: Հարգարժան գիտնականներ Յուլիուս Հելդն ու Միքել Ժաֆեն կարեւոր ուսումնասիրություններ կատարել են, բայց դեռեւս ոչ մի լուրջ, ամբողջական գործ չի տպագրվել նրա (Ռուբենսի) մասին 19-րդ դարի վերջից ի վեր, երբ լույս տեսավ Մաքս Ռոզեսի «Պ. Պ. Ռուբենսի աշխատությունները» վերնագրով հինգհատորյակը:

Այժմ կացությունը կարծես փոխվում է, թեեւ դանդաղորեն: Վերոհիշյալ խումբը Անտվերպենում աշխատում է իրականացնել Լյուդվիգ Բուրշարդի նախաձեռնությունը: Նյութերի առատությունը խմբի անդամներին ստիպել է 6-ի փոխարեն 29 հատորների մեջ տեղավորել Ռուբենսի ժառանգությունը: Դա թեմատիկ հանրագիտարան է լինելու, յուրաքանչյուր հատոր ներկայացնելու է նկարչի գործունեության մեկ հատկանշական կողմը՝ պատմական դեմքերի, կրոնական խորհրդանշանների հանդեպ ունեցած նրա վերաբերմունքը, բնանկարային եւ որսորդական տեսարանների ինքնատիպությունը, ճարտարապետական գծանկարները, գոբելենային նախշանկարները, գրքերի նկարազարդումները եւ այլն:

«Corpus Rubenianum»-ի հատկանշական կողմն այն է, որ դա համապարփակ, մանրամասն տեղեկություններ եւ մեկնաբանություններ է տալու ինչպես իր՝ արվեստագետի, այնպես էլ իր ժամանակի՝ դարաշրջանի մասին», նշել է Լիդկեն: «Դժվար է գտնել մի մենագրություն, որտեղ այդքան շատ ու մանրակրկիտ փաստեր հավաքված լինեն: Այնտեղ կան սոցիալական բնույթի այնպիսի փաստեր, որոնք չափազանց կարեւոր են հասկանալու տվյալ ժամանակաշրջանը»:

Բուրշարդն այդ գրքի վրա աշխատել է մինչեւ իր կյանքի վերջը: Մահվանից հետո կինն ու որդին նրա ուսումնասիրությունների բոլոր թղթերը հանձնել են Անտվերպեն քաղաքի տնօրինությանը, այն պայմանով, որ դրանք հետմահու հրատարակվեն՝ խմբագրությամբ բելգիացի արվեստաբան Ռոժե դ'Հուլստի եւ Ֆրանս Բոդուենի, որոնց հետ Բուրշարդը կյանքի վերջին տարիներին համագործակցել է: Լուսանկարներ եւ ծանոթագրություններ պարունակող մոտ 500 արկղեր եւ մոտ 7000 գրքեր, կատալոգներ ուղարկվել են Անտվերպեն, բայց գործը ձեռնարկելիս պարզ է դարձել, որ ավելի մեծ խումբ պետք է զբաղվի դրանով, քանի որ նյութը քառակի ավելի էր, քան կտեղավորվեր 6 հատորների մեջ: Որոշվեց նախ 26, ապա 29 հատոր դարձնել մենագրությունը:

Հսկայածավալ այս աննախադեպ մենագրության առաջին հատորը լույս տեսավ 1968-ին: Դա մի փորձ էր վերականգնել Անտվերպենի Ճիզվիտների եկեղեցու համար Ռուբենսի ստեղծած առաստաղի կտավները: Դրան հաջորդեց Սվետլանա Ալպերսի աշխատությունը՝ նվիրված Մադրիդի «Տորե դը լա Պարադա» կառույցի համար Ռուբենսի կատարած մոնումենտալ նկարների շարքին: Այնուհետեւ Հանս Վլիգի ուսումնասիրությունը լույս տեսավ՝ նվիրված Ռուբենսի կտավներում սրբերի կերպարներին: Ջոռդ Ռիչարդ Ջադսոնի եւ վան դը Վելդի հատորն էր նրա գրքերի նկարազարդումների մասին: Անցյալ տարի հրատարակվեց Գրեգորի Մարտինի ուսումնասիրությունը Ուայթհոլի (Լոնդոն) բանկետային դահլիճի առաստաղի ռուբենսյան նկարազարդումների վերաբերյալ: Սա առաջին գիրքն էր, որ գունավոր լուսանկարներ ընդգրկեց իր մեջ: Ցարդ հրատարակված բոլոր հատորները պահպանել են իրենց պարզ, համեստ ձեւաչափը, բայց նաեւ բարձրորակ թուղթն ու տպագրությունը: Փոփոխվել է սակայն գինը, սկզբնական ((1968 թ.)՝ 12 դոլարից (մեկ հատորը) հասնելով 220 դոլարի: Հատորները տպագրվում են հազար օրինակով եւ անգլերեն լեզվով բելգիական «Բրեպոլս» ակադեմիական հրատարակչատան կողմից:

Նախատեսված է, որ հոդվածների թիվը կհասնի 2.500-ի, որոնցում ընդարձակ վերլուծություններ կլինեն Ռուբենսի ավելի քան 10 հազար աշխատանքների վերաբերյալ:

«Հակառակ այդքան շատ հոդվածների, «Corpus»-ը չի զբաղվելու կտավների վավերականության հարցերով, չի վիճարկելու, թե այս կամ այն կտավը իրոք Ռուբենսի վրձնին է պատկանում, թե՞ ոչ:

Այս մոտեցումը մասամբ կախված է կոլեկտիվ աշխատանքի երկարաժամկետ բնույթից: Արդեն երրորդ սերունդն է (կամ 4-րդը), եթե հաշվենք նաեւ Բուրշարդին՝ սկզբնավորողին) զբաղվում դրանով եւ, անշուշտ, քննարկումներ լինում են, բայց ոչ վավերականության շուրջ:

Ռուբենսն այնքան ճանաչված անձնավորություն էր ամբողջ աշխարհում, որ երբ մահվան անկողնում պառկած էր, Անգլիայի եւ Իսպանիայի թագավորներին կանոնավոր զեկուցումներ էր տրվում նրա առողջական վիճակի մասին: Նա օգնել էր այդ երկու երկրների միջեւ ընթացող խաղաղության բանակցություններում:

«Մեզ ավելի շատ հետաքրքրում է նրանում պարփակված ստեղծագործելու անսահման ավյունը: Իր արվեստանոցում նա առաջնորդ-ղեկավար էր, ոչ թե անձայն վերահսկիչ: Վարձում էր գործից հասկացող մարդկանց եւ վերահսկում նրանց՝ ստեղծագործելու ամբողջ ընթացքում», ասում է ֆլամանդական արվեստի կենտրոնի ներկա նախագահ Առնու Բալիսը:

Նրա աշխատանքային ոճը «բիզնեսային» կարելի է անվանել: Ըստ գերմանացի արվեստի պատմաբան Նիլս Բյուտներն երկարատեւ ուսումնասիրությունների սոցիալական առաջընթացի տենչից ընկած Ռուբենսը չէր գոհանում բավարարվել սոսկ նկարչական գործունեությամբ, որի հանդեպ այնքան էլ բարյացակամ վերաբերմունք չէր տածում Անտվերպենի բարձր խավի բուրժուազիան: Նվազեցնելով իր նկարչական գործունեությունը՝ նա սկզբնական յուղաներկային էսքիզներ էր կատարում, թողնելով որ մնացածը կատարեն իր աշակերտները՝ վստահելով նրանց «պրոֆեսիոնալիզմին»: Սակայն վերջում չէր մոռանում ավարտական վրձնահարվածներով ամբողջացնել կտավները: Այդպիսով նա «ավելացնում էր արտադրանքը՝ միաժամանակ ավելացնելով նաեւ եկամուտը առանց չափից ավելի հոգնելու»:

«Ռուբենսն ընդամենը 5 կտավ է ստորագրել», հայտնել է «Ռուբենսի կերտումը» գրքի հեղինակ Ալպերսը, որն այժմ Նյու Յորքի համալսարանի այցելու գիտաշխատողներից է: «Նա գտնում էր, որ այն ամենն, ինչ իր արվեստանոցից դուրս էր գալիս, իրենն էր պատկանում, իր վրձնին: Դա վավերականության մեր պատկերացումներից բոլորովին տարբեր մի հասկացողություն է»:

Այսօր սակայն, երբ որեւէ կտավ անվերապահորեն ճանաչվում է Ռուբենսինը, ապա, անշուշտ, շատ ավելի է գնահատվում, քան մյուսները՝ որոնք համագործակցության արդյունք են: Լոնդոնյան «Սոթբիզ» աճուրդային կենտրոնում 2002-ին Ռուբենսին վերագրված «Անմեղների կոտորածը» կտավը, օրինակ, վաճառվեց հին վարպետներին տրված ռեկորդային՝ 76.7 միլիոն դոլարով, իսկ անցյալ դեկտեմբերին մեկ ուրիշ՝ ձիու վրա նստած հռոմեական աստվածուհու՝ Դիանայի այլաբանական փոքրիկ կտավը 2.200 դոլար նախնական գնի փոխարեն «Սոթբիզի» Ուպսալայի մասնաճյուղում վաճառվել է 2.43 միլիոն դոլարով, այն բանից հետո, երբ Շվեդիայի մասնագետները պարզել են, որ դա ոչ թե աշակերտների, այլ հենց վարպետի ձեռքի գործն է:

«Անմեղների կոտորածը» հայտնաբերած «Սոթբիզի» մասնագետը՝ Ջորջ Գորդոնը ողջունելով հանդերձ «Corpus»-ի հրատարակությունը, ափսոսանք է հայտնում, որ գործը չափազանց դանդաղ է ընթանում, ինչը որոշ առումով նվազեցնում է ծրագրի կարեւորությունն ու նշանակությունը: Ծրագրի սկզբնավորումից մինչ օրս նախատեսված 29 հատորներից ընդամենը կեսն է լույս տեսել եւ հավանաբար եւս 20 տարի կպահանջվի ավարտին հասցնելու համար այս հույժ կարեւոր գործը: Ըստ խմբագիրների, պատճառը նյութականի եւ աշխատակազմի պակասն է: Անտվերպեն քաղաքը կարողացել է տրամադրել երկու գրադարանավար, մեկ գիտաշխատող՝ կես դրույքով, մեկ քարտուղար եւ սպասարկող մեկ աշխատող: Տարեկան նյութական հատկացումը կազմում է 33 հազար դոլար, որը պետք է ծախսվի գրքերի, կատալոգների եւ լուսանկարների գնման եւ փաստաթղթերի նորացման համար: Խմբագիրները չեն վճարվում: Հեղինակները ստանում են 1500 դոլար: Գործն առաջ է գնում Բալիսի խոսքերով «նվիրվածության» սկզբունքով:

Մյուս պատճառն այն է, որ թվային տեխնոլոգիաների ներդրման ներկա առաջընթացն արմատապես փոխել է տեղեկությունների պահպանման եւ փոխանակման ամբողջ գործընթացը, մի բան, որին «Corpus»-ի տեսակի, պահպանողական գործելաոճը չի կարողանում պատշաճորեն արձագանքել: Երրորդ կարծիքն այն է, որ Ռուբենսը հնացած է մեր օրերում: Բոստոնի համալսարանից Ջեֆրի Մյուլլերը բերում է հետեւյալ օրինակը. նա ուսանողներին առաջարկել է արձանագրվել Կարավաջոյի եւ Ռուբենսի ստեղծագործությունների ուսումնասիրությանը նվիրված սեմինարներին: Առաջինին այնքան մարդ է արձանագրվել, որ լսարանը փոքր է եկել: Երկրորդին՝ ընդամենը 5 հոգի:

«Ռուբենսը դժվար ըմբռնելի է եւ հետեւաբար՝ նվազ գրավիչ», բացատրել է նա: «Նրանով ավելի շատ հիանում են, բայց չեն սիրում»:

Բայց Ռուբենսը շարունակում է կրքեր բորբոքել նվիրվածների շրջանակում: «Նա բոլոր ժամանակներինն է», համաձայնում է Ալեխանդրո Վերգարան՝ Մադրիդի «Պրադո» թանգարանի ֆլամանդական նկարչության կուրատորը: «Նա կյանքը տեսնում էր գեղեցկության, սիրո եւ բնության փառաբանման մեջ եւ կտավին հանձնում այն, ինչ տեսնում էր: Նրա համար դրանք ակնհայտ ճշմարտություններ են, որոնցից խուսափել չի կարելի, դրանք կարող են ներկայացված լինել դիցաբանական այլաբանությունների տեսքով, բայց դրանք կենդանի են եւ բոլորովին հեռու չեն ներկայի «եղիր այն, ինչ ես» գաղափարախոսությունից: Եթե կարողանանք տեսնել այդ ճշմարտությունները, կկարողանանք նաեւ ապրել դրանցով»:

Թարգմանեց
ՏԱԹԵՎ ՕՀԱՆՅԱՆԸ

1. Տեսիտոս, Պուբլիոս Կոռնելիոս (մոտ 55-120 թթ.)- Հռոմեացի պատմաբան: Ոճը՝ հակիրճ, արտահայտիչ եւ չափազանց հղկված: Հայտնի գործերից են. «Երկխոսություն հռետորների մասին», «Ագրիկոլա», «Պատմություններ» եւ «Տարեգրություններ»:

Անտիպ էջեր

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐ

Ընտրություննե՜ր, ընտրություննե՜ր

Այսօրվանե կսկսի ընտրության կատակերգությունը:

Նախկին բռնավորներուն ու միապետներուն Աստված վերեն կկախեր մեր գլխուն, որ կառավարեին:

Այն ատեններն այդ երեւույթը կորակեինք իբրեւ անլուր բռնություն հանդեպ մարդկային սրբազան իրավունքի:

Սակայն, ո՜վ կերեւակայեր, որ պիտի գա ժամանակ մը, երբ մարդիկ իրենք պիտի «ընտրեին» իրենց բռնավորները:

Ցարը մեզի կապտակեր իր ձեռքերով ու մենք կողբայինք:

Ի՜նչ պիտի ընեինք հիմա, երբ մեզի կստիպեն ապտակել մեզի մեր իսկ ձեռքերով...

Ուրիշ կերպ անկարող եմ որակել «ընտրություն» մը, որ կառավարությունը կընտրե ու ժողովուրդը բռնի կխթե ձեռք բարձրացնելու:

... Երանի՜ անոր այս երկրին մեջ, որուն մասը կտրված է կամ բազուկը գոսացած:

Արդյո՞ք մարդու էության մեջ կա՞ ազատության տենչ: Ո՛չ: Կա ստրկության տենչ: Ապացույցն այն, որ ազգերը, ազատվելով միապետական բռնակալ լծից, դառնում են հանրապետական, ու իրենք կամովին իրենց գլխին մի բռնակալ են դնում` այն անվանելով «նախագահ»:

Ուրեմն, ավելի վատ: Միապետության ժամանակ ազգը կարող էր արդարանալ, թե բռնակալը նստել է իր կամքին հակառակ. հիմա՞ ինչով պիտի արդարանա:

Երբ հյուր ես գնում բարեկամիդ տուն, երբեք չես ասի` ինձ այս տվեք, ինձ այն տվեք ուտելու: Սուս ու փուս կնստես ճաշի, սեղանին ինչ հրամցնեն` այն կուտես: Այսպես է քաղաքավարության օրենքը:

Երբ փողոցում տեսնես մի գեղեցիկ կին, երբեք նրան չես ասի` «ինձ սիրիր», այլ ընդհակառակը, կասես` «ես քեզ սիրում եմ»: Այդ էլ է պահանջում քաղաքավարությունը:

Եթե սովետական գրող չես, այլ սովորական, մարդավարի գրող, երբեք չես բռնի ընթերցողի կոկորդից, թե ինձ ընթերցիր ու ներբողներ հյուսիր իմ գրքի մասին, այլ սուս ու փուս գրվածքդ կդնես իր առջեւ, կասես.

- Դու ու քո խիղճը, ինչ գնահատական ուզում ես տուր:

Այս բոլորը պահանջում է քաղաքավարությունը մեր առօրյա կենցաղում:

Իսկ երբ մտնում ենք քաղաքական կյանքը, այնտեղ արդեն պատկերը փոխվում է:

Սոցիալիստական աշխարհում ընտրությունների ժամանակ թեկնածուն ատրճանակը ընտրողի կրծքին ուղղած ասում է. «ինձ ընտրիր, թե չէ կրակեցի»:

Կապիտալիստական երկրում ընտրելիները ժողովրդին սուտ ու փուտ խոստումներ են տալիս, պարբերաբար նրա ձեռքն են սեղմում, տրամվայի մեջ վեր են կենում, իրենց տեղը ժողովրդին են տալիս, խուլվաթ տեղ մի բաժակ օղի են առաջարկում, վերցնում ընտրողի երեխային գիրկն ու համբուրում, քթին զարնում ու «ջանիկ» ասում, վերջապես ոտքն են ընկնում, աղաչում, պաղատում, որ ձայն իրենց տան:

- Ինչո՞ւ այսպիսի դժվարություններով ընտրվել են ուզում թեկնածուները. ընտրվում են ժողովրդին օգուտ տալու համար, թե՞ իրենց:

Ես կարծում եմ` իրենց:

Որովհետեւ տեսնված չէ, որ անցորդը փողոցում նստած մուրացիկին խնդրի, աղաչի, որ իրենից մի ողորմություն ընդունի, ընդհակառակն, ինքն է պաղատում եւ ընդունելիս էլ անվերջանալի օրհնություններ է թափում անցորդի գլխին:

Եթե թեկնածուները ժողովրդի բարիքի համար են կամենում ընտրվել, ինչո՞ւ ուրեմն չեն սպասում, որ ընտրողները գան իրենց աղաչեն-պաղատեն:

Պարզ է, չէ՞: Նշանակում է թեկնածուները պարզապես ասում են ընտրողներին.- մի փոքր ծռվեք, նստեմ ձեր կռնակին, ուտեմ-խմեմ, ման գամ աշխարհում:

Ի՞նչ եմ ուզում սրանով ասել:

Սրանով ուզում եմ ասել, որ աշխարհում որեւէ տերեւ, որ շարժվում է, այդ անձնական շահի համար է լինում, չլիներ անձնական շահ` տերեւն հավետ անշարժացած կկախվեր ծառից, ինչպես Մարքսի դոգմաներն են կախված Լենինի շուրթերից:

***

Լսել էինք, որ կաթը առանց մերանի հաճախ ինքնիրեն կկտրվի մածուն կդառնա, բայց չէինք լսել, որ կառավարությունն էլ առանց ժողովրդի «ընտրած» պատգամավորների ինքնիրեն կարող է ... կազմվել:

***

Իսկական սերը երեւան է գալիս ամուսնության մեջ` վերանալու պես, իսկ քաղաքական կյանքում գաղտնի քվեարկության ժամանակ:

Մեր պետական քվեարկությունը թեեւ «գաղտնի» է կոչվում, բայց քաղաքացին ու պետությունը «պառկում» են ատլասյա վերմակի տակ...

Այդ պատճառով էլ «կանգնում» տեղի չի ունենում, եւ մերձեցումը դառնում է անպտուղ:

***

Հանրապետական երկրներում էն որ նախագահի թեկնածուն ընկնում է ընտրողի ոտքը, աղաչանք-պաղատանք է անում, սուտ ու փուտ խոստումներ է տալիս, ժողովրդի ոտքն է համբուրում, որ ընտրվի. էդ հո նրա համար չի, որ ուզում է ժողովրդի հոգսը իր շալակը վերցնել: Էդ նրա համար է, որ ինքն է ուզում ելնել ժողովրդի շալակը` իշխանություն ձեռք բերել, ուտել, խմել, արտասահմանում պտույտ գալ:

***

Մեզ մոտ կառավարությունը մեխ է ընտրի ժողովրդի ձեռով: Եվ երբ վերջինս տեսնի իր խփած մեխը ծուռ գնաց, անմիջապես ձեռքի աքցանով ետ հանի եւ նոր մեխ խփի: Սակայն մեզ մոտ կառավարությունը ինքն իր ձեռքով «մեխն» խփում է ժողովրդի գլխին ու ոչ մի աքցան չի տալիս նրա ձեռքը երբեւիցե այդ խփած «մեխը» հանելու համար:

***

Գաղափարը պիտի դավանեն միայն Հույն երանելիները: Գաղափարը զոհ է պահանջում, նա բարիքների ամբար չունի իր դավանողի առջեւ բաց անելու համար:

Այն դավանանքն է սուտ, որի համար մեռնում են...

***

Լինի հանրապետություն, լինի միապետություն, երբ յուրաքանչյուր ոք իրավունք չունի իր բախտը տնօրինել իր ուզածին պես` դա բռնապետություն է:

***

Չորս տարին լրացավ, ու այսօր դարձյալ պետական ընտրություններ են մեզ մոտ:

Մի ընտրություն, երբ ոչ մի իշխանավոր իր տեղից չի շարժվում: Աթոռից մի վայրկյանով բարձրանում ու էլի նույն աթոռին նստում:

Երբ այդ այդպես է, զարմանում եմ, ինչ կարիք կա անհանգստացնել մեր ղեկավարներին: Հազիվ են տեղերը տաքացրել, թող նստեն, էլի:

***

Մեզ մոտ մի ճաշարան կա, որ ամենայն օր ավելացած ճաշերը տաքացնում է ու հաջորդ օր դնում հաճախորդների առջեւ:

Մեր ընտրություններին եթե գեթ աչքով անցնի` էլի ես ընդհակառակ պիտի լինեի: Մեր ընտրությունները այդպես էլ չեն անում, հին կառավարությունը պաղ-պաղ մյուս օր նորից դնում են «ընտրողների» առջեւ...

***

Ժամանակի կերպով մեր կառավարության ընտրությունները համընկնում են տարվա այն ժամին, երբ էգ կատուները կատաղած ելած, բեղմնավորող որձեր են փնտրում:

Կատուները անտանելի մլավում են կտուրներում, ընտրողները` թերթերում եւ ժողովներում:

Մեկը ամուսին է փնտրում, մյուսը` իշխանություն:

Միակ տարբերությունը, որ գոյություն ունի այս երկու տեսակ ընտրողների մեջ, այդ այն է, որ կատուն բեղմնավորվելով երբեք մեռյալ ձագը նորից չի ծնում, իսկ կառավարական ընտրությունը միշտ մեռելածին է ծնում:

Ու չեմ հասկանում, որ եթե առաջուց նախատեսված է ծնվելիք «կատուն»` էլ ինչ կարիք կա համաժողովրդական մլավոցի:

***

Ձեզ մի բան ասեմ, ընտրովի կառավարությունները գլխացավանք բաներ են:

Ափսոս չի՞ թագավորությունը: Առանց «ռեֆերենդումի» գնացել է, նստել ու քեֆ մինչեւ աշխարհի ծայրը: Իսկ հանրապետությունը` չէ. տարին-ամիսը մեկ էլ տեսար կառավարությունն ընկավ ու երկրին ողբալի կենդանի վիճակին ենթարկվեց. ոչ կարող է մի այլ պետության հետ առեւտուր անել, ոչ պատերազմել: Պիտի նստի իր երկրում սպասի, որ գործունեության ամփոփի:

Միայն ես չեմ հասկանում մի բան:

Թագավորը իր իշխանությունը ստանում է Աստծուց եւ ժառանգաբար իշխում է ժողովրդին: Նոր անկախացած, նորաստեղծ պետությունը, որ չունի թագավորի «սերմ», ինչպե՞ս է թագավոր աճեցնում իր երկրում: Արդյո՞ք հարեւան թագավորությունից «ծիլ» է բերում ու պատվաստում իր մի «վայրենի» խաղողացու վրա...

Ինչպես ասացի` չեմ հասկանում:

***

Ի՞նչ տեսակ կառավարություններ են լինում աշխարհում:

Զանազան: Կա միապետություն: Այստեղ թագավորը վերցնում է մի կին եւ դառնալով իր ժողովրդին ասում է.

- Ժողովո՛ւրդ, ահա այս կնոջն առնում եւ պառկում եմ, թե ինչ տղա դուրս կգա` չգիտեմ: Ձեր բախտը: Կարող է շատ խելացի թագավոր լինել, կարող է կապելու գիժ ծնվել. դուք անխոս պարտավոր եք հպատակվել նրան մինչեւ նրա մահը:

Դրան հակառակ` կա հանրապետություն: Այնտեղ երկրի ամենախելացի մարդուն ընտրում են իրենց ղեկավար ընդամենը չորս տարով, այդ ժամանակամիջոցում եթե իրեն չարդարացրեց` նրա տեղը մի ուրիշին կընտրեն: Այնպես որ այդ ղեկավարի սրտում միշտ ահն է նստած:

Այն պետական ղեկավարները, որոնք ժողովրդի ազատ կամքով են ընտրվում, նման են այն ծառին, որ կուտից է աճել ու ժառանգել իր ցեղական ամբողջ առանձնահատկությունները:

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո, սովետական երկրում առաջ եկավ պետական բոլորովին նոր տեսակ:

Դրանք ոչ թե աճում էին սերմից, այլ պատվաստովի կառավարություններ էին: Մոսկվան կտրում էր այդ կառավարությունների գլուխները եւ իր կոմունիստական գործարանում պատրաստված գլուխներ էր պատվաստում` մեջը լիքը սոցիալիզմ: Պատահում էր, որ այդ գործարանային, ինդուստրիալ գլուխները իսկի տվյալ ազգությանն էլ չէին պատկանում:

Այս արհեստական գլուխները «նոր լիցք» ստանալու համար տարին մի քանի անգամ Մոսկվա պիտի բարձրանան, ինչպես Մովսեսը Սինա լեռ, կոմունիզմի աստծուց պատվիրաններ ստանալու համար:

Նման պարագաներում ժողովուրդը մնում է անգլուխ, եւ պետական ապարատը կանգ է առնում` չիմանալով որ կողմը շարժվել: Ու որպեսզի նման անպատեհությունից զերծ մնան այս պատվաստովի պետությունները, պետք է այնպիսի երկար վիզ ունենան, որ առանց տեղիցը շարժվելու իրենց գլուխները Մոսկվա պարզեն, առանց երկրից կտրվելու:

Կարեւոր այս գլուխներն են, ժողովուրդը ձեւական բան է եւ կարող է նույնիսկ գոյություն չունենալ: Եթե մարդու կարեւոր մասը ստամոքսն է` այդ ստամոքսը զետեղվում է գլուխների մեջ, որովհետեւ ժողովուրդը ոչինչ չունի ուտելու: Նրա ունեցած ստամոքսը մի սովետական ակումբ է, որ իր օրում հաճախորդի երես չի տեսել:

Մոսկվան մի խանութի չափ այսպիսի պետություններ ունի, որոնցից յուրաքանչյուրի համար երկուական սաղ գլուխ է պահում իր պահեստում, փչանալիս փոխնեփոխ գործածելու համար:

***

Յակոբ Պարոնյանը մի տեղ ասում է. «Ադրիանապոլսի քաղաքական ժողովն ընտրվեցավ տեղվույն քաղաքական ժողովեն»:

Այս ակնարկը եթե չափազանցություն է հիշյալ քաղաքական ժողովի հասցեին ուղղված, արդյո՞ք շատ պատշաճ պիտի գա, եթե Պարոնյանի այդ դիտողությունը վերցնենք մեր կառավարության ուղղեն: Որովհետեւ մեզ մոտ կառավարությունը ժողովրդին նեղություն չտալու համար մեն մենակ ինքն իրեն ընտրում է:

Ամենախեղճուկրակ բեռնակիրն անգամ իր մոտ եկող անցորդին կանչում է բեռը շալակը տալու, բայց մեր կառավարությունը ամենեւին չի կանչում իր ժողովրդին իշխանության բեռն իր կռնակը դնելու:

Եվ մենք դեռ հպարտանում ենք նման կառավարությամբ...

***

Կառավարությունը երկրի կեղեւն է, ժողովուրդը` միջուկը: Ինչպես ծառը:

Երբ երկիրը հանրապետական է, ամենից մի խավ պետությունն է հասնում, մի խավ` ժողովուրդը:

Իսկ եթե կառավարությունը բռնակալ է եւ հասնում է միայն ինքը ի հաշիվ իր ժողովրդի, առաջ է գալիս անջատում, եւ ճյուղերն այլեւս չեն ներդաշնակում իրար:

Այն ժամանակ, երբ կառավարությունը ճռճռում է` ժողովուրդը դառը հեծկլտում է ու արցունք թափում:

Ինչ արագությամբ կառավարությունը դեպի երջանկություն է սուրում, նույն արագությամբ ժողովուրդը դեպի թշվառություն է գլորվում:

Ու այս հակադիր ճանապարհներում դեմ դեմի գալով, անգամ առանց բարեւի անցնում են իրար կողքով անտես, անծանոթ, անգամ որպես թշնամի:

Տեսե՞լ եք կաթվածահար մարդու կերպարանքը, որ երբ կամենում է ծիծաղել` արցունք է թափում աչքերից, երբ կամենում է լաց լինել` ծիծաղ է փայլում երեսին:

Այդ կաթվածահարը մեր պետությունն է ահավասիկ:

***

Ուզում եմ մեծ տղայիս պսակել: Ասում եմ` անցյալ տարի ես գյուղում մի աղջիկ եմ տեսել, շատ հավանել, ուզում եմ բերել քեզ կնության, ինչ ես ասում, ա՛յ բալա:

- Ասում է, ա՜յ հայրիկ, ես ինչպե՞ս համաձայնություն տամ առանց աղջկան տեսնելու: Սա կյանքի խնդիր է, մեկ էլ տեսար չհավանեցի, ու իմ կյանքը տառապանք դառնա:

Ոչ մի տառապանք էլ չի դառնա,- ասում եմ,- հինում երբեք ամուսնացողը իր կնկա երեսը չի տեսել: Տղայի ծնողները ընտրել են` տղան ամուսնացել է ու սիրել: Ներկայիս դա գոյություն ունի մեր կառավարության սիստեմում. ժողովուրդը իր ղեկավարին ընտրում է առանց երեսը տեսնելու: Պետական դիպլոմատություն պահանջել է մինչեւ օրս: Երբեք ժողովրդի երեսը չտեսած ղեկավարները հավանում, կառավարություն են կազմում եւ կառավարում իրենց երեսը չտեսած ժողովրդին` եւ շատ էլ սիրում են իրար: Ինչ տառապանքի մասին է խոսքը: Թերթերում չե՞ս կարդում, որ մեր ժողովուրդն ամենաերջանիկն է աշխարհում:

- Էհե՜,- ասում է որդիս,- եթե մեր ժողովրդի պես պիտի երջանիկ լինեմ` չուզեցի քո ընտրած աղջիկը:

- Ոչ, ես մինչեւ աղջկան չտեսնեմ, չհավանեմ, չեմ առնի:

Ես սկսում եմ կատակել հետը:

- Ա՛յ տղա, նշանակում է դու կողմնակից ես ընտրական բուրժուական սիստեմին: Այնտեղ, արտասահմանում, ընտրողներն ու ընտրվողները իրար ուզում են ճանաչել նրա համար, որովհետեւ փոխադարձ վստահություն գոյություն չունի նրանց միջեւ. վեր կենամ մենք էլ կասկածենք մեր ղեկավարներին: Տարիներ առաջ, ընդունելով մեր կառավարությունը, երդվել ենք մի բարձի ծերանալ հետը, եւ եթե վերջինս կուրանա, կաղանա` «տեր» լինենք: Հիմա` կառավարությունը կուրացել է, չի տեսնում, որ իր ընտրած ճանապարհը դեպի կործանում է տանում ժողովրդին եւ կաղացել է` ոչ մի ուղիղ քայլ չանելով: Ինչ ես ասում հիմա, վեր կենանք խաչով, ավետարանով մեր տված երդումը դրժե՞նք: Ես այդ բանը չեմ անի: Նա իմ վստահած կառավարությունն է եւ ինձ համար բոլորովին հետաքրքիր չէ, թե ո՞վ է նստած այնտեղ: Մինչեւ անգամ չեմ հետաքրքրվում, թե մարդ կա՞ այնտեղ, թե՞ դատարկ է: Ե՛, կառավարություն է, կարող է մի ամսով կամ մի տարով արձակուրդ գնացած լինի Հնդկաստան, կամ` իսկի արձակուրդ էլ չի գնացել, հենց ուղղակի մեռել է. պիտի վեր կենամ նոր կառավարությո՞ւն ընտրեմ: Երբեք, իմ վստահած կառավարության դատարկ տեղը ես ուրիշ լիքը տեղի հետ չեմ փոխի: Ճշմարիտ է, եկեղեցին մարդկանց պսակելիս պատվիրում է կաղ ու կույր ամուսնուն տեր կանգնել հետագայում ու չի ասել նաեւ, որ տեր պիտի կանգնի իր մեռած ամուսնուն, բայց այն ժամանակները մեռած մարդը այլեւս դեր չէր խաղում աշխարհում: Իսկ այժմ այլ է հիմա:

Տե՛ս, կոմունիզմին, որ մեռած գաղափար է` ինչպե՞ս պաշտում է ողջ աշխարհը...

■

Հավերժական երկխոսություն երաժշտության հետ

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՄԱՐԳՍՅԱՆ

Երևի այսպիսի բառերով կարելի է բնորոշել մեր ժամանակի նշանավոր դիրիժոր, Հայաստանի ժողովրդական արտիստ, Ֆրանսիայի Արվեստի և գրականության շքանշանի ասպետ Օհան Դուրյանի կյանքը՝ նրան նվիրված ֆիլմը դիտելուց հետո: Երաժշտության հետ երկխոսությունը միայն համերգային և օպերային հագեցած գործունեությունը, մեծական հյուրախաղերը, փորձերը, ձայնագրությունների վրա և ռադիոյի ու հեռուստատեսության ֆոնդերի համար կատարվող երաժշտության ձայնագրությունները չեն: Երաժշտության հետ հավերժական երկխոսության մեջ արտացոլված է Օհան Դուրյանի անհատականության բնույթը, անձ, որը ձայնային տարածում տեսնում է մարդու հոգևոր և հուզական աշխարհի մարմնավորումը, իսկ դիրիժորի մասնագիտության մեջ՝ այդ աշխարհը փոխանցելու հնարավորությունը: Ահա թե ինչու հայ դիրիժորին նվիրված ֆիլմը կոչվում է «Խորը զգացմունքների մասնագիտություն: Օհան Դուրյան»:

* * *

Ֆիլմի պրեմիերան օրերս կայացավ Երևանի «Մոսկվա» կինոթատրոնում, հավաքելով Դուրյանի տաղանդի երկրպագուների մեծ լսարան: Դահլիճում ներկա էր նաև ինքը՝ մաեստրոն՝ ծանր հիվանդությունից հետո դեռևս թույլ, բայց եռանդուն, ինչպես նաև Մոսկվայից հյուր եկած կոմպոզիտոր և դաշնակահար Ասա Նաժինը, որը գլխավորում է Կատարողական արվեստների կենտրոնը: Հենց այդ կենտրոնի ստուդիան 2007-ին Օհան Դուրյանի 85-ամյակի առթիվ թողարկեց ֆիլմը (բեմադրիչ՝ Ալեքսեյ Կիսելյով, սցենարի հեղինակ՝ Վալերի Տուգոլուկով): Ֆիլմի նախագիծն իրականացվեց Հայաստանի կառավարության (վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանի) և անձամբ Ասա Նաժինի աջակցության շնորհիվ: Վերջինս Օ. Դուրյանին 2001-2005 թթ. հրավիրել էր լինելու կենտրոնի բազայի վրա ստեղծված Սիմֆոնիկ նվագախմբի գլխավոր դիրիժորը:

Ֆիլմի գաղափարը «հուշվեց» Դուրյանի հենց մոսկովյան գործունեությամբ, որը լայն արձագանք էր գտել Ռուսաստանի հասարակայնության մեջ: Հեշտ է, որ աշխարհի և առաջին հերթին Արևմտյան Եվրոպայի բազմաթիվ նվագախմբեր նվաճած Դուրյանը կյանքի մայրամուտին իր տաղանդի ջերմ երկրպագուների գտավ նոր Ռուսաստանի մայրաքաղաքում, որը 21-րդ դարում դարձել է միջազգային մշակութային կենտրոններից մեկը: Բայց Դուրյանի արվեստը չկորավ եռուն արդիականության մեջ, հանգի կրում էր անկրկնելի անհատականության կնիքը, չկվաց հնացած, հանի որ ձեռի ու բովանդակության, ֆիզիկական ու հոգևոր ծախսերի դասական հավասարակշռության չափանմուշ է, նոսայական ոճիսի և կատարողական երևակայության միահյուսվածք:

Մոսկվայում Դուրյանի արվեստը (ի դեպ, Դուրյանն առաջին անգամ ԽՍՀՄ եկավ 1957-ին որպես երիտասարդության և ուսանողների մոսկովյան միջազգային փառատոնի պատվիրակ և ելույթ ունեցավ Միությունների տան Սյունազարդ դահլիճում) դարձավ նաև այն բանի շնորհիվ, որ իրենից ներկայացնում էր անցած ժամանակաշրջանի կենդանի փաստաթուղթ, վարպետության բաց դասընթաց այն բոլոր կատարողների համար, որոնք փնտրում էին երաժշտության «փիլիսոփայական քարը»՝ կոմպոզիտորական մտահղացման վերաստեղծումը:

Ինքը՝ Դուրյանը դիրիժորական աշխատանքի իմաստը բնորոշում է որպես «կոմպոզիտորի հոգու բացահայտում»: Դրա հետ մեկտեղ այդ աշխատանքի գեղարվեստական արդյունքը վկայում է, որ Դուրյանը բացահայտում է ոչ միայն կատարվող կոմպոզիտորի հոգին, այլև սեփականը՝ «հրաբխայինը»: Պատահական չէ, որ Նիցցա քաղաքի կոնսերվատորիայի ռեկտոր Անդրե Պերեռը 1979-ին Դուրյանի համերգից հետո գրեց նրա «դիվական ուժի» և այն մասին, որ դիրիժորը «երաժիշտներին ոգեշնչում է իր կախարդանքով», որ նա «նվագախումբն իր հետևից է տանում իր հոգուց բխող եռանդի հոսքով»:

Դրան անհրաժեշտ է ավելացնել մի կարևոր բան՝ Դուրյանի արվեստի ներգործության համամարդկային սկզբունքը: Երևանում ծնված այդ հայն ասես իր մեջ ներառած լինի տարբեր ժողովուրդների ծագումը, ավանդույթների ու սովորույթների խորքային մասը, որտեղից նրանց վերադարձի միասնական մարդկային էության տեսքով: Ահա թե ինչու ազգայինի (երբեմն էլ ազգային երաժշտական ոճերի) պատնեշները հաղթելով՝ կյանքի դրամայից ծնված Դուրյանի արվեստը դառնում է համամարդկային, միջազգային, ուստի և միշտ արդիական:

«Խորը զգացմունքների մասնագիտություն» ֆիլմի գլխավոր արժանիքը Օհան Դուրյանի անձի ընդգրկման և նրա դիրիժորական վարպետության համաշխարհային ճանաչման փոխանցումն է: Իր բարոյագիտական համոզմունքներում անսասան անհաշտ և գեղագիտական իդեալի բարձունքները նվաճող երաժշտի օրգանական երկմիասնությունը հակել է ստիպում գլուխները արտերկրում որպես Օհան Դուրյան Նարեկ հայտնի անվան առջև:

Ֆիլմը բաժանված է վեց գլուխների, որոնց սյուժեում օգտագործված է Ռուզան Սահակյանի «Խոսող ձեռքեր» (Երևան, 1999) կենսագրական գրքի նյութը: Դուրյանի արտասովոր արտիստական ձիրի և մարդկային վսեմ հատկանիշների մասին խոսում են Վալերի Գերգիևը, Մարկ Գորենշտեյնը, Բորիս Տեւլինը, Սերգեյ Դորենսկին, Նաժի Միկոյանը, Արմեն Տիգրանյանը, Ասա Նաժինը, Արմեն Սմբատյանը, Տիգրան Մանսուրյանը, Վահան Վարդապետյանը (բժիշկ և ընտանիքի բարեկամ) և շատ ուրիշ հեղինակներ: Արտասահմանցի երաժիշտների մեջ՝ դաշնակահար Ջեսսի Դեվիսը (ԱՄՆ), դոկտոր-պրոֆեսոր Վերներ Վոլֆը, Լայպցիգի «Գեւանդհաուզ» նվագախմբի արտիստներ Կառլ-Հայնց Պասինը, Օտտո-Գեորգ Մոդերովը, Վերներ Զեյսմանը (1962-1969 թթ. Դուրյանը «Գեւանդհաուզի» և Լայպցիգի օպերայի հրավիրյալ գլխավոր դիրիժորն էր: 2007-ին Լայպցիգում բացվեց նրան նվիրված ցուցասրահ: Նրա անունով է կոչվում «Գեւանդհաուզի» փոքրասրահը):

Մոցարտի (նրա «Ռեկվիեմը» հնչում է ինչպես մոսկվացի, այնպես էլ հայ երաժիշտների կատարմամբ), Բեթհովենի, Բրամսի, Բեռլիոզի, Բրուկների (Եվրոպայում Դուրյանին համարել են խոշորագույն «բրուկներյան» դիրիժոր), Դվորժակի, Ռավելի ստեղծագործություններից և սեփական «Կոմիտասականից» (այդ շարքի հիմքը Կոմիտասի երգերն են) հագեցված և դինամիկորեն զարգացող պատմողական շարք կազմող մաեստրոյի տեսագրությունները (ցավոք, չեն ցուցադրվում օպերային տեսագրությունները, չէ որ երաժշտական թատրոնում Դուրյանի ներդրումը սիմֆոնիկից պակաս չէ) դառնում են Դուրյանի հզոր տաղանդի փայլուն հաստատումը:

Ֆիլմում առանձնահատուկ կարևորություն են ստանում երաժշտության վերաբերյալ հենց Դուրյանի խոսքերը, ավելի ճիշտ՝ նրա առույթները երաժշտակատարողական արվեստի և մասնավորապես դիրիժորի արվեստի մասին: Այդ մասնագիտության բազմաթիվ խոշորագույն ներկայացուցիչների պես Դուրյանը գլխավոր պայմանները է համարում կոմպոզիտորական պարտիտուրի կատարյալ իմացությունը, համերգի ժամանակ դիրիժորի ինքնանվիրման բարձր աստիճանը և անձնվեր ծառայությունն արվեստին:

Վեց տասնամյակի ընթացքում իր ամբողջ արտիստական գործունեությամբ Օհան Դուրյանն ապացուցել է այդ ծառայությունը՝ դրանում տեսնելով իր կյանքի առաքելությունը, իր երկրային առանելությունը, երաժշտության ճանաչողությունը մարդկանց նվիրելու սեփական պարտքը: ■

ՖՈՏՈԼՈՒՐ

ԹՈՒՐՔԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԵՋ

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐ

Սխալ է այն կարծիքը, որ յուրաքանչյուր նոր ծնունդ արդյունք է սիրո, վասնզի Երևանի մեջ օրական տասնյակ մը միություններ կծնին, որ ոչ թե սիրո, այլ ատելության պտուղներ են: Այսպես, օրինակ, դեմի Ռուսչական միությունն ունեցած ատելությունը ծնավ Գրասիրաց միություն, դեմի առաջին Գրասիրացին եղած հակակրանքը ծնավ երկրորդ Գրասիրաց մը: Ու տղամարդիկ ունեցած ատելությունը ծնավ Կանանց միություն, ու Կանանց միությունը երկնելով, իր հերթին ծնավ երկրորդ Կանանց միություն մը: Արևմտահայերին հանդեպ զգացած ատելությունը ծնավ Ալաշկերտցիական միություն, ասիկա ալ նույն ամսին արբունքի գալով, ծնավ Տարոն-Տուրուբերան ընկերությունը: Դեռ այս ընկերությունն ունեցած չկանությունը ծնավ Պաշտոնեից միությունը: Այնուհետև կազմվեցավ Միություն մը արհեստավորաց համար, Միություն մը մանր առևտրականաց գործությունն ապահովող և այլն: Ու երբ աս եռանդով շառունակվելու ըլլա, պետք չկա կասկածելու, որ պիտի կազմվի միություն մը, որ ռսամավորը սիրե լոկ, միություն մը, որ ափսոսի ռսամավորեն ու արձակեն հավասարաչափի, միություն մը, որ ածականը նախադաս գործածե, միություն մը, որ հեռանալու, միություն մը, որ իր նիստերը շաբաթ օրերը գումարելու համար տեսնե, միություն մը, որ երբ երկուշաբթի չըլլա, խոպա հրաժարյալ սեղե ինկեղինը:

Սա ընկերություններն ու միություններն այնքան մոտիկ կապերին, կողք-կողքի, որ երբ միություններեն մեկը հրապարակին տուփը բանալու ըլլա, հանուր փոնգտողը պիտի բռնե բոլոր Երևանի միություններ: երբ կարմահատակ մեկը սավթարելով գեշին փովելու ըլլա, աս ընկերություններեն երեքին կրնա տակը ճնշել: Ու երբ բարկացած ես և կնկան հանի մը խոսք ուղղելու համար մեծկակ խալերով տուն կանցնիս, գիտցիր, որ յուրաքանչյուր խալին՝ հինգ միության գրասենյակին դուռնեն կանցնիս... Հոս, պետք է փնտրել այն բանին պատճառը, թե ինչո՞ւ կըլլա, որ տասներեք հազարանոց ժողովրդի մեջ տասնյոթ ընկերության ներկայացուցիչներ կրնան գտնվիլ միաժամանակ:

«Հայաստանն ուներ 100 հազար խոսակցի կիլոմեր տարածություն և 200 հազար ընկերություն... բնակիչ, - պիտի գրե մեր մասին ապագա պատմիչը անշուշտ և պիտի հավելու,- հայերը զարմանալի բազմածին ազգ մը եղած են, ուսկան միջին թվով ծնած են մեկ մանուկ, երկու միություն»:

Կարծիքներ կային, որպես թե սա միությունները կազմված են նպաստի շուրջը և նպաստը դադրելով ընկերությունները ալ պիտի լուծվին, սակայն այս հիպոթեզը չարդարացավ անով, որ մինչ պետական նպաստը 50 տոկոսով կրճատվեց, ընկերությունները 10 տոկոսով կավելանան դեռևս:

Ժողովներն են այս ընկերությանց գործունեության միակ ապարեզը և «ձայնն» է միակ գործիքը: ■

ՆԱՄԱԿ «ԱԶԳ» ԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ

Հարգելի՛ խմբագրություն, Ձեր թերթում հրապարակված «Գրականության ինստիտուտի համախոսականի հետերով» հոդվածում (26 հունիսի 2008) առանց հեղինակի գիտության կատարվել է որոշակի կրճատում, ինչի կապակցությամբ տեղին և անհրաժեշտ եմ համարում արտահայտել մի քանի նկատառումներ:

1920-30-ական թվականների պատմական իրողությունների և դեմքերի խեղաթյուրման փաստի ծագումնաբանական արմատներն ու զարգացումը ներկայացնելու համար հոդվածում նպատակահարմար էր գտնվել հուսալ ուղվածքել երեւույթի ժառանգորդական շղթան: Սակայն տպագրության ժամանակ միանգամայն չնախատեսված հանգամանքներում Ն. Զարյան, Հ. Քոչար-Ա. Սահինյան, Ս. Կապուտիկյան-Ա. Եղիազարյան շղթայից հանվել է Ա. Եղիազարյանի անունը:

ՌՈՒԶԱՆ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Անձնական վիրավորանքներ հասցնելու պատճառով «Ազգը» նպատակահարմար չի գտել նամակի ամբողջական հրապարակումը, ինչպես հեղինակի նախորդ հոդվածում հարկավել էինք սույն նամակի վերջին արտահայտությունը:

Անկարան Հաագայի միջազգային դատարան դիմելու հաշվարկներ է անում

Դրա հիմքում Հայաստանին և հայկական սփյուռքին Ցեղասպանության հարցում անկյուն խցկելու նկրտումներն են

«Ազգը» փետրվարի 2-ի համարում, «Թուրքիան պատրաստվում է դիմել Հաագայի միջազգային դատարան, ապացուցելու համար Ցեղասպանության հայկական պնդումների անհեթեթությունը» վերնագրով, նշել էր հունվարի 29-31-ը Փարիզ գործուղված Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովի եվրոմիության հետ ներդաշնակության հանձնաժողովի պատվիրակության մասին, որը առաջարկով դիմել էր Ֆրանսիայի ազգային ժողովին և Սենատին: Ըստ առաջարկի, Ֆրանսիան Թուրքիայի հետ համատեղ պետք է դիմեր Հաագայի միջազգային քրեական դատարան՝ ճշտելու համար, թե 2001-ի փետրվարի 29-ին ընդունված Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող ֆրանսիական օրինագիծը համապատասխանո՞ւմ է ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի պահանջներին:

Փետրվարի 4-ին «Զուրիեթ» թերթը «Ահա Թուրքիայի ծրագիրը Հաագայում» վերնագրով հաստատում է թուրքական վերոհիշյալ պատրաստակամության մանրամասները և միաժամանակ անդրադառնում նաև Անկարայի դրա հետ կապված հաշվարկներին, ինչպես նաև ակնկալիքներին: Կարևոր է խաղաղական նախաձեռնության բնույթ կրող այս պատրաստակամությամբ պատճառաբանությունը:

«Զուրիեթի» վկայությամբ, 2006-ի վերջերին, Անկարայում գումարվել է «Ցեղասպանության անհիմն պնդումների դեմ պայքարի համակարգման խորհուրդ» նիստ, որը արտգործնախարարի կարգավիճակով գլխավորել է Աբդուլլահ Գյուլը: Նիստում մասնակիցները հանգել են եզրակացության, թե գրքույկների հրատարակումը, գիտաժողովների կազմակերպումը կամ օտարերկրյա թերթերում հայտարարության կարգով հոդվածների հրապարակումը Հայոց ցեղասպանության հարցում արդյունք չեն տալիս, ուստի ճիշտ կլինի Թուրքիայի արդարացիության հաստատումը միջազգային որևէ դատարանի որոշումով:

Այս եզրակացության հիման վրա շրջանառության մեջ են դրվել Հաագայի միջազգային քրեական դատարան կամ Հաագայի միջազգային մշտական իրավարար դատարան դիմելու տարբերակները: Անկարան, ելակետ ընդունելով այն, որ Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մասին Ֆրանսիայի 2001-ի փետրվարի 29-ին ընդունած որոշումը իրավական որևէ հիմք չունի և նման որոշում ընդունելու համար անհրաժեշտ է միջազգային որևէ դատարանի համապատասխան վճիռը, հանգել է այս տարբերակների նպատակահարմարության մեջ:

Ըստ երևույթին, Անկարայում նախապատվությունը տալիս են երկրորդ տարբերակին, որ «Զուրիեթը» դրա առնչությամբ գրում է. «Այսպես կոչված Ցեղասպանության պնդումների առնչությամբ Թուրքիան շահագրգիռ կողմերին առաջարկելու է դիմել Հաագայի միջազգային իրավարար դատարան: Նա Հայաստանի հետ ընտրելու է երեքական իրավարարների, որոնք էլ առաջադրելու են անկախ և անկողմնակալ նախագահի: Այնուհետև ի մի են բերվելու Թուրքիայի, օտարերկրյա միսիոներների, պատերազմի պատմաբանների, ինչպես նաև Բոստոնում դաշնակցական կուսակցության արխիվների բոլոր վավերագրերը, որպեսզի մասնագիտական հանձնաժողովը կարծիք տա, թե դրանք որքանո՞վ են արտացոլում իրականությունը: Այնուհետև նախատեսվում են ինչպես ազգագրական կամ փոխհատուցումների, այնպես էլ համաձայնագրերի տարածման վերաբերյալ ուսումնասիրություններ: Այս աշխատանքների ավարտին, երբ հավաքված կլինեն բոլոր տվյալները, դատարանը կլսի կողմերին»:

Հարց է ծագում. եթե Հայաստանը մերժի Հաագայի դատարան դիմելու թուրքական առաջարկը, ինչը միանգամայն տրամաբանական է Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացի ծավալման ներկա փուլում, ինչպիսի՞ քայլեր է ձեռնարկելու Անկարան: Ըստ երևույթին, Անկարայի խնդիրը ոչ այնքան քայլերի ձեռնարկումն է, որքան Ցեղասպանության հարցի առնչությամբ միջազգային դատարան դիմելու առաջարկի պայմանավորումը հենց Երևանի մերժման հաշվարկով:

Այսպես, թուրք պետական գործիչը «Զուրիեթին» չէր հայտարարի. «Հայերը չունեն Ցեղասպանության փաստն ապացուցող ոչ մի փաստաթուղթ: Մինչդեռ Թուրքիայի ձեռքի տակ կան հազար փաստեր, որոնք անվիճելիորեն ապացուցում են, որ հայերի տեղահանությունը բխում էր ինքնապաշտպանության մտահոգությունից: Հետևաբար հայերը հազիվ թե համաձայնեն Հաագայի միջազգային իրավարար դատարան դիմելու մտքի հետ: Սակայն դիմելու պատրաստակամությամբ Թուրքիայի որևէ քայլ անկյուն կխցկի և Հայաստանին, և սփյուռքի հայերին»:

Անկարան ինչո՞ւ է ձգտում, որ Երևանը մերժի դատարան դիմելու առաջարկը, որովհետև Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործընթացի անդառնալիությունը նրան հասցրել է հուսահատության: Նա միաժամանակ գիտի, որ կատարյալ սպառվել են ժխտողականության դիրքերը: Այդ իսկ պատճառով էլ նման նախաձեռնություններով ճանաչման գործընթացը թեկուզ ժամանակավորապես կասեցնելու փորձեր է անում, որքան էլ դա լինի ոչ թե հարցի լուծում, այլ լուծումը միաժամանակ հետաձգելու հուսահատ միջոց:

ՀԱԿՈԲ ՉԱՔՐՅԱՆ

[illegible]

Ս. Լավրով. «ԱՄՆ-ը փորձում է շրջապատել Ռուսաստանը»

Հակահրթիռային պաշտպանության համակարգ (ՀՊՀ) տեղաբաշխելու ԱՄՆ-ի ծրագրերը միտված են Ռուսաստանի շրջապատմանը: Լեհական ԶԼՄ-ներին տված հարցազրույցում այս կարծիքն է հայտնել ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովը: Նրա խոսքերով, ՀՊՀ տարրերն արդեն կառուցված են կամ կառուցվելու են Ալյասկայում, Կալիֆոռնիայում, Հյուսիսարևելյան Ասիայում:

«ՀՊՀ տարրերը կառուցվում են ՌԴ սահմանների շուրջը, և մոտ ժամանակներս մենք թերևս լսենք տարբեր շրջաններում, ներառյալ Եվրոպայում հարյուրավոր, գուցեև հազարավոր կալանիչ հրթիռների տեղաբաշխման մասին», հայտարարել է Լավրովը, որի խոսքերը մեջբերում է Ասոշիեյթեդ պրես գործակալությունը:

Լեհաստանում ՀՊՀ տարրերի տեղաբաշխման շուրջը Վարշավան և Վաշինգտոնը սկզբունքային համաձայնության հասան փետրվարի 1-ին: Նաև նախատեսվում է ռադիոտեղորոշիչ կայան կառուցել Չեխիայում: Ամերիկյան կողմը հավաստիացնում է, թե Լեհաստանում տեղաբաշխվելիք կալանիչ հրթիռներն անհրաժեշտ են Եվրոպան իրանական և կորեական հրթիռներից պաշտպանելու համար:

Թեև Մոսկվան դեմ է այդ ծրագրերին, բայց, Լավրովի խոսքերով, Լեհաստանի և մյուս երկրների վրա ճնշումներ չի գործադրի: Ռուսաստանը միայն ուզում է «լսելի դարձնել» իր տեսակետը և մտահոգությունները:

Միթ Ռոմնին դուրս եկավ մրցավազքից

Ինչպես գրել էինք երեկ, ԱՄՆ նախագահության հանրապետական թեկնածու Միթ Ռոմնին պաշտոնապես հայտարարել է, որ դուրս է գալիս մրցավազքից: CNN հեռուստաընկերությունը նշում է, որ Հանրապետական կուսակցության կանոնների համաձայն, մինչև երեկ Ռոմնիին պաշտպանած 270 պատվիրակների ձայները կբաշխվեն մյուս թեկնածուների միջև:

Ըստ էության, գլխավոր թեկնածուն սենատոր Ջոն Մակքեյնն է, որը թերևս դառնա հանրապետականների միասնական թեկնածուն: Նա արդեն իսկ վայելում է 575 պատվիրակների պաշտպանությունը:

Ռոմնին իր որոշումը հրապարակեց երեկ Վաշինգտոնում կայացած պահպանողական կոնֆերանսում: Նրա խոսքերով, իր նախընտրական պայքարի շարունակման դեպքում կշահեին միայն նախագահության դեմոկրատ թեկնածուներ Օբաման և Քլինթոնը:

Քենթրբերիի արքեպիսկոպոսն առաջարկում է շարիաթը կիրառել դատարանում

Մեծ Բրիտանիայում բուռն հակազդեցություն է առաջացրել Քենթրբերիի արքեպիսկոպոսի առաջարկությունը, ըստ որի շարիաթը կարելի է ներմուծել երկրի դատական համակարգում: Քրիստոնյա առաջնորդի անսպասելի ծրագրի մասին տեղեկացնում է BBC-ն:

Ըստ արքեպիսկոպոսի, խոսքն առաջին հերթին ֆինանսական և ամուսնալուծության գործերի մասին է: Նրա կարծիքով, շարիաթի ներդրման դեպքում երկրի մահմեդականների կյանքը զգալիորեն կդյուրանար. նրանք այլևս ստիպված չեն լինի ընտրություն կատարել բնակության երկրի օրենքների և իրենց հավատքի պահանջների միջև:

Մինչ Մեծ Բրիտանիայի իսլամական համայնքը ջերմորեն հավանություն է տալիս արքեպիսկոպոսի առաջարկությանը, կառավարությունն այն որակում է «միանգամայն անընդունելի»:

Ֆրանսիայում 7 բժիշկներ դատվում են աճի հորմոնի պատճառած 115 զոհերի գործով

Փետրվարի 6-ից Ֆրանսիայում անցկացվում է 7 բժիշկների ու գիտնականների դատավարություն: Նրանք մեղադրվում են 1983-85 թթ. 800 երեխաների ու դեռահասների վարակված աճի հորմոնով «բուժելու» մեջ: Այդ «բուժման» հետևանքով 115 դեռահասներ արդեն մահացել են:

Ամբաստանյալները մեղադրվում են «լուրջ խաբեության», ինչպես նաև ակամա սպանությունների մեջ: «Ֆիգարո» թերթը նշում է, որ վերջին մեղադրանքը ենթադրում է ծանր պատիժներ՝ 5 տարվա բանտարկություն և 75 հազար եվրո տուգանք:

1960-ականներին հիպոֆիզից կորզված աճի հորմոնը գաճաճ երեխաների հասակը մի քանի սանտիմետրով բարձրացնելու հույս էր ներշնչում: 1973-ին Փարիզում հիմնվեց «Ֆրանս հիպոֆիզ» ՍՊԸ-ն, որի նպատակն էր (Պաստյորի ինստիտուտի հետ) կենտրոնացնել նոր դեղամիջոցի արտադրությունն ու տարածումը: Ըստ ֆրանսիական այդ կազմակերպությունը 1988-ին հանգուցյալների հիպոֆիզներից կորզվող նյութը փոխարինեց սինթետիկ հորմոնով:

Սկանդալը պայթեց 1991-ի դեկտեմբերին, երբ 1983-ից աճի հորմոնով բուժված մի երեխա մահացավ Կրոյցֆելդ-Յակոբի հիվանդությունից: Երեխայի ծնողները դատի տվեցին բժիշկներին: Մարդու ուղեղը քայքայող և դաժան հոգեվարք առաջացնող այդ հիվանդությունը հայտնաբերվել էր 20-րդ դարի սկզբից և երկար ժամանակ վերագրվում էր ինչ-որ «դանդաղաշարժ վիրուսի»: Բայց 1982-ին պարզվեց, որ հարուցիչը ինչ-որ պրիոն է՝ ծռված սպիտակուց:

Ընդ որում, այդ պրիոնը հատկապես ուժեղ է ազդում մասամբ օրգանիզմի վրա:

«Ֆիգարոյի» տվյալներով, բժիշկների գործը դեռ նոր-նոր է սկսվում: Զոհերի թիվը շարունակում է աճել. ամեն տարի մոտ մեկ տասնյակ մարդ է մահանում:

1992-ին սոցիալական ոլորտում անցկացված տեսչական ստուգումները լուրջ թերացումներ բացահայտեցին «Ֆրանս հիպոֆիզի» աշխատանքում: 1984-85 թթ. ԱՄՆ-ում և Մեծ Բրիտանիայում մահացության համանման դեպքերի արձանագրումից հետո աճի հորմոնի կիրառումը արգելվել էր, մինչդեռ Ֆրանսիայում շարունակվում էր օգտագործվել:

1980-ին պրիոնը դեռ չէր հայտնաբերվել, բայց պրոֆեսոր Լյուկ Մոնտանյեն (Պաստյորի ինստիտուտ) ուղղակիորեն զգուշացրել էր, որ ռադիոակտիվ հիպոֆիզների օգտագործման ձևը կարող է Կրոյցֆելդ-Յակոբի հիվանդության փոխանցման պատճառ դառնալ: Բայց «Ֆրանս հիպոֆիզի» բժիշկներն անտեսել էին զգուշացումը:

ԱՄՆ-ում ձերբակալվել են Գամբինո մաֆիական տոհմի 54 անդամներ

ՀԴԲ-ի և Իտալիայի ոստիկանության համատեղ ջանքերով երեկ ԱՄՆ-ում ձերբակալվել են Գամբինո մաֆիական տոհմի 54 ներկայացուցիչներ: Ֆրանսպրեսի տվյալների համաձայն, ձերբակալվածների մեջ են գերդաստանի երկրորդ դեմք Դոմինիկո Ցեֆալուն և խորհրդական Ջոզեֆ Կորոզոն: Երկուսին էլ ներկայացված են սպանությունների, բռնաշորթության, փողերի լվացման և խարդախության մեղադրանքներ:

Ոստիկանությանը, սակայն, չի հաջողվել ձերբակալել գերդաստանի ղեկավար Ջոն Դ'Ամիկոյին, քանի որ նա այժմ արձակուրդում է:

20 ուրիշ մաֆիոզներ ձերբակալվել են Սիցիլիայի Պալերմո քաղաքում: Ըստ Ֆրանսպրեսի, Պալերմոյի և Նյու Յորքի դատախազները 90 ձերբակալության կարգադրություններ են արել:

«Նյու Յորք փոստ» թերթը հաղորդում է, որ ձերբակալություններն իրականացվել են երեսուն տարուց ավելի շարունակված դատաքննության շնորհիվ: Թերթի աղբյուրներից մեկի կարծիքով, «Գամբինո գերդաստանի ամբողջ կառույցը ոչնչացված է»: Սա վերջին տարիների խոշորագույն շրջադարձն էր:

Ֆրանսիան ընդունեց ԵՄ նոր սահմանադրությունը՝ Լիսաբոնի պայմանագիրը

2007-ի դեկտեմբերին Լիսաբոնում ընդունված ԵՄ սահմանադրության պարզեցված նախագիծը, որն առավել հայտնի է Լիսաբոնի պայմանագիր անունով, հինգշաբթի օրը հավանության է արժանացել Ֆրանսիայի Ազգային ժողովում, ապա՝ նաև Սենատում: Ֆրանսպրեսն այս կապակցությամբ ընդգծում է, որ փաստաթղթի ընդունման շնորհիվ հաղթահարվեց 2005-ին Ֆրանսիայում և Հոլանդիայում ԵՄ սահմանադրության սկզբնական նախագծի մերժումից հետո ստեղծված ճգնաժամը:

Ֆրանսիայի ԱԺ-ում նոր փաստաթուղթն ընդունվել է 336 կողմ, 52 դեմ, Սենատում՝ 265 կողմ, 42 դեմ ձայներով:

Մնում է, որ սահմանադրական պայմանագիրը ստորագրի նախագահ Նիկոլա Սարկոզին, որն այդ փաստաթղթի ջատագովներից է և անձամբ մասնակցել է դրա մշակմանը:

Այսպիսով, Ֆրանսիան կդառնա Լիսաբոնի պայմանագիրն ընդունած ԵՄ առաջին պետությունը: Նախատեսվում է ԵՄ բոլոր 27 երկրների հաստատումից հետո փաստաթուղթն ուժի մեջ մտցնել 2009-ին:

ԵՄ նոր՝ պարզեցված սահմանադրությունը նվազեցնում է առանձին պետությունների վետոյի իրավունքը, իսկ կիսամյակը մեկ ԵՄ-ում նախագահող երկրները փոխելու ներկայիս կարգը փոխարինում է 2,5 տարով ընտրվող ԵՄ նախագահի և ԵՄ արտաքին գործերի գծով ներկայացուցչի պաշտոններով:

Գերմանիան նախատեսում է Լիսաբոնի պայմանագիրը հաստատել մինչև հունիս, իսկ Շվեդիան, Իսպանիան, Հոլանդիան և մյուս երկրները դա կանեն ավելի ուշ: Միայն Իռլանդիայում փաստաթուղթը կդրվի համաժողովրդական քվեարկության: Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Գորդոն Բրաունը դեմ է հանրաքվեին, գտնելով, որ դա կարող է փորձաքար դառնալ փաստաթղթի ընդունման ճանապարհին:

Մշակույթ

«Հուշարձան»

«Ինչպիսի գնահատականներ էլ, որ տվել են Վլադիմիր Վիսոցկուն, ինչպես էլ բնութագրվել է նրա դերասանական տաղանդը թատրոնում և կինոյում, ինչպես էլ որակվել է նա որպես երգիչ և կատարող, միշտ էլ ինչ-որ բան անկատար է մնացել, քանի դեռ չի ընթերցվել Վիսոցկի բանաստեղծը»:

Վերջերս լույս տեսած Վլադիմիր Վիսոցկու «Հուշարձան» հայերեն թարգմանությամբ բանաստեղծությունների ժողովածուում երգչի մեծությունը գնահատելու և նրա տաղանդի առջև խոնարհվելու լավագույն արտահայտություններից է: Թարգմանիչ և բանաստեղծ Հովհաննես Սարոյանը Վիսոցկու մեծագույն երկրպագուն է: Դեռևս 60-ականներից տարվել է Վիսոցկիով: «Հնչված երգի անկրկնելի կատարմամբ ու անզուգական ձայնով՝ հաճախ դուրս չէինք գալիս երգից ստացած գեղագիտական հաճույքի ըմբռնումներից՝ ընթերցելու բանաստեղծությունների բառամտահիմնային հաճույքը»:

«Հուշարձանը» Վիսոցկու ստեղծագործությունների հայերեն թարգմանության առաջին փորձերից է: Գիրքը թարգմանելով՝ Սարոյանը նպատակ ուներ նաև հասկացնելու, որ Վիսոցկու պոեզիան՝ լինելով ռուսական ու համաշխարհային մշակույթի արտառոց երևույթներից մեկը՝ հայերեն լեզվով նույնպես հիանալի է ընթերցվում:

Սարոյանը Վիսոցկուն երբեք չի տեսել: Երևի ճակատագրի հեգնանքն էր, որ բանաստեղծը նրան չհանդիպեց ոչ Երևանում (1970), ոչ էլ Մոսկվայում (1980): Փոխարենը հանդիպել էր զոհված երգչի ընկերոջ՝ համաշխարհային կինոյի մեծություններից Վլադիմիր Նեմիրադանի հետ: 1998-ին Վիսոցկու ծննդյան 60-ամյակի կապակցությամբ Հ. Սարոյանը ձեռնամուխ եղավ տպագրել Վիսոցկու բանաստեղծությունների թարգմանությունների առաջին գիրքը:

Հայ իրականության մեջ քչերը գիտեն, որ Վիսոցկին 1970-ի գարնանը եղել է Հայաստանում, համերգներ տվել:

«Հուշարձան» գրքում բանաստեղծություններից բացի, ներկայացված են Հայաստան այցելության ժամանակ Վիսոցկու հետ կատարված հուշեր ու հետաքրքրական դրվագներ:

«... Ու ես զարմացած նայում եմ՝ նա է, թե՞ նա չէ...

- Մի կասկածեք, չեք սխալվում... Այո, ես եմ՝ Վիսոցկին... Իմ պատկերացումները ռուսական կյանքի առանձին երևույթների մասին փոխվեցին: Եթե առաջ ոտքերի տակ ընկած հարբածներին ես ծույլ ու անբան մարդիկ էի համարում, որոնցից ձայն ու օղու հոտ էր գալիս, ապա Վիսոցկու երգերը ինձ բացեցին ողբերգական ճակատագրեր, որոնք սեր ու կարեկցանք էին առաջացնում...

... Չեմ խոսում: Հարցեր տալու անհագ ցանկություն ունեի, բայց չգիտեի՝ ինչից սկսել: Ես գիտեի, որ հասակակիցներ ենք, բայց անծանոթս կենդանի լեգենդի նկատմամբ կաշկանդում էր ինձ:

- Վոլոդյա՛, քո արյան մեջ հայի արյուն կա՞:

Լռի աչքերի խորքերը, թե՞ ձայնի կոփանքը թույլ չտվեց պարզորոշ լսել նրա պատասխանը: Ինձ թվաց, թե նա ասաց, որ մայրը հայ է: Հետո արդեն ես իմացա, որ մայրացուն՝ Ժենյա Ստեփանի Մարտիրոսյանն է հայ, որի նկատմամբ Վոլոդյան անսահման հարգանքով է արտահայտվել»:

«Չեմ կարծում, որ անթերի եմ թարգմանել Վիսոցկուն: Կասկածում եմ, անթերի թարգմանելու չափանիշներ կան... Կարծում եմ, որ ինձ մոտ, այնուամենայնիվ, ստացվել է, ավելի ճիշտ՝ ես լսում եմ, տեսնում և զգում Վիսոցկուն, այլ կերպ, քան ուրիշները...»:

Լինելով ռոմանտիկ, երազկոտ անձնավորություն՝ Հովհաննես Սարոյանը գրքի վերջաբանում հույս է փայփայում, որ անդրշիրիմյան կհանդիպի Վիսոցկուն:

«... Բայց մեկ է, Վոլոդյա՛, ես և դու անդրշիրիմում հանդիպելու ենք.... Դու ճիշտ ունես՝ «Հանդիպման վայրը փոխել չի կարելի»: Մեր հանդիպումը, որ անվանել եմ անխուսափելի, կլինի այնտեղ՝ երկնում... Հանդիպելու ենք... բոլոր նրանց հետ, ովքեր երկինք են գնացել՝ առանց ինձ հետ տեսնվելու»:

ՀԱՍՄԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հայկական ժողովրդական երգի և երգչի հաղթանակը

Հայաստանից զեկույցի համար տրված 5 րոպեն դարձավ 2 ու կես ժամ: Երաժշտական աշխարհի պրոֆեսիոնալներին խիստ հետաքրքրում էր հայկական ժողովրդական երաժշտությունը, արձագանքներն էլ հիացական էին: Այս տարի հունվարի 27-ից 31-ը MIDEM աշխարհի երաժշտական շուկա փակ պրոֆեսիոնալ ցուցահանդեսին հատուկ հրավերով մասնակցած «Armenian Music Centre»-ի (հայկական երաժշտական կենտրոն) ղեկավար Սամվել Ամիրաղյանի փաստումներն էին, որ ներկայացվեցին երեկ «Ուրբաթ» ակումբում:

Իսկ հայկական AMC-ին մասնակցության հրավերը արդյունք է դեռևս նախորդ տարվա նոյեմբերից www.sonicbids.com հեղինակավոր կայքէջում երգիչ Համլետ Գևորգյանի բարձր վարկանիշի, որն արդեն չորս ամիս առաջատար եռյակում առաջատարը լինելով է չափվում: Մեր տարածաշրջանի երգիչներից առաջինն ու դեռևս միակը Համլետ Գևորգյանն է, որ հասել է այդպիսի հաջողության: Երգիչը ներկայացրել է հայկական ժողովրդական ու գուսանական երգեր՝ Սայաթ-Նովայի, Ջիվանու, Շերամի, Խաչատուր Ավետիսյանի, Սասուն Պապիկյանի և բուն ժողովրդական ստեղծագործություններ: Հաջողությունն աննախադեպ չի համարում երգիչը, քանի որ կասկածը հայ երգիչների համար ճանապարհ է բացել դեպի համաշխարհային շուկա:

Մի քանի օրվա ընթացքում հազարավոր նամակներ են ստացվել և հարյուրավոր առաջարկություններ եղել տարբեր երկրներում՝ Իտալիայում, Ավստրիայում, Ավստրալիայում, Իսրայելում, Միացյալ Նահանգներում, Ռուսաստանում AMC-ի արտադրած ձայնասկավառակները վաճառելու համար: Աշխարհահռչակ մի քանի կազմակերպություններ էլ առաջարկել են տարբեր երկրների՝ Իտալիայի, Գերմանիայի, Իրանի, Արաբական Միացյալ Էմիրությունների խոշոր հեռուստաընկերություններով ցուցադրել հայ երգիչների ձայնասկավառակները: Միայն Համլետ Գևորգյանին 100-ից ավելի երկրներ են առաջարկել համերգներով հանդես գալ իրենց մոտ: Եվրոպական ու արաբական երկրներից բացի նույն առաջարկությունը ներկայացրել են նաև թուրքական ընկերությունները:

Ի դեպ տեսա և ձայնասկավառակը, որով հանդես է եկել Համլետ Գևորգյանը, AMC-ն նկարահանվել է Թբիլիսիում, մեկ ու կես տարվա աշխատանք է ու արժանացել է ցուցահանդեսի մասնակիցների բարձր գնահատականին:

AMC-ին արդեն իսկ հաջողության փաստացի հաղթանակներով ապացուցված է համարում հայկական ժողովրդական երգով և հենց Համլետ Գևորգյանի կատարումներով երկիրը ներկայացնելու ընտրության անսխալականությունը, քանի որ 45 երկրների պատվիրակություններից հայկականն իր ներկայացրածի ոչ միայն բովանդակային, այլև որակական տեսանկյունից շահեկանորեն տարբերվել է և ի դեմս «Armenian Music Centre»-ի (հայկական երաժշտական կենտրոն) դարձել երաժշտական կենտրոնների միջազգային ասոցիացիայի (IAMIC) անդամ: Ինչը նշանակում է, որ յուրաքանչյուր տարի հնարավորություն կունենա որևէ հայ երգչի մշակույթի նախարարության հետ համագործակցելով ներկայացնել վերոնշյալ ցուցահանդեսին և այլ հեղինակավոր միջոցառումներում՝ լայն հնարավորություն բացելով հայկական շոու բիզնեսի ներկայացուցիչների համար:

ՆՈՒՆԵ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Հիշարժան տարեթվեր

Հիշարժան տարեթվեր շարքից «Ազգի» ընթերցողներին տեղեկացնում ենք, որ փետրվար ամսին լրանում է հայ [illegible] տպագրության հիմնադիր, փիլիսոփա, լեզվաբան Արսեն Գարագաշյանի 190-ամյակը, կոմպոզիտոր, խմբավար, երաժշտական-հասարակական գործիչ Քրիստափոր Կարա-Մուրզայի 155-ամյակը, գրող, թարգմանիչ Զաբել Եսայանի 130-ամյակը, դերասան, ռեժիսոր և թատերական գործիչ Հովսեփ Ոսկանյանի 125-ամյակը, կոմպոզիտոր Վարդան Բունիի (Բունիաթյան) 120-ամյակը, նկարիչ Սարգիս Սարաֆյանի 110-ամյակը, սփյուռքահայ գրող Վազգեն Շուշանյանի 105-ամյակը, ֆրանսիացի նշանավոր գրող Ժորժ Սիմենոնի 105-ամյակը, նկարիչ Շավարշ Հովհաննիսյանի 100-ամյակը, բանաստեղծ, լրագրող Արշալույս Սարոյանի 85-ամյակը, բանաստեղծ, գրող Գևորգ Արշակյանի 80-ամյակը, արձակագիր Լիպարիտ Սարգսյանի 70-ամյակը, կինոռեժիսոր Արտավազդ Փելեշյանի 70-ամյակը, նկարիչ Կարլոս Սայադյանի 60-ամյակը, գրադարանային գործի կազմակերպիչ, երաժշտագիտական գրադարանի վարիչ Գոհար Նախատալյանի 60-ամյակը, գրականագետ Հենրիկ Բախչինյանի 50-ամյակը, [illegible], [illegible] Լորեցյանի 50-ամյակը:

Փետրվարին է տոնվում նաև ԼՂԻՄ ժող. պատգամավորների խորհրդի արտահերթ նստաշրջանի՝ «ԼՂԻՄ-ը Ադրբեջանի ԽՍՀ-ից դուրս բերելու և Հայաստանի ԽՍՀ-ի կազմի մեջ մտնելու մասին» որոշման 20-ամյակը, բանաստեղծ Վահան Տերյանի, զորավար Անդրանիկ Օզանյանի, նկարիչ Մարտիրոս Սարյանի, գրող Հովհաննես Թումանյանի և այլոց ծննդյան օրերը:

ՄԱՐԻԵՏԱ ՄԱԿԱՐՅԱՆ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Գողացել են Պիկասոյի նկարները

Ցյուրիխի մոտակայքում գտնվող Փֆեֆիկոն քաղաքի թանգարանից գողացվել է իսպանացի նկարիչ Պաբլո Պիկասոյի երկու նկար, որոնց արժեքը մի քանի միլիոն դոլար է, այդ մասին հայտնել է Շվեյցարիայի ոստիկանությունը: Քննությունը ցույց է տվել, որ թանգարանի փակումից առաջ հանցագործները անջատել են ազդանշանային համակարգը, ինչից հետո դուրս են բերել կտավները շենքից:

Թանգարանը պարգև է սահմանել նկարները հայտնաբերելուն նպաստելու համար:

Գևորգ Հակոբյանը արժանացել է Պ. Լիսիցյանի անվան բարիտոնների միջազգային մրցույթի ոսկե մեդալին

Հանրային ռադիոն հաղորդում է, որ հայաստանցի Գևորգ Հակոբյանը արժանացել է Պավել Լիսիցյանի անվան բարիտոնների առաջին մոսկովյան միջազգային մրցույթի ոսկե մեդալին և դափնեկրի կոչման: Իսկ մեծ մրցանակը, ոսկե մեդալի և դափնեկրի կոչման հետ միասին, բաժին է հասել ռուսաստանցի Ռոման Բուրդենկոյին: Ստեղծագործական նոր մրցույթի արդյունքները, որը հինգշաբթի օրն ավարտվել է Մեծ թատրոնի նոր բեմում, հանրությանը հայտնել է ստուգատեսի ժյուրիի նախագահ Ռուսաստանի ժողովրդական արտիստ Սերգեյ Լեյֆերկուսը:

Մրցույթի ոսկե մեդալի ու դափնեկրի կոչման է արժանացել նաև ԱՄՆ-ից Լիամ Բոները: Պավել Լիսիցյանի անվան բարիտոնների առաջին միջազգային մրցույթի եզրափակիչ ակորդը դարձավ մրցույթի դափնեկիրների գալա համերգը՝ համաշխարհային օպերային արվեստի հրավիրված աստղերի մասնակցությամբ:

ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍԵԼ

«Հայաստան-ԱՄՆ»

Հեղինակ Արման Կիրակոսյան

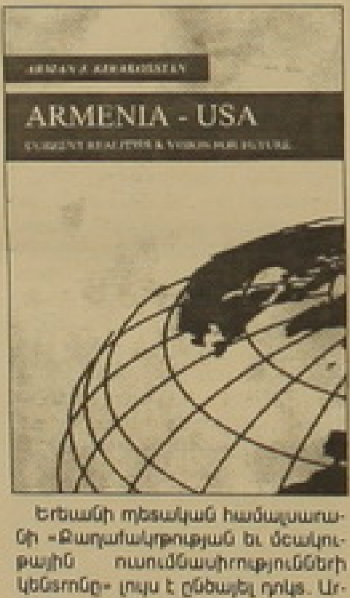

Երևանի պետական համալսարանի «Քաղաքակրթության և մշակութային ուսումնասիրությունների կենտրոնը» լույս է ընծայել դոկտ. Արման Կիրակոսյանի «Հայաստան-ԱՄՆ: Ընթացիկ իրագործումներ և ապագայի տեսլականներ» խորագրով ժողովածուն, որտեղ ամփոփված են հայտնի դիվանագետի հրապարակային ելույթները, որոնք նա ունեցել է 1999-ի նոյեմբերից 2005-ի մարտը Մ. Նահանգներում որպես Հայաստանի Հանրապետության դեսպան իր պաշտոնավարության ընթացքում: Ընդգրկված են նաև «Արմենյն միռոր սպեկտեյթր» շաբաթաթերթին, «Ասպարեզ» օրաթերթին և «Մեդիամաքս» լրատու գործակալությանը տված նրա հարցազրույցները:

Գրքի առաջաբանում ՀՀ-ում Մ. Նահանգների առաջին դեսպան Հարրի Գիլմորը նշում է, որ Կիրակոսյանի պաշտոնավարության շրջանը հագեցած էր ազգային և միջազգային նշանակալի իրադարձություններով՝ 1999-ին ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի, վարչապետի և այլոց սպանություն Երևանում, 2001-ին բանակցություններ՝ Քի Վեսթում և վերջապես նույն տարվա սեպտեմբերին՝ ահաբեկչություն Նյու Յորքում: Բարձր գնահատելով Կիրակոսյանի մտածողական մոտեցումները նա գտնում է, որ գիրքը առանձնահատուկ հետաքրքրությամբ է ընթերցվելու հայ և ամերիկացի պաշտոնյաների, դիվանագետների և ուսանողների կողմից:

Անգլերեն այս գիրքը, որը խմբագրել է Հայկ Գուգարացը, պատմում է նաև Կիրակոսյանի նկարները ամերիկացի բարձրաստիճան անձնավորությունների հետ:

Տպագրված է 1000 օրինակով Երևանի պետհամալսարանի հրատարակչությունը: Վերջում ներկայացված է Արման Կիրակոսյանի կենսագրությունը և հակիրճ տեղեկություն համալսարանի քաղաքակրթության և մշակութային ուսումնասիրությունների կենտրոնի մասին:

Հ. Օ.

Լույս է տեսել Գուգարաց թեմի 2008-ի պատկերազարդ օրացույցը

Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլջյանի օրհնությամբ և «Նոյյան տապան» ՍՊԸ-ի փոխտնօրեն Սամվել Դանիելյանի մեկենասությամբ հրատարակվեց Գուգարաց թեմի 2008-ի պատկերազարդ օրացույցը:

Օրացույցն ընդգրկում է նշանավոր վանքերի և Սեպուհ սրբազանի առաջնորդության տարիներին՝ 1996-ից մինչ օրս, նոր կառուցված եկեղեցիների նկարներ, տեղեկատվություն գործող եկեղեցիներում հոգևոր հովիվների վերաբերյալ:

Յուրաքանչյուր էջում՝ իրեն առաջնորդող վերնագիր, գրված են աստվածաշնչյան մտքեր և մանրամասնորեն նշված են եկեղեցական ու պետական տոները և հիշատակի օրերը:

Այս հրատարակությունը, օրացույց լինելուց զատ, Գուգարաց թեմի սրբավայրերի նկարազարդ գեղեցիկ ալբոմ է:

Թեմի հոգևոր դասը և հավատացյալները երախտագիտություն են հայտնում Սամվել Դանիելյանին՝ աջակցության համար:

ՄԱՆՎԵԼ ՄԻԿՈՅԱՆ

Միանձնյա առաջատարը Վարդան Խոջոյանն է

«Աէրոֆլոտի» շախմատի մրցաշարի 6-րդ տուրը հաջող էր հայ շախմատիստներից շատերի համար: Ուժեղագույնների խմբում Կարեն Ասրյանը ոչ-ոքի խաղաց Յակով Գելլերի հետ եւ վաստակեց 4 միավոր, ինչը լավագույն արդյունքն է այդ մրցաշարում հանդես եկող հայ շախմատիստների մեջ: Հաղթություն կռնեց նաեւ Վլադիմիր Հակոբյանը Նիկոլայ Չադաեւի հետ պարտիայում ու վաստակեց 3,5 միավոր: Նույնքան միավոր ունեն Զավեն Անդրիասյանը, Արտաշես Մինասյանը, Հրանտ Մելքումյանը, Ռոբերտ Հովհաննիսյանը եւ Դավիթ Քալաշյանը: Մինասյանը հաղթեց Վլադիմիր Պոտապովին, Մելքումյանն առավելության հասավ Բայարսաիան Գունդավաայի նկատմամբ, Հովհաննիսյանը պարտության մատնեց Ալեքսանդր Կոստյուկովին: Անդրիասյանը հաղթություն կռնեց Ալեքսանդր Կաշլինի հետ, իսկ Քալաշյանը պարտվեց Դմիտրի Ալեքսեեւին: Հաղթանակ տոնեց Յուրի Համբարձումյանը՝ առավելության հասնելով Կարլոս Գուերերոյի նկատմամբ, իսկ Արշակ Պետրոսյանը չորրորդ պարտությունը կրեց՝ զիջելով Ռոման Ասլանովիչին:

6 տուրից հետո «A» խմբի մրցաշարային աղյուսակը գլխավորում են Ալեքսանդր Ռյազանցեւը, Էռնեստո Ինարկիեւը, Զախար Եֆիմենկոն, Արտյոմ Տիմոֆեեւը, Սերգեյ Վոլկովը, Ալեքսանդր Լաստինը, Ալեքսանդր Մոտիլյովը, Բայարդոս Զոբավայան եւ Իվան Պոպովը:

«B» խմբի մրցաշարում պարզապես գերազանց է խաղում Վարդան Խոջոյանը, որն առայժմ 100 տոկոսանոց արդյունք ունի: 6-րդ տուրում Վարդանը սեւերով հաղթեց առաջատարներից մեկին՝ Ալեքսանդր Սոլովյովին եւ 6 միավորով գլխավորեց աղյուսակը: 7-րդ տուրում հայ շախմատիստը սպիտակներով կխաղա 5,5 միավոր ունեցող Ալեքսանդր Չեռնյաեւի հետ: 5 միավոր է վաստակել Տիգրան Գասպարյանը, որը մրցաշարում 5-րդ հաղթանակը տոնեց՝ առավելության հասնելով Անդրեյ Դավիդովսկոյի նկատմամբ: Նույնքան միավոր է իր օգտին գրանցել նաեւ Արմեն Վարդանյանը: Վահագն Խաչատրյանը, Արմին Մինասյանը, Դմիտրի Հարությունյանը, Արթուր Ղարագյոզյանը, վաստակել են 4,5-ական միավոր:

Կանանց մրցաշարում Էլինա Դանիելյանը շարունակում է առաջատարների հետապնդումը: 6-րդ տուրում նա հաղթեց Քրիստինա Չեռնիկովայինն ու վաստակեց 4,5 միավոր: Էլինան մեկ միավորով է զիջում աղյուսակը գլխավորող Աննա Մուզիչուկին ու Աննա Ուշենինային, որոնք 7-րդ տուրում մրցելու են միմյանց հետ: Էլինայի մրցակիցը կլինի 5 միավոր վաստակած Անաստասիա Բոդնարուկը:

Տուրը հաջող էր Կարինա Համբարձումովայի համար, որը հաղթելով Ալեքսանդրա Գորբունովային, վաստակեց 3,5 միավոր: Նույնքան միավոր ունի Տաթեւիկ Հայրապետյանը՝ ոչ-ոքի խաղալով Նաջի Պայկիձեի հետ: Քնարիկ Մովսիսյանը չկարողացավ ավելացնել միավորների պաշարը (3)՝ պարտություն կրելով Ելենա Ֆաթալիբեկովայից:

Գավաթակիրը եզրափակիչում

Աֆրիկայի գավաթի խաղարկությունում հայտնի դարձան եզրափակչի մասնակիցները: Փետրվարի 10-ին եզրափակիչ խաղում պատվավոր մրցանակը կվիճարկեն ներկայիս գավաթակիր Եգիպտոսի եւ Կամերունի հավաքականները: Առաջինը եզրափակչի ուղեգիր նվաճեցին կամերունցիները, որոնք 1-0 հաշվով հաղթեցին Գանայի ֆուտբոլիստներին: Հեատւրրական է, որ Հոռնում գտնվող Գանայի նախագահ Ջոն Ագեկում Կուֆուորը խաղից առաջ ուղերձ էր հղել հավաքականի ֆուտբոլիստներին. «Գիտեմ, որ ընդունակ եք ցանկացած մրցակցի հաղթելու: Ցանկանում եմ, որ Կամեռունի հավաքականի նկատմամբ հաղթանակն էլ այնքան վառ ու համոզիչ լինի, ինչպիսին նիգերիացիների հետ խաղում էր: Ողջ երկիրը երազում է գավաթի մասին: Ճնշել մրցակցին ձեր հզորությամբ եւ իրագործել ժողովրդի երազանքը: Կամերունցիները ֆիզիկապես ձեզ հետ չեն, սակայն հոգին ձեր հետ է: Լավ խաղ եմ ակնկալում եւ սպասում եմ արժանի հաղթանակի»:

Իսկ ահա Կամերունի գլխավոր մարզիչ, գերմանացի մասնագետ Օտտո Պֆիստերը, որ նախկինում մարզել էր Գանայի հավաքականը, հայտարարել էր, որ տակտիկապես կխաղի գանացիներին եւ ամեն ինչ կանի, որպեսզի մրցակիցը եզրափակիչ չանցնի: Եվ Պֆիստերը կատարեց խոստումը: 71-րդ րոպեին կամերունցի Նկոնգի խփած միակ գոլը վճռեց հանդիպման ելքը:

Իսկ ահա կիսաեզրափակչի մյուս խաղում Եգիպտոսի ընտրանին խոշոր՝ 4-1 հաշվով պարտության մատնեց Կոտ դ՛Իվուարի հավաքականին: Եգիպտոսի հավաքականը 6-րդ անգամ կփորձի պաշտպանել Աֆրիկայի չեմպիոնի իր տիտղոսը: Եգիպտացիների հաղթանակը մեծ ոգեւորությամբ նշվեց Կահիրեում: Ողջ գիշեր խաղաղի փողոցներում ֆուտբոլասերները ցնծության մեջ էին:

Ռուրիները կձգտի գերազանցել ռեկորդը

Օլիմպիական խաղերի եւ աշխարհի չեմպիոն Ջերեմի Ռուրիները հայտարարել է, որ այս տարի մտադրվել է անպայման գերազանցել 400 մ վազքի աշխարհի ռեկորդը, որը երկար ժամանակ պատկանում է համռահայտ Մայքլ Ջոնսոնին: Վերջինս այդ մրցատարածությունը հաղթահարել էր 43,18 վրկ-ում: Ռուրիների լավագույն արդյունքն այդ մրցատարածությունում 43,45 վրկ է:

Ամենատարեց օլիմպիականը

66-ամյա ճապոնացի նժույգավար Հիրոշի Հոկեցուն պատրաստվում է մասնակցել Պեկինի ամառային օլիմպիադային: Եթե նա մասնակցի օլիմպիադային, ապա կդառնա համաշխարհային սպորտի պատմության ամենատարեց մասնակիցը: Հոկեցուն 2 անգամ արդեն մասնակցել է օլիմպիադաներին: Առաջին անգամ նա օլիմպիական մրցապայքարեց է դուրս եկել 44 տարի առաջ՝ 1964-ի Տոկիոյի ամառային 18-րդ օլիմպիադայում: Երկրորդ անգամ նա մասնակցել է 1988-ին Սեուլում կայացած ամառային 24-րդ օլիմպիական խաղերին:

Գեղեցկուհիները կաջակցեն վազքի մասնակիցներին

Մարտի 14-16-ը Մեծ Բրիտանիայում նախատեսվում է մարաթոնյան վազքի մրցումներ անցկացնել: Որպեսզի այդ մրցումներին հնարավորինս շատ բրիտանացիներ մասնակցեն, ուշադրություն գրավելու նպատակով կազմակերպիչները գեղեցկուհիներից կազմված մի թիմ են կազմավորել: Դրանում ներգրավված են ֆուտբոլի Անգլիայի ազգային հավաքականի ֆուտբոլիստների կանայք ու ընկերուհիները: Մարաթոնյան վազքը կանցկացվի մարախկապաս Անգլիայի 23 խոշոր քաղաքներում:

Կազմակերպիչների հրավերն ընդունել են այնպիսի գեղեցկուհիներ, ինչպիսիք են Ալեքս Քըրրը, Նիկոլյա Տին, Նիկոլյա Մակֆիին եւ Մեգիան Ջոնսոնը: Մարաթոնյան վազքին իր աջակցությունն է հայտնել նաեւ Մեծ Բրիտանիայի նախկին գեղեցկուհի Դանիել Լլոյդը, որն ափսոսանք է հայտնել, որ չի կարող մասնակցել վազքին:

Մարաթոնյան վազքի բոլոր մասնակիցներին կառաջարկվի գոնե մեկ կիլոմետր վազել ազգի առողջության անդամներին եւ ավելի կարիքավոր երեխաների համար միջոցներ հավաքելու նպատակով: Խարիի աղնաս երկրների համար միջոցներ հավաքելու նպատակով: Գեղեցկուհիները պետք է վազքի Դե, իսկ ֆուտբոլիստների կանայք ու ընկերուհիները մարաթոնի մասնակիցներին ոգեւորեն: Անցած տարի նմանատիպ մարաթոնի մասնակցել էին ավելի քան 400 հազար բրիտանացիներ: Կազմակերպիչները հույս ունեն, որ գեղեցկուհիների շնորհիվ այս տարի ավելի մեծ թվով վազորդներ կմասնակցեն մրցմանը:

«Բանանցը» զիջեց նաեւ «Մետալուրգին»

«Բանանցը» Կիպրոսում ստուգողական երկրորդ խաղն անցկացրեց: Այս անգամ ՀՀ փոխչեմպիոնի մրցակիցը Դոնեցկի «Մետալուրգն» էր, որը հաղթեց 2-0 հաշվով: Այժմ «Մետալուրգում» փորձաշրջան են անցնում «Բանանցի» ֆուտբոլիստներ Սամվել Մելքոնյանն ու Արարատ Առաքելյանը, որոնք ուկրաինական ակումբի կազմում կմասնակցեն մինչեւ փետրվարի 11-ը Կիպրոսում անցկացվելիք ուսումնամարզական հավաքին: Մեր ֆուտբոլիստները «Մետալուրգի» մարզիչների ուշադրությանն են արժանացել Սանկտ Պետերբուրգում անցկացված «Համագործակցության գավաթի» խաղարկությունում:

Ընդհանրապես վերջին տարիներին «Բանանցի» եւ «Մետալուրգի» միջեւ գործնական ջերմ հարաբերություններ են հաստատվել, թիմերը ֆուտբոլիստների փոխանակություններ են կատարել: Ժամանակին «Մետալուրգում» հանդես են եկել Եղիշե Մելիքյանն ու Արա Հակոբյանը, իսկ «Մետալուրգի» եւ Ուկրաինայի հավաքականի ներկայիս պաշտպան Ալեքսանդր Կուչերը 2003-ին խաղացել է «Բանանցում»: Նշենք, որ «Մետալուրգի» մարզական տնօրենը Վարդան Խաչատրյանն է՝ «Բանանցի» նախագահ Սարգիս Իսրայելյանի հարազատ եղբայրը:

«Միկան» մարզվում է Թուրքիայում

Առաջնության բռնկեթ մրցանակակիր Աշտարակի «Միկան» ուսումնամարզական հավաք է անցկացնում Թուրքիայի Բելեկ քաղաքում: Ստուգողական առաջին խաղում թիմը մրցել է Ռումինիայի «Ունիվերսիտատեայի» հետ: Խաղասկզբում Դավիթ Գրիգորյանը բացել է հաշիվը: 2-րդ գոլը խփելու հիանալի հնարավորություն է ընձեռվել Արտյոմ Ադամյանին, սակայն նա չի իրացրել 11 մ հարվածը՝ գնդակը դիպել է դարպասաձողին: Չնայած դրան, մինչեւ ընդմիջում «Միկան» եւս մեկ անգամ հասել է հաջողության: Այժմ է ընկել Հրաչյա Միքայելյանը: Երկրորդ խաղակեսում ռումինացիներին հաջողվել է կրճատել հաշվի տարբերությունը (2-1): Խաղավերջում թեեւ բրազիլացի Ալեքսը 3-րդ գոլն է խփել, սակայն մրցավարը «խաղից դուրս» վիճակ է արձանագրել:

«Միկայի» կազմում որոշակի փոփոխություններ են տեղի ունեցել: Լեգեոնականներից առայժմ թիմում են Ալեքս Հենրիկե դա Սիլվան եւ Տիագուն: Որոշ ընդմիջումից հետո հարազատ ակումբ է վերադարձել դարպասապահ Գառնիկ Հովհաննիսյանը, որն անցյալ տարի հանդես էր գալիս «Արարատում»: Նրա թիմակից Արմեն Բաբայանը եւս մարզվում է «Միկայում»: Թիմի նորեկներից են նաեւ Արմեն Պետրոսյանը («Գանձասար») եւ կիլիկիացի Հարություն Հովհաննիսյանը: «Միկայում» ներկայում փորձաշրջան են անցնում վրաց ֆուտբոլիստներ Միխայիլ Բոբոխիձեն, Վիտալի Դարասելիան եւ Ռատի Ալեխիձեն:

Պարգեւավճարի չափը հայտնի է

Ֆուտբոլի Գերմանիայի ազգային հավաքականի ֆուտբոլիստներից յուրաքանչյուրը 250 հազար եվրո պարգեւավճար կստանա, եթե հավաքականը նվաճի Եվրոպայի չեմպիոնի տիտղոսը: Նման որոշում է ընդունվել Գերմանիայի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի եւ հավաքականի ներկայացուցիչների հանդիպման ժամանակ: Հավաքականը ներկայացրել են ավագ Միխայել Բալակը, դարպասապահ Ենս Լեմանը, կիսապաշտպան Բեռնդ Շնայդերը եւ հարձակվող Միրոսլավ Կլոզեն:

Խմբային մրցաշարում հաջող հանդես գալու դեպքում ֆուտբոլիստների պարգեւավճարը կկազմի 50 հազար եվրո: Կիսաեզրափակիչ դուրս գալու համար գումարը կկազմի 100 հազար եվրո: Իսկ եթե հավաքականը պարտվի եզրափակիչում, ապա որպես սփոփանք ֆուտբոլիստները կստանան 150 հազար եվրո:

Մյունխենյան ողբերգությունից 50 տարի անց

1958-ի փետրվարի 6-ին Մյունխենի օդանավակայանում թռիչքի փորձի ժամանակ աղետի ենթարկվեց այն ինքնաթիռը, որով «Մանչեսթր Յունայթեդի» ֆուտբոլիստները պետք է հայրենիք վերադառնային: Անգլիական ֆուտբոլի պատմության մեջ ամենադաժան ողբերգություններից մեկը թիմի 8 ֆուտբոլիստի կյանք խլեց: Այն ժամանակ «Մանչեսթր Յունայթեդը» ոչ միայն Անգլիայի, այլեւ ամբողջ Եվրոպայի ուժեղագույն թիմերից մեկն էր:

Անգլիական ակումբը վերադառնում էր Բելգրադում «Ցրվենա Զվեզդայի» հետ չեմպիոնների գավաթի խաղարկության հանդիպումից, որն ավարտվել էր ոչ-ոքի (3-3) եւ կիսաեզրափակչի ուղեգիր էր պարգեւել «Մանչեսթր Յունայթեդին» (սեփական հարկի տակ անգլիացիները մինչ այդ հաղթել էին 2-1 հաշվով): Ինքնաթիռը լիցքավորման նպատակով վայրէջք էր կատարել Մյունխենի օդանավակայանում: Թռիչքուղին սառցակալած էր, ուստի պատճառով գետնից պոկվելու եւ օդ բարձրանալու առաջին երկու փորձերն անհաջող էին ավարտվել: Ինքնաթիռի անձնակազմին խորհուրդ էր տրվել սպասել եղանակի լավացմանը: Սակայն «Մանչեսթր Յունայթեդն» առաջնությունում շուտով պետք է մրցեր «Ուուլվերհեմպթոն Ուանդերերսի» հետ, ուստի թիմի ղեկավարությունը չէր ցանկանում խախտել նախապատրաստության ընթացքը:

Այդ իսկ պատճառով էլ «Ամբասադոր» դասի ինքնաթիռը կրկին փորձեց օդ բարձրանալ, սակայն անսպասելիորեն դուրս եկավ թռիչքուղուց, բախվեց մոտակայքում գտնվող տներին ու այրվեց: Ինքնաթիռի առջեւի մասում ծագած հրդեհի պատճառով մահացան 21 ուղեւորներ, այդ թվում 7 ֆուտբոլիստներ՝ Ռոջեր Բիրնը, Թոմի Թեյլորը, Էդդի Կոուլմենը, Մարկ Ջոնսը, Դեւիդ Պեգը, Ջեֆ Բենտը, Լայեմ Ուիլանը: Թիմի դարպասապահ Հարի Գրեգը կարողացավ մի քանի ուղեւորի փրկել: «Մանչեսթր Յունայթեդի» 21-ամյա հարձակվող Դանկան Էդվարդսը, որն արդեն ազգային հավաքականի անդամ էր ու մեծ առաջադրումներ ուներ, մահացավ հիվանդանոցում:

Այդ օրվանից փետրվարի 6-ն ընդմիշտ թիմի երկրպագուների սուգ օրն է: Ողբերգական իրադարձության հիսնամյա տարելիցի նախօրեին աղետից հրաշքով փրկված սըր Բոբի Չարլտոնը հանդիպել է թիմի ներկայիս ֆուտբոլիստների հետ ու պատմել տեղի ունեցածի մասին: Նաեւ ֆուտբոլիստները վավերագրական ֆիլմ են դիտել այդ իրադարձությունների մասին, ինչը նրանց բավական հուզել է:

Մյունխենյան աղետը «Ամբասադոր» դասի ինքնաթիռների համար առաջինն ու ամենաողբերգականն էր: 25 տարվա շահագործման ընթացքում այդ ինքնաթիռները եւս 2 անգամ աղետի էին ենթարկվել:

Էջը պատրաստեց ԱՇՈՏ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

ԱԶԳ

Քաղաքական

«Վատ իշխանություն ընտրում են լավ քաղաքացիները, որոնք չեն մասնակցում ընտրություններին»

«Մեկ էլ քսան տարի առաջ էր, որ այսպես համախմբված, կանգնած էինք այս հրապարակում: Այն ժամանակ մենք միասնական, միաձուլված, համընդհանուր ցավը գիտակցող, իրար ու ուժ տված ազգ-ժողովուրդ էինք: Անցավ քսան տարի, նորից հավաքվել ենք, բայց այլեւս այն երկիրը չէ: Սիրելի ժողովուրդ, մենք ապրեցինք դառնություններով, եւ ինչպես ասում է հին ասացվածքը՝ դառնությունների գինը դառը իրականությունն է», երեկ Ազատության հրապարակում հանրահավաքի ժամանակ բազմությանը ասաց ՀՅԴ բյուրոյի անդամ, նախագահի թեկնածու Վահան Հովհաննիսյանը:

Ըստ Վահան Հովհաննիսյանի, հայ ազգն ապրում է երկու տարբեր աշխարհներում, որտեղ առերեւույթ երկիրը զարգանում է, երկիրը առաջ է գնում. «Ինչպես Կաֆկայի վեպի մեջ, որտեղ մի դղյակ, բոլորովին ուրիշ աշխարհ՝ ամեն ինչ լավ է, որտեղ կարծես թե զարգացում կա»:

Նախագահի թեկնածուն ասում է, որ այս երկու աշխարհները գնալով իրարից հեռանում են, եւ դրա պատճառը այն է, որ ժողովուրդը չհասկացավ, որ անկախությունը գալով՝ մեխանիկորեն իր հետ արդարություն չբերեց:

«Ամենավտանգավոր մարդը կիսագրագետն է, անգրագետին կարող ես սովորեցնել, կիսագրագետին սովորեցնել, առաջ տանել հնարավոր չէ: Որովհետեւ նա վստահ է, որ գիտի ամեն ինչ: Կիսագրագետները զգեցին մեր երկրի այս ուղին, խաբեցին բոլորին, որ շուկայական հարաբերությունները ամեն ինչ կկարգավորեն, որ շուկայական հարաբերություններից պետք է պետությունը հետ քաշվի: Պետությունը հետ քաշվեց, բայց պետության տեղը եկան զբաղեցնելու բյուրոկրատական ապարատի ներկայացուցիչները, որոնք հովանավորեցին եւ ստեղծեցին մենաշնորհները»:

Վահան Հովհաննիսյանը գտնում է, որ երկրում առկա խարխլված սիստեմը կարող են փոխել միայն նրանք, ովքեր ո՛չ այդ արատավոր սիստեմի առանցքների մեջ են կանգնած եղել, ո՛չ էլ հետո սերտաճել են այդ սիստեմի հետ: «Միշտ ազատ մարդ եմ եղել, սովետական տարիներին էլ եմ ազատ մարդ եղել, ՀՀՇ-ի տարիներին էլ, բանտում էլ, ու ոչ մեկից կախում չունեմ»: (Իսկ ՀՅԴ բյուրոյի՞ց...):

Ինչ վերաբերում է Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի լուծմանը, ապա Վահան Հովհաննիսյանը ներկայացրեց իր ծրագրային դրույթը. «Դաշնակցությունը Լեռնային Ղարաբաղի հարցի հետ կապված է ողնուղեղով, միս ու արյունով, ամեն ինչով: Ով դաշնակցականից մեկը զոհվել է ղարաբաղյան պատերազմում: Սա մեզ համար պարզապես քաղաքական հարց չէ: Դաշնակցությունից հետո ես ադրբեջանցիներին կասեմ՝ եկեք առանց որեւէ պայմանի կնքենք չհարձակվելու պակտ-համաձայնագիր: Մենք դրանից չենք վախենում, մենք կկնքենք այդ պակտը, եթե Ադրբեջանը համաձայնի: Միայն փոխադարձ վստահություն ձեռք բերելուց հետո կողմերը պատրաստվում են իրար նկատմամբ ուժ հարցի լուծման ընթացքում ուժ չկիրառել: Եվ ուժի կիրառման սպառնալիք չկիրառել: Եթե Ադրբեջանը համաձայնեց սրան, նոր դրանից հետո Հայաստանի կողմը կարող է սկսել բովանդակային քննարկում: Ադրբեջանի կողմից մենք մինչեւ հիմա չենք լսել իրենց փոխզիջման մասին եւ որեւէ մատչելի բացատրություն: Որն է մեր զիջման բաժինը, որն է նրանցը: Դա պահանջ է հելսինկյան համաձայնագրի, այն հիմնարար փաստաթղթի, որի հիման վրա ստեղծվել է ԵԱՀԿ կազմակերպությունը: Որի անդամներ ենք եւ մենք, եւ Ադրբեջանը: Ադրբեջանը չի կարող մերժել նման առաջարկը, դա է նաեւ Մինսկի խմբի համանախագահների պահանջը»:

«Մի ամերիկացի լավ բան է ասել. ասել է՝ վատ իշխանություն ընտրում են լավ քաղաքացիները, այն լավ քաղաքացիները, որոնք չեն մասնակցում ընտրություններին: Սիրելիներս, մասնակցեք ընտրություններին, մոբիլիզացվեք, հավաքեք ձեր բոլոր հնարավորությունները», դիմեց ներկաներին Վահան Հովհաննիսյանը:

ՆԱԻՐԻ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

Պետրոս Մակեյան. «Ամբողջ պետական համակարգը դարձել է նախընտրական շտաբ»

Մակայն ԼՏՊ-ականները շարունակում են պնդել, որ իրենք արդեն հաղթել են

Նախագահի թեկնածու Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի Շիրակ այցից երկու օր առաջ նրա նախընտրական շտաբի ներկայացուցիչներ **Պետրոս Մակեյանը, Միքայել Հայրապետյանը, Անդրանիկ Հովհաննիսյանը** եւ մարզի տեղական շտաբների ղեկավարները Գյումրու «Աստարեզ» լրագրողական ակումբում երեկ առավոտ էին հրավիրել, ինչպես հայտարարեց՝ անցած 18 օրերի քարոզչական գործընթացներն ու իրենց գնահատականները ներկայացնելու նպատակով: Այս կապակցությամբ մասնավորապես Պետրոս Մակեյանը նշեց, որ այդ ժամանակահատվածում իրենք կարողացել են լինել հանրապետության շուրջ 130 բնակավայրերում, եւ տպավորությունն այնպիսին է, որ ընդդիմության ֆինիշում է երկու թեկնածու՝ իշխանության թեկնածու Սերժ Սարգսյանը եւ «ընդդիմության միասնական թեկնածու»՝ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, որը օր օրի դառնում է համաժողովրդական թեկնածու: Ըստ Պ. Մակեյանի՝ յուրաքանչյուր օր իրավիճակը փոխվում է ի վնաս Սերժ Սարգսյանի, 130 բնակավայրերից ոչ մեկում իրենք չեն նկատել գոնե հանդուրժողականություն գործող իշխանության նկատմամբ: Խոսելով նկատած խախտումների մասին, բանախոսը մասնավորապես նշեց, թե այսօր ամբողջ պետական համակարգը դարձել է նախընտրական շտաբ, չափից ավելի ակտիվ է մարզպետ Լիդա Նանյանը, թե պետական բյուջեից վճարվող քաղաքացիներին փորձում են ահաբեկել, որ իրենց համար ձայներ հավաքագրեն, երկու օր է՝ մարզում հայտնվել են ղարաբաղյան ծագմամբ բարձրաստիճան երեւանյան ներկայացուցիչներ եւ այլն:

Միքայել Հայրապետյանը, «տաս փոքրիկ մի» քաղաքական հավելում անելով, հայտարարեց ու կրկնեց, թե «ճշմարտության օրը լինելու է ընդամենը արձանագրումն այն փաստի, որ արդեն իսկ Հայաստանում իրականացվել է, դա այն է, որ իշխանափոխությունն արդեն տեղի է ունեցել»: Բոլորիս կանխավ շնորհավորելով «մեր» (ո՞ւմ - Գ. Մ.) արդեն իսկ տարած հաղթանակի առթիվ, ասելով, որ իշխանական բուրգն արդեն ճաք է տվել, Մ. Հայրապետյանը մարգարեացավ, թե Ռոբերտ Քոչարյանը եւ Սերժ Սարգսյանը...եկվորներ են եւ վերադառնալու են իրենց եկած տեղը: Հետո էլ ասում էր, թե մենք ապրելու ենք իրար հետ, նայելու ենք միմյանց դեմքի եւ միշտ կարողանանք ամաչելու ոչինչ չունենալ...

Գ. Մ.

Ռուսերենով հեռարձակված հարցազրույցը զայրացրել է Հայ արիական միաբանությանը

Փետրվարի 7-ին «Հայլուր» գիշերային թողարկմանը հյուրընկալված «Ռուսական աշխարհ» հիմնադրամի տնօրեն Վյաչեսլավ Նիկոնովի հետ բացառապես ռուսերենով հեռարձակված հարցազրույցը զայրացրել է Հայ արիական միաբանությանը, որն **«Ազգին»** հղած իր բաց նամակում դա համարում է Հանրային հեռուստաընկերության պատասխանատուների կողմից պետական հայոց լեզվի «բացահայտ եւ լկտիաբար» ոտնահարում. «Դեռ ի՞նչ է, որ հարցազրույցն անցկացվեց ռուսերեն, հյուրն իրեն տանտիրոջ նման պահելով նախընտրական խաղ էր անում մի թեկնածուի օգտին՝ մեղմորեն ճնշելով մեկ ուրիշին»: Այս փաստը ՀԱՄ բաց նամակում անվանվում է միջամտություն ՀՀ նախընտրական գործընթացներին, երկրի ներքին գործերին. «Հիրավի, «Հայլուրը» կամաց-կամաց վերածվում է «Վրեմյա»-ի... Իսկ գուցե մտադիր են Հայաստանն էլ ռուսական «գուբերնիա» սարքե՞լ», հարցնում են միաբանության անունից «Բաց նամակ» հղողները եւ ավելին խոստանում. «ՀՀ նախագահից, վարչապետից եւ ԱԺ նախագահից պահանջում ենք քննարկել Հայաստանի Հանրային հեռուստաընկերության խորհրդի նախագահ Ալեքսան Հարությունյանի հրաժարականի հարցը: Լեզվի տեսչության պետ Լավրենտի Միրզոյանից պահանջում ենք դատի տալ Հանրային հեռուստաընկերության խորհրդի նախագահին՝ ՀՀ սահմանադրությունը եւ «Լեզվի մասին» օրենքը խախտելու համար»:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՆԱՆՇՄԱՆ ՀԱՐՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Պետական գնումների գործակալություն» ՊՈԱԿ-ն (պատվիրատու) «ՊԳԳ-ԳՀԱՊՁԲ-08/2» ծածկագրով կազմակերպում է գնանշման հարցում՝ **ՀՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարության կարիքների համար՝ պատճենահանման մեքենաների վերանորոգման հավաքածուների եւ օժանդակ մասերի ձեռքբերման գնման պայմանագիր կնքելու նպատակով:** Գնանշման հարցման հրավեր ստանալու համար անհրաժեշտ է 600 ՀՀ դրամ փոխանցել «Արդշինինվեստբանկ», «Բեջ-գալ» ՄՊԸ -ի 247230066158 հաշվեհամարին եւ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետեւյալ հասցեով՝ ք.Երեւան, Կոմիտասի պ., 54/բ, հեռ.՝ 28-93-25, հանձնաժողովի քարտուղար Հ.Այունցին:

Հայտերն անձամբ տրվում է անձը հաստատող փաստաթղթի, իսկ կազմակերպության անունից հանդես գալու դեպքում՝ նաեւ անձի լիազորությունները հավաստող համապատասխան փաստաթղթի հիման վրա: Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչեւ դրանց բացման պահը՝ գնանշման հարցման հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող օրվանից հաշված 10-րդ աշխատանքային օրը, ժամը 15.45:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՆԱՆՇՄԱՆ ՀԱՐՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Պետական գնումների գործակալություն» ՊՈԱԿ-ն (պատվիրատու) ՊԳԳ-ԳՀԱՇՁԲ-08/6 ծածկագրով կազմակերպում է գնանշման հարցում՝ **ՀՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարության կարիքների համար համառոտ բյուջեի թարգմանության եւ տպագրման աշխատանքների ձեռքբերման նպատակով:**

Հրավեր ստանալու համար անհրաժեշտ է 650 ՀՀ դրամ փոխանցել «Արդշինինվեստբանկ», «Բեջ-գալ» ՄՊԸ -ի 247230066158 հաշվեհամարին եւ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետեւյալ հասցեով՝ ք.Երեւան, Կոմիտասի պ., 54/բ, հեռ. 28-93-25, հանձնաժողովի քարտուղար Ի.Քոչարյանին:

Հայտերն անձամբ տրվում է անձը հաստատող փաստաթղթի, իսկ կազմակերպության անունից հանդես գալու դեպքում՝ նաեւ անձի լիազորությունները հավաստող համապատասխան փաստաթղթի հիման վրա: Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչեւ դրանց բացման պահը՝ գնանշման հարցման հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող օրվանից հաշված 10-րդ աշխատանքային օրը, ժամը 16.10-ը:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՆԱՆՇՄԱՆ ՀԱՐՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Պետական գնումների գործակալություն» ՊՈԱԿ-ն (պատվիրատու) ՊԳԳ-ԳՀԱՇՁԲ-08/7 ծածկագրով կազմակերպում է գնանշման հարցում՝ **ՀՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարության կարիքների համար 2009-2011 թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի թարգմանության եւ տպագրման աշխատանքների ձեռքբերման նպատակով:**

Հրավեր ստանալու համար անհրաժեշտ է 650 ՀՀ դրամ փոխանցել «Արդշինինվեստբանկ», «Բեջ-գալ» ՄՊԸ -ի 247230066158 հաշվեհամարին եւ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետեւյալ հասցեով՝ ք.Երեւան, Կոմիտասի պ., 54/բ, հեռ. 28-93-25, հանձնաժողովի քարտուղար Ի.Քոչարյանին:

Հայտերն անձամբ տրվում է անձը հաստատող փաստաթղթի, իսկ կազմակերպության անունից հանդես գալու դեպքում՝ նաեւ անձի լիազորությունները հավաստող համապատասխան փաստաթղթի հիման վրա: Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչեւ դրանց բացման պահը՝ գնանշման հարցման հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող օրվանից հաշված 10-րդ աշխատանքային օրը, ժամը 16.40-ը:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՆԱՆՇՄԱՆ ՀԱՐՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Պետական գնումների գործակալություն» ՊՈԱԿ-ն (պատվիրատու) «ՊԳԳ-ԳՀԾՁԲ- 08/8» ծածկագրով կազմակերպում է գնանշման հարցում՝ **ՀՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարության կարիքների համար «Հաշվապահական ծրագրի սպասարկման ծառայությունների» ձեռքբերման նպատակով:** Հրավեր ստանալու համար անհրաժեշտ է 650 ՀՀ դրամ փոխանցել «Արդշինինվեստբանկ», «Բեջ-գալ» ՄՊԸ 247230066158 հաշվեհամարին եւ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետեւյալ հասցեով՝ ք. Երեւան, Կոմիտասի պ., 54/բ, հեռ.՝ 28-93-25, Վ. Հովհաննիսյանին:

Հայտերն անձամբ տրվում է անձը հաստատող փաստաթղթի, իսկ կազմակերպության անունից հանդես գալու դեպքում՝ նաեւ անձի լիազորությունները հավաստող համապատասխան փաստաթղթի հիման վրա: Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչեւ դրանց բացման պահը՝ սույն հայտարարության հրապարակվելու օրվան հաջորդող օրվանից հաշված 10-րդ աշխատանքային օրվա ժամը 17.00-ն:

Call for Expression of Interest (EOI)

USAID funded "South Caucasus Water Program", implemented by PA Government Services Inc., calls for EOI for the rehabilitation of the Ministry of Nature Protection Water Resources Management Agency Northern Basin Management Organization's office in Vanadzor (2 Manushian St.) Total area of the office is 180 m². Interested companies, having a license for capital construction in civil sector, are requested to submit an EOI with company history, experience, and a copy of the license attached, to 11/6 Proshian Street, 0019 Yerevan. You may obtain the detailed information on the planned repair works at the www.scaucasuswater.org website, or in the PA Government Services Inc Yerevan office (11/6 Proshian Street). The deadline for submission of EOI is **18:00, February 14, 2008**.

[illegible] www.scaucasuswater.org [illegible] **2008թ. փետրվարի 14-ը, ժ 18:00:**

ԳՈՎԱԶԴԻ ՀԱՄԱՐ ԶԱՆԳԱՀԱՐԵԼ՝ 58-29-60

Լրատվական գործունեությունն իրականացնող՝ «Ազգ օրաթերթ» ՍՊԸ, Երեւան, Հանրապետության 47: Պետական գրանցման վկայականի համար՝ 02 Ա N 047261, տրված՝ 17.02.00 թ.:
Թողարկման պատասխանատու, գլխ. խմբ. Հակոբ Ավետիքյան: Տպաքանակ՝ 3000, ստորագրված է տպագրության՝ 8.02.2008, գինը՝ 100 դրամ, տպագրված է «Տիգրան Մեծ» հրատարակչության տպարանում: Արշակունյաց 2: